

ПРИДНІСТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА
Філологічний факультет

ТАРАС ШЕВЧЕНКО
В ДОЛІ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ:
ДІАЛОГ ЧЕРЕЗ СТОЛІТТЯ І КОРДОНИ

Матеріали
Республіканської науково-практичної конференції
10 березня 2017 р.

Тирасполь
Видавництво
Придністровського
Університету

2017

УДК 821.162.2(=81)(082)
ББК Ш 33(4Укр)я431+Т521(=411)я431
Т19

Редакційна колегія:

М. С. Васьків, д.ф.н, професор кафедри української філології

О. О. Леонтєва, старший викладач кафедри української філології

А. А. Якубовська, старший викладач кафедри іноземних мов

О. І. Грудко, учитель української мови та літератури вищої кваліфікаційної категорії (МОЗ «Бендерська гімназія № 3 ім. І. П. Котляревського»).

М. Ф. Сирбу, учитель української мови та літератури вищої кваліфікаційної категорії (МОЗ «Бендерська гімназія № 3 ім. І. П. Котляревського»).

Тарас Шевченко в долі слов'янських народів: діалог через століття і кордони: Матеріали Республіканської науково-практичної конференції. – Тирасполь, 2017. – 116 с.
ISBN 978-9975-925-22-8

Збірник призначений для філологів, учителів-методистів, культурологів, а також широкого кола читачів, які цікавляться творчістю видатного українського поета, художника, мислителя Т. Г. Шевченка.

УДК 821.162.2(=81)(082)
ББК Ш 33(4Укр)я431+Т521(=411)я431

Матеріали доповідей конференції публікуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст статей несуть автори.

ISBN 978-9975-925-22-8

© Колектив авторів, 2017
© Придністровський державний університет
ім. Т. Г. Шевченка, видавництво, 2017

УДК.821.161.2:008

Бабой Ольга

МОЗ «Тираспольська середня школа № 9»

ВПЛИВ ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО СЛОВА НА ФОРМУВАННЯ МИСЛЕННЯ, УЯВИ, ГОВОРІННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті порушується питання впливу Шевченківського слова на молоде покоління, яке за допомогою вдалих прийомів та методів учителя-словесника правильно трактує поетичні рядки поета. Розкриваються види роботи, які формують власні думки учнів про певні твори, що вчать висловлювати та відстоювати свою позицію.

Ключові слова: поезія, сучасність, геній людства, вчитель-словесник, початкова ланка.

THE INFLUENCE OF SHEVCHENKO'S WORD TO FORM THINKING, ATTENTION, SPEAKING OF ELEMENTARY SCHOOL PUPLES

This article takes the question of influence of Shevchenko's word on young generation. It interprets the poetic lines correctly by successful techniques and methods of a language teacher. The types of work, that form students' own opinions about certain creations, teach to express and maintain their attitude, are revealed.

Keywords: poetry, present, genius of mankind, language teacher, primary school.

*Між генієм і сучасністю завше колізія.
Геній дає всього себе, але сучасність бере від нього те,
що вона здужає взяти
Є. Маланюк*

Сучасна школа є центром творчого розвитку самореалізації особистості, культурного виховання, яка всебічно поширює, розвиває мозок учнів, дає можливості зазирнути та проаналізувати світ незрозумілих колись речей. Сьогодні дитині потрібні не тільки знання, але і достатній рівень життєвої компетентності, які допоможуть знайти своє місце у житті. Учням потрібно наводити при-

клади, які впливають на формування мислення, уяви, поповнюють словниковий запас. З першого класу вчитель-словесник знайомить дитину з біографією Тараса Григоровича Шевченка, підкреслюючи його майстерність слова, неповторність, багатогранність, поетизм. Дослідженням творчості Т. Г. Шевченка займалися такі вчені як Ю. Липа, Є. Маланюк, І. Огієнко, Ю. Івакін та багато інших, бо правдиве у всі часи шевченкове слово є одним з найкращих прикладів для молодого покоління.

В нашій статті ми піднімаємо тему, яка у початковій ланці допомагає учню розкрити свої здібності, навчити слухати, вести розмову з однокласниками та вчителем.

Сучасне покоління знає, цитує поезію Тараса Григоровича Шевченка. У розумінні його лірики, образів, персонажів, природи, опису подій та багатогранності душі геніального поета велику роль відіграє вчитель. Часто саме від проведеного уроку, від підбору матеріалу залежить наше сприйняття, як зазвучать у дитячому серці святі Шевченкові рядки, яким постане перед дитиною Великий Кобзар.

Час не стоїть на місці, все навколо рухається і дуже швидко змінюється: поведінка, мислення, уява, зацікавленість учнів. З одного боку, творчість великого Кобзаря з кожним роком віддаляється від нашого часу, а з другого – він щодень стає ближчим, дорожчим, зрозумілішим. І щодень потрібнішим... [6; 35]. Його поезії актуальні в усі часи.

З початкової ланки в учнів формуються знання про Т. Г. Шевченка, де діти знайомляться з біографією та уривочками віршів поета. Вчителі-словесники намагаються застосувати найсучасніші методи та прийоми для кращого викладу матеріалу, розуміння творів, поезій:

1. Метод «спрямоване слухання та міркування».

2. Метод пояснювально-ілюстративний.

3. Метод «Акваріум». У цьому методі одна мікрогрупа працює окремо, в центрі класу, після обговорення викладає результат, а решта групи слухає, не втручаючись. Після цього групи зовнішнього кола обговорюють виступ групи і власні здобутки.

4. Метод «Мікрофон».

Найчастіше на уроках використовуємо такі види роботи в парах:

- Гра «Потяг» (один учень читає, інший виправляє помилки);
- «Інтерв'ю» (узяти інтерв'ю і визначити ставлення партнера до заданого тексту);

- «Взаємні запитання» (протестувати та оцінити один одного);
- «Щоденник-помагайлик» (проаналізувати разом проблему, вправу чи експеримент; сформулювати підсумок уроку чи серії уроків; дати відповіді на запитання учителя).

Саме такі інтерактивні методи, види роботи, оригінальні підходи, спонукають учнів до дискусії, до нового прочитання Шевченкових творів, до вивчення творчості Тараса Шевченка крокуючи з сучасністю. У середній ланці вчителі намагаються розширити знання учнів і зразу готувати їх до сприйняття всієї творчості поета-художника. З 4-го класу розкриваємо перед учнями не тільки красу шевченківського слова, живописне малювання картин, а й формуємо перше поняття про поета як борця проти несправедливості, бо боротьба з несправедливістю – це було перше, з чим зустрівся малий Тарас, і в майбутньому його твори будуть пройняті саме цією проблемою. Крім того, намагаємося, щоб діти вміли формувати думку, висловлювати своє бачення проблеми, використовуємо роботу в парах, діти вчать давати повну характеристику герою твору, малюють ілюстрації до творів.

У нашій міській середній школі № 9 багато учнів вивчають саме українську мову. Із задоволенням відвідують уроки, з захопленням слухають вчителя, беруть участь в конкурсах «Рідна мова», «Декламація віршів Т. Г. Шевченка», наукових конференціях, олімпіадах. Подобаються школярам різні цікаві, нестандартні види роботи: рубрики «Мої відкриття», «Поетична скарбниця», «Творче натхнення», «Малюнок очима дитини», літературні свята, ігри та вікторини, які мають на меті навчити учнів мислити нестандартно. Рольова гра вважається однією з найефективніших форм науково-освітньої роботи. Її особливість полягає в тому, що вона цілком будується на рольовій поведінці учасників і дає можливість зануритись у певне середовище. Така літературна гра всебічно розвиває і захоплює дитину. Пропонуємо найцікавіші завдання:

(для учнів початкової ланки 2-4 класів)

1. Гра «Додалочка»

Вірш «Тече вода із-за гаю»

Тече із-за гаю

Тече вода із-за гаю

Та понід

Та понід горою.

Хлюпоцуться

Хлюпоцуться качаточка

Поміж

Поміж осокою.

А впливає	А качечка впливає
З за ними,	З качуром за ними,
Ловить розмовляє	Ловить ряску, розмовляє
З своїми.	З дітками своїми.

(Т. Г. Шевченко
«Тече вода із-за гаю»)

«Сон»

Світає...	Світає...
Край палає,	Край неба палає,
 в темнім гаї	Соловейко в темнім гаї
 зустрічає.	Сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє,	Тихесенько вітер віє,
 лани мріють,	Степи, лани мріють,
Між ярами над 	Між ярами над ставами
 зеленіють.	Верби зеленіють.
Сади похилились,	Сади рясні похилились,
 по волі	Тополі по волі
Стоять собі, мов сторожа,	Стоять собі, мов сторожа,
Розмовляють з 	Розмовляють з полем.

(Т. Г. Шевченко,
уривок з комедії «Сон»)

2. Тест за творчістю Т. Г. Шевченка.

- Де жила сім'я Тараса?
 - В Моринцях;
 - в Кирилівці;
 - в Черкасах.
- В сім'ї було невесело через:
 - мачуху;
 - діда;
 - Тараса.

3. Ким були його батьки?

а) панами; б) кріпаками; в) поетами.

4. Як звали старшу сестру Тараса?

а) Світлана; б) Катерина в) Марійка.

5. За скільки грошей був викуплений Тарас Шевченко з кріпацтва?

а) 500 гривень; б) 1.800 гривень; в) 2.500 тисячі гривень.

6. Як називається книга Тараса Шевченка, в якій було зібрано поетичні твори?

а) «Словник»; б) «Кобзар»; в) «Буквар».

7. Скільки років був поет на засланні?

а) 8; б) 10; в) 15.

8. Де був похований?

а) в Києві; б) Петербурзі; в) селі Моринцях.

9. Як називається зараз Чернеча гора?

а) Тарасовою; б) Шевченківською; в) Великою.

Отже, в результаті творчого пошуку вважаємо, що найголовнішим генератором творчої діяльності дітей в початкових класах і в подальших, передусім може стати дійсно творча і цілісна особистість учителя – людини небайдужої до справжньої краси в людях, природі, мистецтві.

Список використаних джерел

1. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – С. 9–15.

2. Дзюба І. Шевченко захистить себе сам // «Дивослово». – 2007. – № 3. – С. 38–40.

3. Клочек Г. Поезія Т. Г. Шевченка: Сучасна інтерпретація: Посібник для вчителя. – К.: Освіта, 1998. – 288 с.

4. Маланюк Є. Репліка // Українська мова і література в школі. – 1993. – № 3. – С. 13.

5. Павлюк С. Передмова // Овсійчук В. Мистецька спадщина Тараса Шевченка у контексті європейської художньої культури. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. – С. 5–7.

6. Савчук В. Традиційні та нові акценти у вивченні життя і творчості Тараса Шевченка у школі // «Дивослово». – № 3. – 2012. – С. 38–40.

ПОСТАТЬ Т. ШЕВЧЕНКА В МОЛДАВСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

У статті розглядається вплив творчості Т. Шевченка на молдавську культуру.

Ключові слова: Т. Шевченко, культура, творчість, Кобзар, театральне мистецтво, бессарабська преса.

THE PERSONALITY OF T. SHEVCHENKO IN MOLDOVA'S CULTURE

The article considered the influence of T. Shevchenko on the Moldovan culture.

Keywords: T. Shevchenko, culture, creativity, poet, theatre art, Bessarabian press.

Світова велич письменника визначається багатьма складниками і його місцем у світовому літературному процесі. Талант Т. Шевченка, його незвичайна любов до своєї культури, а також начитаність, праця над собою – все це було ґрунтом для появи геніальних творів. Від виходу з друку першого видання «Кобзаря» і до сьогодні про Шевченка, його життя і геніальну творчість надруковано стільки статей, розвідок не тільки в Україні, а й по інших країнах світу, що їх навіть не перелічити.

Т. Шевченко своїм словом переступив кордони рідної України. Його твори набували популярності в усьому світі, українське слово піднесло українську культуру на нечувану височінь, Шевченковим словом захоплювались, вивчали, забороняли.

Уся спадщина великого Кобзаря, починаючи з його пройнятих глибоким громадянським пафосом поем і закінчуючи задушевною інтимною лірикою, проникнута глибокою любов'ю до народу.

У молдавській культурі постать Кобзаря займає почесне місце в усіх сферах культурної діяльності. У різних контекстах Молдавії і її реалії згадуються в багатьох творах великого українського співця. У зачині поеми «Відьма» читаємо:

*Коло осеннього Миколи,
Обідрані, трохи не голі,
Бендерським шляхом уночі
Ішли цигани. А йдучи –
Звичайно, вольниє, співали [2; 156].*

У цьому ж творі ідеться і про інші міста, пов'язані з історичними подіями в яких брали участь українці і молдовани. З цього приводу героїня поеми каже:

Що я в Волощині була.

Я розкажу, як нагадаю.

Близнят в Бендерах привела...[2; 158].

Згадуються міста Бендери, Київ, річка Дунай.

В поемі «Відьма» йдеться про Бендери та інші історичні місця Молдавії, де славою покрилися полки, що «турка воювали»:

... У Бендери

Прийшли ми. Стояли

З москалями на квартирах,

А москалі за Дунаєм [2; 158].

У поемі «Відьма» згадується не тільки Дунай, а й Дністер, який увійшов до історії молдован як невід'ємна частина їхньої долі. Про Дністер говориться і в поемі Т. Г Шевченка «Меж скалами неначе злодій»:

Меж скалами неначе злодій.

Понад Дністром іде вночі...[2; 204].

У цій поемі розповідається про козака втікача, який у пошуках кращої долі втікає до Бессарабії (образ козака нагадує пригоду Остапа і Соломії із твору М. Коцюбинського «Дорогою ціною» і І. Нечуй-Левицького «Микола Джеря»). У цьому контексті варто згадати і Івану Підкову, оспіваного Т. Шевченком в поемі «Гамалія», котрий в 1575 році став молдавським господарем. Ім'я Богдана Хмельницького у творах Т. Шевченка часто служить символом боротьби за національну незалежність і братську дружбу між сусідами.

У містерії «Великий льох», наприклад, три лірники співають мирянам не тільки про Жовті Води і містечко Берестечко, а й про Ясси, тобто про тогочасну молдавську столицю – місто, де син Богдана Хмельницького Тимофій одружився з Руксандою – донькою молдавського господаря Василе Лупу. Родинні зв'язки між Богданом Хмельницьким і Василе Лупу відіграли певну роль у спільній боротьбі, яку вели українці і молдовани проти турецьких і польських гнобителів.

Про смерть Тимофія на молдавській землі згадується і у драмі Т. Шевченка «Назар Стодоля»

Твори Т. Шевченка часто звучали на аматорських концертах у Кишиневі минулого століття. Цьому сприяли українські і молдавські письменники, які протягом багатьох років перебували у

Бессарабії та мали тісні зв'язки з українськими діячами культури. Завдяки всім цим засобам, пісні та слова Шевченка увійшли в місцевий народний репертуар і лунали від краю до краю по всій Бессарабії, як свої рідні співанки, що відбивали скорботи і надії багатонаціонального люду.

Творчість Т. Г. Шевченка набувала широкої популярності і через театральне мистецтво. На кишинівських театральних сценах все частіше виступають основоположники українського театру практичного реалізму, а також різного професійного рівня артисти, про що свідчать численні повідомлення бессарабської преси. До репертуару цих театральних труп входило багато класичних національних драматичних творів, а саме «Назар Стодоля», «Катерина», «Гайдамаки».

Ці постанови все більше знайомили бессарабського глядача зі спадщиною і основними ідеями великого українського поета, а тим самим сприяли проникненню його творів у народні маси.

Царський уряд перешкоджав популяризації творчості митця і періодично видавав розпорядження про заборону творів прогресивного письменника. Факт відсутності творів Т. Шевченка у фондах публічної бібліотеки ще не доказ відсутності у тодішній Бессарабії взагалі. Поезія Великого Кобзаря знаходила шляхи до тих, хто чекав змін.

На зламі XIX–XX століть широке розповсюдження в Молдавії набувають заборонені вірші Шевченка. У зв'язку з тим, що ці твори не видавалися друком, їх розмножували в рукописах і розповсюджували серед населення. Свідченнями цього є знайдений у Кишиневі «Кобзар».

Про популярність і любов мешканців нашого краю до Тараса Шевченка свідчить і те, що в 1903 р. новозбудованому театру в Бельцах було присвоєно його ім'я. Збудовані пам'ятники у м. Кишиневі та м. Тирасполі. Придністровський університет носить ім'я Т. Г. Шевченка.

Заборона святкування ювілеїв поета і вилучення його «Кобзаря» завжди викликали загальний протест, а він, як правило, супроводжувався статтями, в яких засуджувалися існуючі порядки.

Геній Т. Шевченка, його талант возвеличувати *«малих отих рабів німих»*, підносити голос на захист підневільного трудового люду «од молдованина до фіна» по праву стали надбання і молдавського народу. Ім'я поета часто служило тим гаслом, під яким трударі, передова інтелігенція виступали проти царського самодержавства, боролись і перемагали.

Т. Шевченко користувався широкою популярністю серед прогресивних сил Молдови. Перша стаття про нього була надрукована в журналі «Сучасник» робітничого руху 90-х років. У 1886 р. у цьому журналі була опублікована стаття «Український поет». Передрукована з французької газети, вона по суті відтворювала матеріал професора Оксфордського університету професора Вільяма Річарда Мораріла і призначалась для ознайомлення читачів з даними віхами життя та творчості Т. Шевченка. В опублікованих 1911 р. численних статтях особливо акцентувалося на соціальних і патріотичних мотивах творчості Шевченка.

На жаль, можливості вільного розповсюдження його творів, надиханих гнівною бентежною музою, були вельми обмеженими. До того ж, і тим можливостям, що залишалися, перешкождала світська і церковна влада. Вони не тільки забороняли видання його творів, а і заважали ушануванню його світлої пам'яті.

Напередодні 100-річчя від дня народження Т. Шевченка на сторінках місцевих бессарабських газет друкувалися різні статті, в яких висвітлювалася історія «Кобзаря» з дня його виходу і до почату ХХ століття. Судячи з інформації, яку пустила преса, протягом всього цього періоду книжка Т. Шевченка неодноразово заборонялося, вилучалася з обігу і піддавалася анафемі. На виданих 1911 р. був накладено арешт, а книжки, які побачили світ у 1907 та 1908 роках і давно розійшлися, були оголошені забороненими.

Справа дійшла до сенату, який прийняв рішення знищити видані тиражі

«Кобзаря» і заборонити поему «Марія», «Кавказ», а також п'ять віршів: «Юродивий», «Гімн черничий», «Світе ясний», «І Архімед і Галілей» та «Саул».

У важких умовах громадськість зуміла зберегти ім'я Т. Шевченка як поета. Ювілейні дні письменника святкувалися, незважаючи на заборону. Надруковані в бессарабській пресі статті про Шевченка, присвячені переважно 50-річчю з дня його смерті (1911) та 100-річчю від дня народження.

Найзмістовніша стаття належить критику Павлу Михайловичу Медведєву (1892–1938), що став згодом одним із відомих літературознавців. За визначенням П. Медведєва, Шевченко «глибоко народний»: він ворог кріпосного права, патріот свого народу, борець за свободу. У цьому плані критик розглядає і різні аспекти спадщини поета. Головною особливістю його поезій, на думку П. Медведєва, є тотожність із усною народною творчістю, зі способом мислення народу, філософським виміром про майбутнє не лише України, а й усього світу.

Знавець фольклору і шевченківської поезії, П. Медведєв зумів проникнути в творчу лабораторію поета і знайти сполучне начало між народною художньою стихією і гнівною музою великого Кобзаря. Основною думкою П. Медведєва є боротьба Шевченка проти національної несправедливості за торжество правди і свободи. У цьому ж плані були написані статті А. Калішеського, К. Дободжяну-Геря, О. Тамарін та інші.

Судячи з усього, творчість Шевченка не підвладна часові. Роки не покрили її забуттям. Навпаки, вона набула все більш гучного голосу, а «Кобзар» став настільною книжкою для всіх людей.

Міркування Т. Шевченка про волю набули філософського значення. Воля для Т. Шевченка – це перш за все внутрішня гармонія, реалізація себе в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Вартичан И., Додул А. Т. Г. Шевченко в молдавской литературе // В сб.: Молдавско-руско-украинские литературные связи. – Кишинев: «Штиинца», 1962. – 118 с.

2. Шевченко Т. Г. Кобзар / Передм. П. Мовчана; Приміт Є. Нахліка. – К: Вид. центр «Просвіта», 2003. – 344 с.

УДК.821.161.2.09+821.161.1.09

Винницкая Алла

*Приднестровский государственный
университет им. Т. Г. Шевченко*

Т. Г. ШЕВЧЕНКО В ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВЕ И. А. БУНИНА

В статье рассматриваются этапы освоения творчества Т. Г. Шевченко русским писателем И. А. Буниным. Подробно анализируется биографический очерк И. А. Бунина «Памяти Т. Г. Шевченко», говорится о диалоге двух культур и литератур.

Ключевые слова: *национальная ментальность, национальная культурная традиция, мотивы украинского фольклора, личностно-творческий феномен.*

T. G. SHEVCHENKO IN LIFE AND WORKS OF I. A. BUNIN

The article reviews some stages of studying of Taras Shevchenko's work by Russian writer Ivan Bunin. It analyses in details the biographical essay «In

memory of Taras Shevchenko» written by Ivan Bunin in 1891 and considers a dialogue two cultures and literatures.

Keywords: *national cultural tradition, motives of Ukrainian folklore, Russian literature phenomenon.*

Творчество многих украинских писателей есть признание артефактов собственно русской культуры, а произведения русских авторов стали органичной частью украинского поля культуры. Постигание произведения другой языковой культуры несет в себе не только понимание личности автора, но и постижение национальной ментальности, национальной картины мира, национальной культурной традиции. Таким украинским автором первой величины, оказавшим огромное влияние на русских писателей и русскую культуру, стал великий Кобзарь – Тарас Григорьевич Шевченко.

Иван Алексеевич Бунин (1870–1953), Нобелевский Лауреат, жил и творил после Т. Г. Шевченко. И. А. Бунин не получил полного классического образования, но любознательность, отзывчивость и многомерность стали неотъемлемой частью Бунина-художника. В его душе оставила отпечаток высокая культура, органически, кровно усвоенные в юности А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, В. А. Жуковский, Н. В. Гоголь, И. С. Тургенев, Л. Н. Толстой, Я. П. Полонский, А. А. Фет. Он штудирует Шекспира, Гете, Байрона и в 25 лет создает свой знаменитый перевод поэмы Лонгфелло «Песнь о Гайавате». Бунин *«основательно знакомится с украинской литературой и фольклором, интересуется польской поэзией, прежде всего Адамом Мицкевичем»* [4; 15].

Со стихами Тараса Григорьевича Шевченко И. А. Бунин познакомился еще в юные годы. В. Н. Бунина, рассказывая о его приезде в 1889 году к брату Юлию в Харьков, где он прожил около двух месяцев, сообщает, что Иван Алексеевич *«по утрам проводил несколько часов в библиотеке, где стал знакомиться и с литературой по украиноведению, читал и перечитывал Шевченко, от которого пришел в восхищение...»* [5; 55]. Но еще ранее исследователь украинской литературы И. А. Белоусов прислал Бунину свою книгу «Из «Кобзаря» Т. Г. Шевченко и украинские мотивы» (Киев, 1887). Отвечая ему, Бунин писал, что книга на него *«произвела хорошее впечатление, во-первых, своим легким и отделанным стихом и, во-вторых, тем, что в ней есть несколько переводов (весьма верных и вообще хороших) тех стихотворений Шевченко, которые замечательны по глубине и теплоте чувства. Мне только жаль, отчего вы не перевели и не поместили в вашу книжечку такие,*

например, превосходные и высоко-поэтические вещи Тараса Григорьевича, как «Як умру я, поховайте...», «Думи мо, думи мої...», «И широкою долину...» (кажется так?), «Огни горять, музика грає...» и т.п. Не оттого ли, что у них есть уже почему: многие из переводов названных мною стихотворений Тараса Григорьевича не совсем удачны и вообще стоят много ниже подлинника. Так, например, переводы стихотворения «И широкою долину...», сделанный А. Н. Плещеевым (кажется им), по моему мнению, не совсем хорош; он начинается так:

И долину, и могилу
И вечерний тихий час,
Все, что снилось, говорилось,
Вспомнил я много раз...

Но уже по началу можно судить, как мало он передает подлинник. Самый неизменный размер много портит дело. Вспомните, Иван Алексеевич как хорош первый куплет этого стихотворения у Шевченко! Какая глубокая, поэтическая грусть и как музыкально звучит она в конце этого куплета – «...Не забуду я!...» [3; 300].

Нам представляется возможным выделить несколько этапов в освоении И. А. Буниным творчества Т. Г. Шевченко. В начале в 1889–90-х годов он изучает и личность, и историю жизни великого Кобзаря, затем сам переводит стихи украинского поэта, позже в 1891 году пишет статью «Памяти Шевченко», а в автобиографическом романе «Жизнь Арсеньева» еще раз возвращается к творчеству гениального украинского поэта.

Мотивы украинского фольклора, пейзаж и быт, картины народной жизни, образы украинских крестьян прочно вошли в творческий мир Бунина, в его поэзию и прозу. Можно сказать, что украинская тема влекла И. А. Бунина постоянно. Впервые он обратился к ней еще в начале творческого пути.

Характерно, что самое первое свое путешествие по Украине, когда он летом 1890 на барже с дровами проплыл от Киева вниз по Днепру, он предпринял, главным образом, для того, чтобы побывать на могиле Шевченко. Об этом посещении подробно рассказано в книге В. Н. Буниной: «Он признавался, что ни одна могила великих людей так не трогала, как могила Шевченко, находившееся вблизи старинного города Канева, «места крови», где почитают на старинных кладбищах герои и защитники казачества. Могила находится на горе, откуда открывается вид на Днепр, на далекие долины, на рассыпанные села, на то, что так любил украинский поэт. Могила простая, с белым крестом, а рядом окруженная маль-

вами, маком и подсолнечниками белая хатка, мечта, не сбывшаяся в жизни Шевченко. В хатке на стене – большой портрет поэта, а на столе – «Кобзарь»» [5; 64].

Первоначальным итогом постижения и оценки творчества Т. Г. Шевченко становится статья «Памяти Т. Г. Шевченко», опубликованная в газете «Орловский вестник» от 26 февраля 1891 года, посвященная тридцатой годовщине смерти Т. Г. Шевченко. Красной нитью этой статьи становится понимание задушевных песен и дум высокой поэзии и красоты стихов Шевченко, их несоответствие грустной истории жизни самого поэта. Весь очерк проникнут состраданием к «детскому оскорбленному сердцу» и бесконечному терпению.

Далее Бунин выделяет такие важные этапы, как жизнь в Петербурге, знакомство с И. М. Сошенко, В. А. Жуковским, подробно останавливается на аресте Шевченко по делу Костомарова и совершенно невинное осуждение на много лет в Орскую крепость, киргизские степи. Попутно И. А. Бунин подчеркивает, что *«Тарас Григорьевич был замечательным человеком. Все знакомые любили поэта за его искренность, задушевность, малороссийский юмор»* [3; 303]. С особым состраданием Бунин говорит, что только смерть возвратила Шевченко на родину. Сам лауреат Нобелевской премии не мог тогда предвидеть своей разлуки с Россией до самой смерти. Вот уж поистине: «Нам не дано предугадать, Как слово наше отзовется...».

Стихи Шевченко так задели Бунина, что к тому времени уже известный переводчик предпринимает попытку собственных переводов с украинского языка.

В 1900 г. Бунин переводит «Кобзаря» Т. Г. Шевченко. В «Журнале для всех» (1900, № 12) он напечатал перевод первой строфы «Заповіта» и начальных восьми строк стихотворения «Закувала зозулька...».

Из воспоминаний современников и дневников И. А. Бунина, мы знаем, что он трижды путешествовал по Днепру. Художественным обобщением, в котором были слиты впечатления всех трех путешествий по Днепру, являлся рассказ «На «Чайке»», напечатанный в ноябре 1898 года в петербургском «иллюстрированном журнале для детей школьного возраста» – «Восход». В основе его сюжета – поездки 1890 года (путь от Киева на барже с дровами) и на 1896 год (проход через пороги). В описании многоводной шири Днепра, его берегов со старинными селами, утонувшими в зеленых садах, живописных лугов и рощ, Бунин пользовался пейзажными за-

рисовками из очерка «По Днепру», написанном в 1895 году, этот очерк заканчивает словами, обращенными к Кобзарю: «Там, в горах, над угрюмом Днепром, в темноте глубокой ночи могила молчала, вечным молчанием!... Вечный покой тебе, великое сердце!...».

В годы эмиграции, особенно часто во время работы над «Жизнью Арсеньева», И. А. Бунин обращался к воспоминаниям молодости. В одном из эпизодов пятой книги романа герой его, разговаривая с Ликой, признается в своей любви к Украине и вспоминает при этом стихи Шевченко: «Чайка скиглить, літаючи, мов за дітьми плаче, сонце гріє, вітер віє на степу козачім» и далее поясняет: «*Это Шевченко, – совершенно гениальный поэт!*» [1; 519]. Не приходится сомневаться, что в этих словах выразилось то отношение к Шевченко, которое было и у самого Бунина в годы его жизни на Украине. Можно думать также, что это отношение не изменилось у Бунина до конца его дней.

Как известно, статья И. А. Бунина «Памяти Т. Г. Шевченко» не вошла в известные собрания сочинений писателя, это дело будущего. Бунинский лично-творческий феномен подтверждает открытость и диалогичность русской литературы, что акцентирует важность проблемы взаимодействия двух культур – русской и украинской, и оставляет перспективу продолжения исследования данного вопроса.

Список использованных источников

1. Бунин И. А. Собр. соч. в 4 томах. – М., 1988.
2. Бунин И. А. Окаянные дни. Статьи. Воспоминания. – М., 1990.
3. Литературное наследство. И. А. Бунин. – Том 84. – В двух книгах. – М., 1973.
4. Михайлов О. Н. И. А. Бунин. Жизнь и творчество: литературно-критический очерк. – Тула, 1987.
5. Муромцева-Бунина В. Н. Жизнь Бунина. Беседы с памятью. – М., 1989. – 309 с.

УДК.372.882

Граненко Олена

МОЗ «Дністровська середня школа № 1»

НЕСТАНДАРТНІ ФОРМИ І МЕТОДИ РОБОТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА У ШКОЛІ ЧЕРЕЗ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ

У статті представлені матеріали з досвіду роботи про інтеграцію сучасних педагогічних технологій проектного навчання, системно-діяльнісного підходу на основі постійного розвитку критичного мислення учнів під час вивчення творчості Т. Г. Шевченка.

Ключові слова: авторська таблиця «Естетичні уподобання поета», педагогічний проект «Шевченкове слово в сучасному інформаційному просторі», критичне мислення учнів, «Духовна спадщина Кобзаря».

NONSTANDARD FORMS AND METHODS OF WORK IN THE STUDY OF T. G. SHEVCHENKO'S WORK THROUGH THE IMPLEMENTATION OF SYSTEM-ACTIVE APPROACH IN SECONDARY SCHOOL

The article presents the materials of the experience about integration of modern pedagogical technologies of project studying, system-active approach on the basis of permanent development of the critical thinking of pupils during the study of work by T. G. Shevchenko.

Keywords: authorial tab «Aesthetic tastes of poet», pedagogical project of «T. G. Shevchenko's word in modern informative space», critical thinking of pupils, «Spiritual inheritance of Kobzar».

Школа сьогодні стрімко змінюється, намагається потрапити в ногу з часом. Озброїти дітей таким важливим умінням як уміння вчитися є одним з найголовніших завдань нових освітніх стандартів [1; 21].

Вже другий рік ця тема займає особливе місце в модернізації сучасної освіти. Елементи системно-діяльнісного підходу ми використовуємо на уроках та в позаурочний час, але стандарти нового покоління вимагають нової роботи на уроці. Саме вони дозволяють нашим дітям по закінченню навчального закладу бути конкурентоспроможними в різних галузях.

В умовах переходу на нові освітні стандарти, відбувається зміна освітньої парадигми, яка зачіпає всі компоненти системи освіти [2; 6].

Сучасна методика викладання літератури – це поєднання традиційних правил і творчості. Зорієнтованість шкільного курсу літератури на формування кваліфікованого читача та виховання естетично розвиненої особистості передбачає використання широкого діапазону методів, прийомів, форм роботи на уроках. Оскільки перше знайомство з письменником, поетом відбувається через його життєпис, то уроки вивчення особистості поета – це, безумовно, вельми важливий етап у процесі осягнення творчості митця. *«Основна функція біографії – максимально наблизити учнів до розуміння особистості письменника»* [3; 10].

Тому метою таких занять є представлення поета як різнобічної особистості: його характеру, уподобань, життєвого та творчого кредо, сфери діяльності. Сучасна методична наука, відкинувши хронологічний принцип у вивченні біографії, пропонує розкривати особистість митця у єдності із творчістю [4; 15]. Допоміжним матеріалом у проведенні таких уроків є авторська таблиця «Естетичні уподобання поета», в якій розкривається і письменницький талант Т. Г. Шевченка, і малярський, і акторський.

Сфера діяльності	Риси характеру	Кредо	Світ захоплень. Улюблені письменники, художники	Вислови про Т. Г. Шевченка
------------------	----------------	-------	--	----------------------------

Нові державні стандарти за основу беруть самостійну, творчу роботу того, хто навчається. На цьому принципі базуються й новітні педагогічні технології навчання.

Метод проектів – це поєднання теорії та практики, постановка певного розумового завдання і його практичне виконання [5; 11].

Пропоную розробку інформаційно-дослідницького проекту «Шевченкове слово в сучасному інформаційному просторі».

Мета: продовжити ознайомлення учнів 9-го класу з Т. Г. Шевченком-художником, поетом, діячем. Розвивати вміння вникати в кожне слово, думку поета, відчувати та передавати мелодіку шевченківського слова.

Розвивати мислення, увагу, уміння спостерігати, робити самостійні висновки.

Виховувати почуття поваги до світлого образу поета, мислителя, діяча Т. Г. Шевченка.

Завдання: проаналізувати й узагальнити факти біографії Т. Г. Шевченка для широкої аудиторії, передати аудиторії мелодіку

шевченківського слова, розуміння його впливу на розвиток суспільства.

Обладнання: використання ІКТ-Інтернет-ресурсу, а саме можливостей соціально-інформаційної мережі.

Учасники: учні 9-х класів.

Обґрунтування:

Інформаційні ресурси, розміщені у відкритому доступі та орієнтовані в першу чергу на широку аудиторію, дають учителю можливість зробити процес навчання цікавим, динамічним, доступним, емоційним, індивідуалізованим.

Джерела інформації: літературні, засоби масової інформації, інтерв'ю, анкетування, бази даних, включаючи електронні.

Очікувані результати: створення цілісного, багатогранного, неповторного образу Т. Г. Шевченка на основі ґрунтовних знань життєвого та творчого шляху поета (захист проекту на шкільній конференції «Вічне слово Кобзаря»).

Основні етапи:

1. Актуальність теми.
2. Формулювання проблеми дослідження, його предмета й об'єкта.
3. Визначення джерел інформації.
4. Розробка плану, шляхів вирішення.
6. Обговорення отриманих результатів.
7. Висновки.
8. Оформлення результатів дослідження.
9. Визначення нових проблем для подальшого дослідження.

Отже, освітні проекти спрямовані на оволодіння різними способами творчої, дослідницької діяльності, духовне та професійне становлення особистості. Використовуючи на уроках української літератури технології критичного мислення, ми вирішуємо завдання сучасного підходу до навчання та виховання учнів. Навчити дітей мислити критично – означає правильно поставити запитання, направити їх увагу в правильне русло, вчити самостійно робити висновки та знаходити рішення [1; 21]. Виникає необхідність у вихованні у школярів внутрішньої потреби передавати власне бачення світу, мати особисту позицію. Сучасні учні з цікавістю виконують ті види навчальної діяльності, які дають їм матеріал для роздумів, можливість виявити ініціативу та самостійність, потребують розумового напруження, винахідливості та творчості. Протягом уроків літератури відшукуються здібності у дітей, розвиваються найменші прояви їхнього таланту.

Методика критичного мислення дозволяє на уроках постійно включати в роботу учнів, навчає їх думати. Школярі на уроках сперечаються, наводять цікаві приклади, розповідають про прочитане, роблять висновки, тобто виявляють високу активність. Завдання вчителя насичувати бесіду новим матеріалом, пропонувати учням навідні запитання і підвести їх до самостійного формування висновків [6; 9].

Таким чином, критичне мислення – це процес, який починається з постановки проблеми, продовжується пошуком і осмисленням інформації і закінчується прийняттям рішення.

Пропоную розробку «Духовна спадщина Кобзаря» (з використанням технології критичного мислення).

Мета: навчальна – розкрити красу і неперевершеність балад «Русалка», «Лілея», вдосконалити вміння робити ідейно-художній аналіз поетичного твору, закріпити знання учнів про баладу як ліро-епічний твір, про романтизм як художній напрямок і його вплив на творчість Т. Шевченка;

розвивальна – розвивати навички аналізу ліричного твору; розвивати пізнавальні процеси та мовлення учнів, вміння зіставляти факти і робити висновки, формувати комунікативну, інформаційну, полікультурну, творчу компетентності;

виховна – прищеплювати зацікавленість до народного світогляду й вірувань, виховувати почуття співпереживання, любов і повагу до творчості Кобзаря.

Форма проведення: практичне заняття з використанням критичного мислення.

Обладнання: презентації «Друзі Т. Шевченка», «Поетове слово – то пісня жива», «Духовна спадщина Кобзаря», відео-балет «Лілея», художнє виконання балад «Русалка», «Лілея», пісня «Реве та стогне Дніпр широкий» (у виконанні учениці), портрет Т. Шевченка, таблиця «Реальне й фантастичне», діаграма Вена, папки «Літературознавство».

Хід заняття

Основні етапи:

1. Вступне слово.
2. Бесіда.
3. Формулювання учнями мети заняття.
4. Пошуково-дослідницька робота груп.

Для цікавої роботи ми створили певні групи. У нас сьогодні працюють «Художники», «Актори», «Теоретики»..... Міні-колективи мали випереджене завдання.

Цільова установка	Зміст роботи	Рефлексія, готовий до роботи
Вчимося працювати з додатковою літературою, поглиблюємо знання з теми.	Завдання 1 Користуючись додатковою літературою, визначте, хто перший відкрив Т. Шевченка як поета. Доповніть свої знання про історію видання першого «Кобзаря» Т. Шевченка 1840 р.	Підготуй повідомлення. Дай розгорнуту усну відповідь.
Створити презентацію. Зробити повідомлення.	Завдання 2. Працюючи на сайті «Острів знань», знайти друзів Т. Шевченка й композиторів, які написали музику на його вірші. Розповідь супроводжувати презентацією. Розповісти про роль К. Брюллова в житті Т. Шевченка.	Створити презентації «Друзі Шевченка», «Поетове слово – то пісня жива», послухати пісню «Рева та стогне Дніпр широкий» (у виконанні учениці). Поділитись своїми знаннями і враженнями з товаришами.
Досліджуємо	Завдання 3. Світ знає Т. Шевченка як видатного поета, письменника, художника. Знайдіть нову інформацію про всебічну обдарованість Т. Шевченка.	Поділись своїми дослідженнями.

Гра «Розминка».

Робота над змістом балади «Русалка».

Давайте послухаємо історію написання балади «Русалка», звернемося до Шевченківського словника.

Робота в парах

Заповніть табличку «Реальний і фантастичний світи у баладах»

Реальні події	Фантастичні події
---------------	-------------------

Гра «Перевір себе»

(учні виписують художні засоби, наявні в поезії. Потім обмінюються аркушами, виконуючи самооцінку. Робота озвучується).

Дослідницька робота

Довести, що «Русалка» за жанром є балада.
 Відповідати за допомогою методу «Прес»:
 Я вважаю, ...
 Тому, що ...
 Наприклад, ...
 Отже, ...

Робота « Дослідник»

(визначити тему та основну думку балади)
 Для визначення загального й відмінного в баладах «Русалка» і «Лілея» складемо діаграму Вена.

Складання сенканів про балади.

«Геній Шевченка своєю творчістю зігриває серця мільйонів... і тому він схожий на сонце. А хіба сонце може належати лише одному народові?» (Г. Сенвунц). Ні!

Отже, застосування критичного мислення на уроках української мови та літератури сприяє спілкуванню та розумінню думки іншої людини і є необхідною складовою сучасного уроку. Але які б методи при вивченні творчості Т. Г. Шевченка ми б не використовували, маємо пам'ятати вимоги до сучасного діяльнісного уроку, які б збуджували творчість учнів, створювали атмосферу розкритості, емоційного піднесення, захоплення дітей навчальним процесом.

Таким чином, лише інтеграція сучасних педагогічних технологій інтерактивного, проектного навчання, системно-діяльнісного підходу на основі постійного розвитку критичного мислення учнів дає можливість розвивати творчі здібності, а значить, формувати творчу особистість учня

Список використаних джерел

1. Белкіна О. В. Педагогічні умови ефективного формування критичного мислення школярів // Проблеми педагогічних технологій: Збірник наукових праць. – Луцьк: Волинський Академічний Дім, 2004. – С.145–152.
2. Бондаренко Ю. Вивчення образів-персонажів літературного твору: теорія і практикум / Ю. Бондаренко. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2015.
3. Бондаренко Ю. Методика шкільного вивчення української літератури на засадах ідеаційно-концептуального підходу: теорія і практикум / Ю. Бондаренко. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012.
4. Малафіїк І. Дидактика / І. Малафіїк. – К.: Кондор, 2005.

5. Пальчевський С. Педагогіка / С. Пальчевський. – К.: Каравела, 2007.
6. Шуляр В. Сучасний урок української літератури: теорія, методика, технологія / В. Шуляр. – Миколаїв: Іліон, 2012.
7. Ягутов В. Педагогіка / В. Ягутов. – К.: Либідь, 2002.

УДК.372.882

Грудко КатеринаМОЗ «Бендерська гімназія № 3
ім. І. П. Котляревського»

ПРОДУКТИВНІ МЕТОДИ І ПРИЙОМИ РОБОТИ ПРИ ВИВЧЕННІ ПОЕТИЧНОЇ СПАДЩИНИ Т. Г. ШЕВЧЕНКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ НА НОС

У статті висвітлено актуальність творів Т. Г. Шевченка як для нинішнього так і для майбутніх поколінь, які по-новому відкривають для себе геній Кобзаря.

Розкриваються нові методи і прийоми вивчення ліричних творів поета відповідно до НОС.

Ключові слова: *методи і прийоми сучасного уроку, Т. Г. Шевченко, імпресивні методи, експресивні методи, метод творчого читання, метод постановки і рішення навчальних задач, метод критичного мислення.*

PRODUCTIVE METHODS AND TECHNIQUES IN THE STUDY OF THE POETIC HERITAGE OF T. G. SHEVCHENKO ON UKRAINIAN LITERATURE LESSONS ACCORDING TO THE NEW EDUCATIONAL STANDARDS

The article shows the relevance of the works by T. G. Shevchenko, both for current and for future generations that re-discover the genius of Kobzar.

The article reveals new methods and techniques for studying the lyrical works of the poet according to the New Educational standard.

Keywords: *methods and techniques of modern lessons, T. G. Shevchenko, impression methods, expressive techniques, creative reading method, method of formulation and solution of learning tasks, method of critical thinking.*

«Великих героїв і поетів створює народ у моменти найвищого напруження в житті нації – в моменти, коли вони потрібні

людям як повітря, як пожива. Справжній поет завжди з народом, коли той бореться за свободу. Справжній герой завжди йде на чолі народу, коли народ піднімається на завоювання свободи» [1; 15].

Тарас Шевченко завжди сучасний, бо кожне покоління бере від нього те, що здужає взяти. *«Це стосується як окремих людей, так і поколінь, як суспільства, так і певної доби, її прагнень, її духу» [6; 73].*

Кожне покоління по-своєму розуміє і трактує творчість Кобзаря. Сьогодні ми розумієм, що необхідно відкрити «справжнього» Шевченка, в новому прочитанні, так як його бачить молодь. Не далеким учням у своїй геніальності, а їх сучасником, порадником, співрозмовником.

Як же зробити так, щоб Шевченко став ближчим, цікавішим сучасному школяреві?

Головне для вчителя сьогодні – показати, що твори Кобзаря були і є цікавими, актуальними, тому що вивчення його доробку може стати серйозним засобом формування світогляду учнів сучасної школи, їх патріотичного, естетичного і морального становлення.

Стародавня мудрість говорить: *«Учень – це не посудина, яку треба заповнити, учень – це смолоскип, який треба запалити».*

Говорячи словами стародавньої приказки,

«Я слухаю – і я забуваю, я бачу – і я запам'ятовую, я роблю – і я розумію».

Можна сказати, що під час написання уроку кожен вчитель має продумати всі методи і прийоми щоб сучасний урок був насичений і наочністю, і практичною діяльністю над виучуванням.

Для реалізації шляхів розвитку творчих здібностей учнів вчитель повинен таким чином організувати процес читання і вивчення літературного твору, щоб підлітки постійно перебували в ситуації рішення творчих завдань, самостійного здобування знання.

Під час вивчення творчості Тараса Шевченка можна використати різноманітні методи та прийоми роботи: рольові ігри, творчу діяльність, інтерактивну екскурсію. Методи поділяються на дві групи: імпресивні та експресивні. Імпресивні методи спрямовані на сприйняття відвідувачами музею форм дозвілля; експресивні методи передбачають ситуації, в яких вони стають учасниками конкретного заходу.

У методичних посібниках описані різні прийоми роботи з поетичним текстом. Так, наприклад, вивчення вірша Т. Г. Шевченка

традиційно розглядається в контексті з біографією поета, його дитячими роками, арештами поета. Вчителі-практики часто використовують на уроці репродукцію картини самого Т. Шевченка і відомості з історії створення вірша.

Провідною педагогічною ідеєю нашого досвіду є використання комплексу освітніх технологій при вивченні лірики, що забезпечує діяльнісний підхід до навчання і розвиток літературно-творчих здібностей учнів.

Основною методичною позицією в нашому досвіді роботи виступає моделювання художньо-творчого процесу: школярі вчаться аналізувати унікальний текст поета, майстра слова, щоб створити свій на основі виведених теоретичних знань і критично оцінити свою творчість.

Навчитися у класиків, у майстрів слова дозволяють особливі прийоми роботи з текстом, творчі завдання при вивченні художніх творів, коли школярі стають в позицію автора, що створює літературний твір для себе і для інших людей.

Загальна модель системи таких уроків:

1. Читання художніх творів. Первинне засвоєння змісту.

(Метод творчого читання є основним при вивченні художнього твору).

2. Відкриття учнями системи теоретичних понять для успішної діяльності.

Метод постановки і рішення навчальних задач).

3. Присвоєння теоретичних знань, які реалізуються в умінні аналізувати чужий текст і створювати свій текст на основі виведених теоретичних знань, а також критично оцінювати свою роботу.

(Уроки рішення приватних завдань, уроки контролю і оцінки).

Також одним з найбільш яскравих методів є творче читання, при якому учні постійно знаходяться в ситуації рішення творчих завдань, будь то ілюстрування твору, його доказування, домислювання, а також інсценування твору або його епізоду.

Створення інсценування навіть за окремими епізодами твору – важкий вид роботи, але він здавна практикується в школі. Перш за все, інсценування спонукає учнів до творчого «втління» літературних образів, даний метод збуджує уяву і спонукає школярів до співпереживання.

Серед видів діяльності учнів при реалізації прийомів творчого читання виділяється виразне читання, слухання художнього

читання, близькі до тексту і стислі перекази, художня розповідь, інсценування, складання сценаріїв, розгляд ілюстрацій і оцінка їх, твори різного жанру за картинами і живими враженнями.

Сьогодні життя вимагає від учнів вміння нестандартно мислити, відстоювати свої думки та дії. Під час такої роботи зростає зацікавленість предметом, учні самі стають творцями нових ідей. Ось наприклад, під час вивчення творчості Т. Г. Шевченка у старших класах доречно запропонувати учням підготувати творчі презентації «Гайдамаки: злочинці чи месники?», «Т. Шевченко. Життєвий шлях», «У всякого своя доля...». Підготувати віртуальні екскурсії «Шляхами Кобзаря». Доречно організувати конкурс виразного читання творів Шевченка з використанням анімації. Використовувати диски з прочитаними творами Шевченка, перегляд фільмів або фрагментів, записи телепередач. Цікаво буде прослухати твори Кобзаря у виконанні сучасних виконавців. Провести дослідження (літературознавчі, психологічні, філософські, тендерні тощо). Для цього необхідно об'єднати школярів у малі групи: «біографів», «істориків», «літературознавців», «шанувальників творчості», «етнографів» тощо, яким заздалегідь сформулювати теми й рекомендувати літературу для самостійного опрацювання.

У світлі розвитку творчих здібностей перед учителем стоїть завдання пробудити в учнів співпереживання, активізувати уяву, сформулювати читацькі якості. Цьому сприяє інший ряд прийомів, що включає школярів в різноманітну діяльність, так звані прийоми активізації співтворчості читача. Виразне читання вчителя зазвичай передує розбору творів і є основним ключем до розуміння їх змісту. Виразне читання учня укладає процес розбору, підсумовує аналіз, практично реалізує розуміння і тлумачення твору.

Незважаючи на достатню кількість годин, що відводяться на вивчення лірики в кожному класі, учні рідко вибирають на іспиті теми творів, пов'язані з поезією, а завдання щодо аналізу віршів в ЄДІ викликають численні труднощі. Школярі часто інтерпретують текст однолінійно, спираючись лише на свій життєвий досвід, не проникаючи в глибину поетичного задуму, аналіз образності зводиться лише до змістовної сторони, а поетичний лад вірша або ігнорується, або його характеристика дається у відриві від змісту.

Отже, школа сьогодні вимагає від педагогів творчого підходу до роботи з учнями, враховуючи вимоги до сучасного уроку,

необхідно будувати план уроку так, щоб жодний урок не обходився без вправ творчого характеру, без завдань для розвитку логічного мислення, розвитку зв'язного мовлення, розвитку вміння користуватися довідковою літературою, для розвитку фантазії, уяви, спонукаючи учнів до мрій.

Список використаних джерел

1. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – С. 9–15.
2. Жулинський М. За що я Україну люблю? // «Народознавство». – 2014. – № 84. – С. 2.
3. Жулинський М. «Заповідна мрія Шевченка – «І братолюбіє пошли...» // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та коледжах». – 1999. – № 1. – С. 4.
4. Загребельний П. Думки наррозхрист, 1974–2003 / П. Загребельний; вступ. слово Л. Копань. – 2-ге вид., доп. – К.: Унів. вид-во Пульсари, 2008. – 230 с.
5. Інтерактивні методи навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//sites.google.com/site/nmcstuk/](https://sites.google.com/site/nmcstuk/). – Назва з екрану.
6. Маланюк Є. Репліка // Маланюк Є. Книга спостережень. Проза. – Торонто: Гомін України. – 1962. – 73 с.
7. Пошивайло І. Розвиток музейного персоналу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/ucrms/posts/728904523839502>. – Назва з екрану.
8. Сверстюк Є. Блудні сини України. – К.: Т-во «Знання України». – 1993. – 51 с.
9. Шевченко В. В., Ломачинська І. М. Музеєзнавство. – К.: Університет «Україна», 2007. – 230 с.
10. Шевченко Т. Зібрання творів: У 6 т. – Т. 2: Поезія 1847–1861. – К., 2002. – 732 с.
11. Юхневич М. Я поведу тебя в музей: Учебное пособие по музейной педагогике: Монография. – М.: Рос. ин-т культурологии. 2001. – 63 с.

Дружинець Марія
Придністровський державний
університет ім. Т. Г. Шевченка
Одеський національний
університет ім. І. І. Мечникова

УКРАЇНСЬКЕ УСНЕ МОВЛЕННЯ ЗА ПЕРШОДРУКАМИ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Праця присвячена проблемам українського усного мовлення на діахронічному рівні, зокрема становленню норм української орфоенії. Правописна система першодруків Т. Г. Шевченка («Кобзарь» (1840), «Букварь южнорусскій» (1861)) була побудована значною мірою на фонетичних засадах, тому завдяки особливостям правопису, а частіше всупереч йому, відбулися вимовні риси, більшість з яких стала орфоепічною нормою сучасної української літературної мови.

Ключові слова: українське усне мовлення, орфоенія, кодифікація, першодруки.

UKRAINIAN ORAL SPEECH IN INCUNABULA BY T. SHEVCHENKO

The work is dedicated to the problems of Ukrainian oral speech on the diachronic level, including the establishment of the standards of Ukrainian orthoepy in the nineteenth century. Orthographic system of incunabula by Shevchenko («Poet» (1840), «Primer Yuzhnorussky» (1861)) was built mostly on phonetic principles. Therefore, due to the peculiarities of spelling, and often in spite of him, it reflected spoken features, most of which were the pronouncing norms of modern Ukrainian language.

Keywords: Ukrainian speaking, orthoepy, codification, incunabula.

Володіння орфоепічними нормами на сьогодні – проблема надактуальна, адже з усіх норм сучасної української літературної мови найменш засвоєними практично є вимовні. Вимовні норми на сьогодні сформовані, але процес становлення орфоепічних норм української літературної мови залишається недостатньо вивченим. У висвітленні питань, що стосуються історії формування вимовних норм української мови, велике значення мають пам'ятки, бо саме в них фіксуються ті зміни, які відбувалися у мовленні людей і які становлять тепер орфоепічну норму. Слід зазначити, що коли писарі давньоруського періоду або упорядники збірок, журналів ХІХ ст. припускалися «помилки»

всупереч традицій, то це означало, що дана мовна риса міцно закріпилася в тій чи іншій місцевості. Відбиття особливостей народного мовлення в писемних пам'ятках XIX ст. – важливе і надійне джерело для висвітлення початкового періоду в процесі становлення української орфоепії. Найістотніші вимовні риси української літературної мови, сформовані під впливом живого народного мовлення, розглядалися у вагомих теоретичних працях О. О. Потебні, П. Г. Житецького, О. Н. Синявського, М. Ф. Наконечного, М. А. Жовтобрюха, П. Д. Тимошенка. Серед досліджень орфоепічної системи української мови відомі праці В. І. Сімовича, Л. А. Булаховського, Н. І. Тоцької та ін. Історичній орфоепії присвячені дослідження М. М. Фащенко, М. Л. Микитин-Дружинець, О. П. Шонц.

Фіксацію вимовних норм сучасної української літературної мови знаходимо у першодруках та рукописах, писаних фонетичним правописом, тому ставимо своїм завданням простежити відбиття орфоепічних норм за першодруками Т. Г. Шевченка – «Кобзарь» (1840) та «Букварь южнорусский» (1861) (Далі у тексті наводимо скорочену назву джерел (К – «Кобзарь» Б – «Букварь южнорусский»), в основі яких лежить фонетичний правопис; порівняти з відбиттям їх у попередніх чи наступних писемних пам'ятках. Наша мета – зафіксувати живу народну вимову в досліджуваних джерелах та обґрунтувати сталість вимовної норми на певному хронологічному зрізі.

У досліджуваних джерелах зрідка фіксується вимова **ненаголошеного [e]** наближеного до [и]: у «Кобзарі» Т. Шевченка – сило (39), у «Букварі південноруській 1861 року» — мыні (13,Б;31,Б). У «Кобзарі» П. Гулака-Артемівського теж послідовно ненаголошений [e] передається як и: почыпылы (27), у «Кобзарі» Є. Гребінки [e] передається літерою и (ы) перед наголошеним [i] лише в одному слові — мыні (42). У словнику П. П. Білецького-Носенка іноді фіксується вимова ненаголошеного [e] як [и]: видмідь (76), бисида (56) [8; 39]. Зрідка простежується фіксація вимови [e] як [и], що передається на письмі літерою и: в «Енеїді» І. Котляревського перед наголошеним складом з [i]: минѣ (I, с. 236); у граматиці О. Павловського перед наголошеним складом з [i], [o]: міні (87), чырвоный (65); в альманасі «Русалка Дністрова» перед наголошеним складом з [i]: минѣ (5) [6; 365]. Як зазначає Н. І. Тоцька, перед складом з дальшим наголошеним голосним середнього чи низького підняття [e] змінюється менше, а перед складом з наголошеним голосним високого підняття –наближається до [и] [10; 28]. Для су-

часної української літературної мови характерною є нейтралізація фонетичної опозиції вокалізму /e/: /и/ в ненаголошених позиціях, коли /e/ на синтагматичній осі втрачає свою ознаку «середнє піднесення (переднього ряду)» диференційних рис, а її звукове поле зливається із звуковим полем /и/. Така нейтралізація характерна для південних говорів української мови. Перед голосними [і], [и], [у] звук [e] в ненаголошеній позиції набуває такого звуження, що різною мірою наближається до [и], а перед [і] в окремих словах при швидкій вимові – до [і] [2; 22]. Не засвідчується у досліджуваному матеріалі вимова **ненаголошеного [о]** наближеного до [у]: у «Кобзарі» Т. Шевченка – голубонько (36), голубчики (60), голубка (75), у «Букварі південноруським» – кожухъ (32). Ця норма не простежується і в «Кобзарі» П. Гулака-Артемівського – горилки (20); у «Кобзарі» Є. Гребінки – голубко (23), зозуля (30), голубятко (64). Вимова ненаголошеного [о] передана буквою у лише Т. Шевченком у «Більшій книжці»: зузуля (111, II) [7; 97].

Префікс [з-] перед глухими приголосними передається у досліджуваних джерелах літерою с: сповидайтесь (236, Б), стихати (25, Б). Префікс [з-] перед глухими приголосними передається літерою с у переважній більшості випадків у «Кобзарі» Гулака-Артемівського – спынысь (9), сплетьы (13), але зправыть (33), у «Кобзарі» Є. Гребінки – скажы (3), скосывшы (5), але зпысавъ (10). У граматиці О. Павловського послідовно вживається літера с на позначення префікса з- перед глухими к, п, х: скажешъ (88), сподобавъ (59); у П. П. Білецького-Носенка – варіативна передача: зпитати (159) і скиглити (328) [8; 40].

У досліджуваних джерелах представлена варіативна передача на письмі вимови **префікса роз- як [роз-] і [рос-]**: розказуй (37, К), і розказати (86, К), розпитаю (45, К), розплелы (16, Б). Аналогічне відбиття цієї норми простежується в «Кобзарі» П. Гулака-Артемівського – розплатывся (15) і розплатывся (19); у «Кобзарі» Є. Гребінки – розсерджу (34) і розспрындывшись (32). У переважній більшості випадків засвідчене написання роз- у словнику П. П. Білецького-Носенка: розказавъ (315), розпатлати (315) [8; 40], у «Марусі» Г. Квітки-Основ'яненка – россердытця (36), але розцвитають (33).

У «Кобзарі» Т. Шевченка засвідчено збереження **дзвінких приголосних у кінці слова**: назадъ (38), ворогъ (103). Послідовно дзвінкий приголосний у кінці слова передається відповідними буквами у граматиці О. Павловського: гарбузь (69), дубъ (79) [8; 40]; у словнику П. П. Білецького-Носенка: рядъ (319) [8; 41], у «Коб-

зарі» П. Гулака-Артемівського – ридъ (8), щобъ (22); у «Кобзарі» Є. Гребінки – Богъ (18), хлибъ (20). Фіксується й вимова **дзвінких приголосних перед глухими** у «Кобзарі» Т. Шевченка – тяжко (17), ягидку (34), дружки (77). Ця норма відбита у «Марусі» Г. Квітки-Основ'яненка в переважній більшості випадків – подружкамы (34), у дружкахъ (35), але юпку (33), лошка (37); послідовно фіксуються дзвінкі приголосні перед глухими у граматиці О. Павловського: брыдкий (7), губка (32); у словнику П. Білецького-Носенка: бабка (48), боридка (59) [6; 365]; у граматиці Я. Головацького: солодкій (160) [4; 521]; у «Кобзарі» П. Гулака-Артемівського – тяжко (15), швыдко (15), слабкий (17), стежка (21), рибка (21), удка (21), Рябко (22); у «Кобзарі» Є. Гребінки – сторожка (12), важко (22), голубко (23). П. Куліш теж послідовно дотримується традиції при передачі на письмі дзвінкого перед глухими приголосними: близько (28, № 9, 1861), тяжко (30, № 9, 1861) [5; 155–156].

Асиміляція **свистячого перед шиплячим** не фіксується в «Кобзарі»: чулася (25), однак відбиття асиміляції свистячого приголосного перед шиплячим зустрічається у попередників Т. Шевченка – один раз у «Кобзарі» П. Гулака-Артемівського – бряжчять (15) та два рази – у «Кобзарі» Є. Гребінки – пидъижжає (97), зъижжає (98). Ці приклади свідчать про те, що в усному мовленні ця особливість простежувалась. Частково ця вимовна особливість передавалася у повісті «Маруся» Г. Квітки-Основ'яненка – прынишы (37); у рукописах Т. Шевченка: ближченько (61, I) [4; 101]; у граматиці О. Павловського: рожжалувався (83), у словнику П. Білецького-Носенка: дзижчати (115) [8; 41]. Матеріал «Кобзаря» Т. Шевченка фіксує вимову **[т] перед [ч]** як [чч]: безбачченкомъ (50). У «Букварі південноруським 1861 року» зустрічаємо єдине написання матчина (18), що свідчить про орфографічну норму. Але в повісті «Маруся» Г. Квітки-Основ'яненка ця норма представлена у переважній більшості випадків: заквичча (32), браччыка (81), хоч пан-отченьку (70). У досліджуваних джерелах передається асиміляція шиплячого [ш] наступним м'яким свистячим [с']. Вимова **[шс'] як [с']** передається в «Кобзарі» Т. Шевченка послідовно: повернесся (27), схаменесся (29), ловысса (34) і подинесся (28), умнешся (49). Вимова [шс'] як [с'] передається одною літерою с або двома – сс: у «Марусі» Г. Квітки-Основ'яненка – неоглядысса (29), незчуесся (29); у граматиці О. Павловського: засмієсса (80), пресься (91) [8; 41]. Вимова **[чц'] як [ц']** у «Кобзарі» Т. Шевченка не передається: хатинотци (27), свитотци (147), але в рукописах Т. Шевченка засвідчена послідовно: вкупоци (33, I), хатиноци (73,

І) [7; 102]. Зрідка ця асимілятивна зміна простежується в «Марусі» Г. Квітки-Основ'яненка – на ручці (43), у купоці (48). У досліджуваних джерелах у дієслівних формах фіксується: мольтця (32, Б), святитця (16, Б), тобто вимова [т'] перед [ц'] як свистячого. Абсолютно послідовно у кінці дієслівних форм фіксується вимова [т'] перед [с'] як свистячого, написання якої передається буквосполученнями -тця, -тьця: у «Кобзарі» П. Гулака-Артемівського – ловытця (7), трапытця (16), значытця (16); у «Кобзарі» Є. Гребінки – нахваляютця (9), наберетця (11), вытягнутця (12).

У першодруках зафіксовано приклади, які свідчать про тенденцію до **подовження вимови м'яких і напівном'якшених зубних** приголосних: у «Кобзарі» Т. Шевченка – возлисса (61), зиллячка (78). У «Букварі південноруським 1861 року» – каменная (26). Традиція асимілятивного подовження сформувалася не відразу. Єдине написання зі збереженням подовженого приголосного фіксується в «Енеїді» І. Котляревського: убрання (13, І). Послідовно простежується написання такого типу в граматиці О. Павловського: багатѣѣ (7); частково у тлумачному словнику П. Білецького-Носенка: рилля (313) [8; 42]. Подовжена вимова приголосних знайшла підтвердження у «Марусі» Г. Квітки-Основ'яненка – весилья (30), кулаччамъ (37); у рукописах Т. Шевченка: возлисса (61, К), зиллячка (78, К), але попидтыню (16, К) [7; 104]. Послідовно асимілятивне подовження засвідчено у творах П. Куліша: браття (1861, 9, с. 28) [5; 158]. У «Кобзарі» П. Гулака-Артемівського простежується передача на письмі довгих приголосних у наголошеному суфіксі -енн-: предывенна (16), благословенни (35). Ця особливість засвідчена й у рукописах Т. Шевченка: утомленный (212, ІІ), перевозданный (223, ІІ), прокаженна (13, ІІ) [7; 104]. У досліджуваних джерелах зустрічаються декілька прикладів, які засвідчують непослідовність відбиття **спрощення в групах приголосних**: сердце (10, К), сердце (58, К), сердемъ (13, Б), честнымъ (14, Б), чесной (15, Б), празныкъ (19, Б; 20, Б), праздныкъ (27, Б), нещасныхъ (30, Б). Послідовно передається спрощення – сердце (11), сонце (17) – у «Кобзарі» П. Гулака-Артемівського; щаслива (23) – у «Кобзарі» Є. Гребінки; непослідовно – у «Марусі» Г. Квітки-Основ'яненка: жалослыва (73), празныка (72), але щаслива (44), честный; у творах Т. Шевченка: сердце (4, І), щасливий (10, ІІ) [4; 104]; у словнику П. П. Білецького-Носенка: пидвластный (279), сердце (325); у драгоманівці: протестантства (3; 27), жалості (3; 15) [6; 364]. На основі одного випадку в «Кобзарі» Т. Шевченка – сердешна (59) можемо стверджувати про відбиття **дисиміляції приголосних [чн]**. Дис-

иміляція приголосних [чн] як [шн] передається у повісті «Маруся» Г. Квітки-Основ'яненка – сердешный (40), пшенишний (65), соняшний (114); у рукописах Т. Шевченка: сердешна (59, К), рушницю (335, І); у граматиці О. Павловського: мирошныкъ (46); у словнику П. Білецького-Носенка: соняшныкъ (335) [8; 41].

Чергування [д] — [д^ж] у дієслівних формах у друкованих текстах Т. Шевченка не простежується: виїзжавъ (24, Б), вихожае (25, Б), прихожае (26, Б), похожае (100, К). М. А. Жовтобрюх вважає, що оскільки африкат [дж] не властивий говірці села Шевченкового Звенигородського району, то, можливо, й пояснюється те, що Т. Г. Шевченко відповідно до [дж] послідовно писав ж [3; 58]. Африкат [дж], за спостереженням Л. І. Прокопової, Н. І. Тоцької, переходить у звичайний фрикативний в мовленні студентів сьогодні [9; 23].

Як бачимо, у досліджуваних першодруках знайшли широке відбиття майже всі орфоепічні норми сучасної української мови. Можемо твердити, що не тільки рукописи Т. Г. Шевченка, але й першодруки відіграли важливу роль у формуванні орфоепічних норм, оскільки вони відтворюють процес становлення орфоепічних норм на певному хронологічному зрізі, засвідчують стан сформованості певної літературної норми, відбивають особливості народної вимови, які згодом стали основою сучасної орфоепії.

Список використаних джерел

1. Бондар О. І. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч. посібник / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 367 с.
2. Жилко Ф. Т. Нейтралізація фонологічної опозиції в українській літературній мові / Ф. Т. Жилко // Мовознавство. – К., 1968. – № 4. – С. 17–24.
3. Жовтобрюх М. А. Деякі особливості консонантизму поетичної мови Т. Г. Шевченка / М. А. Жовтобрюх // Мовознавство. Наук. зап. – К., 1962. – Т. 17.
4. Микитин М. Л. Відбиття орфоепічних норм у західноукраїнських граматиках ХІХ століття (на матеріалі граматик Я. Головацького та М. Осадци) / М. Л. Микитин // Вісник Львівського університету. – Серія філологічна. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – № 34. – Ч. II. – С. 519–525.
5. Микитин М. Л. Відбиття особливостей народного мовлення у творах П. Куліша, надрукованих на сторінках журналу «Основа»

(1861–1862) / М. Л. Микитин // Записки з українського мовознавства. – Одеса: Астропринт, 2000. – Вип. 9. – С. 151–160.

6. Микитин-Дружинець М. Л. Орфоепічний стандарт української мови: історія та реалії / М. Л. Микитин-Дружинець // Записки з українського мовознавства: зб. наук. праць / відп. ред. Ю. О. Карпенко. – Одеса: Астропринт, 2009. – Вип. 18. – С. 363–369.

7. Микитин-Дружинець М. Л. Шевченко Т. Г. та становлення української орфоєпії / М. Л. Микитин-Дружинець // Записки з загальної лінгвістики. – Одеса, 2001. – Вип. 2. – С. 94–107.

8. Микитин М. Л. Формування орфоепічних норм української літературної мови (на матеріалі «Граматики малоросійського нарѣччя» О. Павловського і «Словника української мови» П. Білецького-Носенка) / М. Л. Микитин // Мовознавство. – К., 1996. – № 1. – С. 37–43.

9. Прокопова Л. І., Тоцька Н. І. Соціофонетичний нарис українського мовлення сучасної молоді // Мовознавство. – 1990. – № 3.

10. Тоцька Н. І. Ненаголошені алофони голосних фонем української літературної мови (до питання про редукцію голосних) / Н. І. Тоцька // Мовознавство. – К., 1970. – № 4. – С. 21–30.

Джерела

1. Шевченко Т. Г. Букварь южнорусской. – СПб.: Въ печати Рогенфельдена и К°, 1861. – 24 с. Фототип. вид. // Шевченко Т. Г. Буквар південноруський 1861 року. – К., 1991.

2. Шевченко Т. Г. Кобзарь / Т. Г. Шевченко. – СПб.: Е. Фишер, 1840. – 114 с. (Факс. вид. К.: Дніпро, 1974).

УДК.06.068:821.161.2

Думитрашко Любов

МОЗ «Бендерська гімназія № 3
ім. І. П. Котляревського»

ПЕРШІ ЛАУРЕАТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРЕМІЇ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У даній статті описано історію створення Національної премії ім. Тараса Григоровича Шевченка, висвітлюються імена лауреатів першої Національної премії 2000 року.

Ключові слова: Національна премія, Республіканська премія, лауреати.

THE FIRST NATIONAL LAUREATES OF TARAS SHEVCHENKO AWARD

This article describes the history of the National award of Taras Shevchenko. It presents the names of the winners of the first National prize in 2000.

Keywords: national award, republican award, winners.

*«Вона, безумовно, є творчим стимулом і предметом гордості
за імена і твори, які поповнювали і поповнюють
скарбницю літератури і мистецтва...
Шевченківська премія – це знаменна і поважна іпостась
невсипущого кожногоденного діяння у сфері високої духовності,
утривалення неперебутих цінностей української нації»
Роман Лубківський*

Дорогоцінним внеском увійшла до скарбниці української та світової культури мистецька спадщина Тараса Шевченка. Вірний син свого народу, великий поет і художник найповніше відтворив у своєму всеосяжному генії багатогранне духовне життя рідного народу: вільнолюбність і силу, красу й мудрість, думи й поривання, надії і прагнення. Ідеали братерства, миру й свободи, що пронизують творчість митця, близькі й дорогі українським людям. Яскравим виявом всенародної любові до Шевченка, широкого визнання його творчості стало встановлення найвищої мистецької нагороди – Національної премії України імені Тараса Шевченка. Ця премія вважається найвищою відзнакою не лише за твори літератури, але й мистецтва загалом.

20 травня 1961 року вийшла постанова Ради Міністрів УРСР «Про встановлення щорічних Республіканських премій імені Т. Г. Шевченка». Тоді ж були затверджено Положення про премії та зразки почесних знаків і дипломи лауреатів, створено Урядовий комітет на чолі з О. Корнійчуком, до якого ввійшли поряд з партійно-державними керівниками й визначні діячі української культури.

Присуджуватися премії мали за високохудожні твори літератури, журналістики, образотворчого мистецтва, музики, театру, кіно, які визнані та високо оцінені громадськістю. Щоразу присудженню їх передувало широке обговорення і популяризація мистецьких творів у пресі, по радіо, телебаченню, на художніх виставках тощо. 9 березня 1962 року першими лауреатами Шевченківської премії в галузі літератури стали Олесь Гончар (за роман «Людина і зброя»), Павло Тичина (за «Вибрані твори в трьох томах») і Платон Майборода в галузі музики.

23 квітня 1969 року Республіканські премії імені Т. Г. Шевченка та Республіканські державні премії з архітектури перетворено на Державні премії УРСР імені Т. Г. Шевченка в галузі літератури, мистецтва і архітектури. З 1977 року додано ще три премії – в галузях журналістики і публіцистики, теорії та історії літератури, театрального мистецтва. Урядовий комітет став іменуватися Комітетом по Державних преміях УРСР імені Т. Г. Шевченка в галузях літератури, журналістики, мистецтва і архітектури при Раді Міністрів УРСР. У 1982 році встановлено додатково ще одну премію за кращий твір літератури і мистецтва для дітей та юнацтва. Відповідно до урядової постанови від 12 квітня 1988 року «Про заснування Державної премії УРСР з архітектури» в Положення про Державні премії УРСР імені Т. Г. Шевченка було внесено зміни – вилучено премії в галузі архітектури.

У 1997–1999 роках було запроваджено й Малу Державну премію України імені Тараса Шевченка, яку присуджували за кращий творчий дебют молодим митцям віком до 35 років. Ця премія була критично сприйнята творчою інтелігенцією і проіснувала 2 роки.

П'ятдесятип'ятирічна історія Шевченківської премії є частиною історії української культури, тож у радянські часи вона зазнавала того свавілля і деформацій, що й вся культура. Хоч переважна більшість лауреатів премії – це ті, хто був і є окрасою нашої культури, однак траплялися і випадкові постаті або «проведені» з кон'юнктурних міркувань, під тиском офіційної думки. Не можна не відзначити і надмірної тенденції в минулому до «групових» нагороджень. Це загрожувало девальвацією премії. Проте Комітет, до складу якого в різні часи входили найавторитетніші представники літератури і мистецтва, зміг здебільшого протистояти цьому процесові, підтвердити високу гідність премії.

Новий етап в історії Шевченківської премії розпочався із здобуттям Україною державної незалежності. Процедура присудження премії постійно вдосконалювалася. З метою піднесення ролі й престижу Державної премії України імені Тараса Шевченка як найвищої в Україні премії в галузі культури, літератури і мистецтва 27 вересня 1999 року Указом Президента України № 1228/99 її переіменовано в Національну премію України імені Тараса Шевченка.

У 2007–2008 роках було засновано Народну Шевченківську премію (Залізний Мамай), першими лауреатами якої стали Остап Лапський, Олег Скрипка, Ігор Павлюк, Михайло Андрусак.

Національна премія України імені Тараса Шевченка – найвища творча відзнака в незалежній Україні. Шевченківська премія увін-

чує найвидатніші твори літератури та мистецтва. Освячена іменем великого Кобзаря, ця творча нагорода має незаперечний авторитет в Україні і в усьому світі. Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка щороку в результаті конкурсного відбору, всебічного обговорення і таємного голосування визначає твори, гідні високої премії. Президент України своїм Указом присуджує Національну премію тим, хто здолав усі сходинки до творчої вершини.

З 16 березня 2000 року, відповідно до прийнятого Закону України «Про державні нагороди України», Національна премія України імені Тараса Шевченка була віднесена до державних нагород України.

У день народження Тараса Шевченка, 9 березня, Україна узнає імена нових Шевченківських лауреатів (список публікується у пресі, про нього повідомляють інші засоби масової інформації). Цим не лише підсумовуються культурні здобутки року, а й віддають світлу данину пам'яті геніальному українському поетові й художникові.

Окремими номінаціями премії є «Художня література», яка включає прозу, поезію, драматургію та «Документальна та науково-критична література», в яку входять есеїстика, критика, бібліографії, мемуари, журналістика тощо.

Розмір Шевченківської премії в 2016 році склав 192 тисячі гривень, а в радянські часи вона складала 2500 карбованців. Окрім грошової винагороди, лауреат отримує диплом і почесну медаль лауреата. Отже, мистецькі премії сприяють подальшому розвитку культури, спонукаючи митців до написання нових творів, гідних нашої епохи.

2000 рік – вершинний творчий рік для перших лауреатів Національної премії. Указом Президента України високого звання Шевченківського лауреата 2000 року і розміру Національної премії України імені Тараса Шевченка 25 тисяч гривень (кожна) удостоєно 9 осіб:

Гнатюк Іван Федорович, письменник, – за книгу «Стежки-дороги»;

Калюта Вілен Олександрович, кінооператор-постановник (помертньо), – за кінооператорські роботи останніх років;

Караманов Олемдар Сабітович, кримський композитор, – за Концерт № 3 для фортепіано з оркестром «Ave Maria» і Симфонію № 23 «Аз Ісус»;

Нечерда Борис Андрійович, письменник (помертньо), – за збірку поезій «Остання книга»;

Тимченко Марфа Ксенофонтівна, художниця, – за серію творів народного декоративного малярства;

Чепелик Володимир Андрійович, скульптор, – за пам'ятник М. С. Грушевському в Києві;

Шекер Анатолій Федорович, хореограф, – за балетні вистави останніх років;

Шерех (Шевельов) Юрій Володимирович, літературознавець, – за книги «Третя сторожа» та «Поза книжками і з книжок»;

Шкурган Анатолій Семенович, артист, – за концертні програми 1995–1999 років [2; 3].

Премія, починаючи з 2017 року, буде присуджуватися у п'яти номінаціях: літературі, публіцистиці, журналістиці; музичному мистецтві; театральному мистецтві; кіномистецтві; візуальному мистецтві. Раніше номінацій було дев'ять.

Національною премією України імені Тараса Шевченка не лише підсумовуються культурні здобутки року, а й віддають світлу данину пам'яті геніальному українському поетові й художникові.

Список використаних джерел

1. Шевченківські лауреати, 1962–2007: Енцикл. довід. / Авт.-упоряд. М. Г. Лабінський; Вступ. слова І. М. Дзюби, Р. М. Лубківського. – 2-ге вид., змін, і допов. – К.: Криниця, 2007. – 768 с.

2. Національна премія: перші лауреати / Вид. рада: І. М. Дзюба (голова) та ін. Уклад.: Дейнеко О. О., Качан А. Л. – К.: Україна, 2000. – 104 с.

УДК.821.161.2

Калмацуй Оксана

МОЗ «Рибницька російська середня загальноосвітня школа № 6 з ліцейськими класами»

НА ШЛЯХУ ПІЗНАННЯ ТАЛАНТУ КОБЗАРЯ

У статті висвітлено місце музики у творчій спадщині поета, унікальність музичного таланту Кобзаря, вплив його пісень на народно-поетичну творчість та роль його поезії у вихованні людської гідності та національної самосвідомості сучасної молоді. Розкрито переплетіння захоплення митця музикою з його літературною творчістю, процес переходу Шевченкових поезій у музичний репертуар. Проаналі-

зовано основні риси музичності поезії Кобзаря, дана характеристика Шевченка як інтелігента високого музичного смаку.

Ключові слова: музичний поет, унікальність, спадщина, сучасність.

ON THE WAY OF KNOWLEDGE OF KOBZAR'S TALENT

The article highlights the role of music in the poet's heritage, the Kobzar's unique musical talent, the influence of its songs on the folk poetry and the role of the poetry in the education of human dignity and national self-consciousness of today's youth. The article reveals the intertwining passions of music with the literary work, the transition from Shevchenko's poetry into the musical repertoire. It analyzes the main features of the musicality of Kobzar's poetry.

Keywords: *the most musical poet, uniqueness, heritage, modernity.*

Змінюються епохи, покоління, змінюється побут та соціальні ідеї, – але творіння художників, поетів, композиторів залишаються живим літописом часу. Уже для багатьох поколінь українців – і не тільки українців – Тарас Григорович Шевченко означає так багато, що сама собою створюється ілюзія, ніби ми все про нього знаємо, все в ньому розуміємо, і він завжди з нами, у нас. Та це лише ілюзія. Шевченко як явище велике й вічне – невичерпний і нескінченний.

Шкільна програма передбачає всебічне й достатньо тривале вивчення шевченківської спадщини, але ж наскільки може бути цікавим поринання в тему, знання з якої, як виявилось, були поверховими, якщо враховувати тільки шкільну програму. Мене захопило бажання представити геніальність Кобзаря у новому форматі, висвітлити нові, цікаві, до сих пір не відкриті грані неординарної, всебічно обдарованої особистості Тараса Шевченка.

Ми багато говоримо про Тараса Григоровича як про Кобзаря-поета, але значно менше – як про прозаїка та художника. Для нас Тарас Григорович – це борець за свободу України, символ духовного життя нації, символ її незалежності. Але рідко ми згадуємо про Шевченка як про людину з пристрастями і почуттями, зі стійкими смаками і творчими перевагами, як про освічену людину, тонкого знавця світової культури. Ми більше говоримо про кріпосного, а не про академіка. А між тим, це є важливим фактом, який допомагає осягнути всю велич і багатогранність його таланту, зрозуміти його для себе в першу чергу як інтелігента тонкої душі і світлого розуму.

Про Шевченка, віршам якого притаманна мелодійність, Чайковський сказав: «Бувають щасливо обдаровані особи і бувають

щасливо обдаровані народи. Я бачив такий народ, народ-музику, це – українці» [2; 46]. Досліджуючи й вивчаючи місце музики в житті та творчості Кобзаря, переді мною розкривається наш Шевченко не тільки національним, але й європейським художником, тому що він читав європейську літературу, знав культуру, цікавився античністю. Відкіля, з якої криниці, черпав він натхнення й глибоке розуміння прагнень свого народу, що потім так глибоко, вичерпно й вогнисто зобразив у своїх творах? А черпав із власних переживань, з української народної пісні, що є історією народу, його традицій і звичаїв. Він палко любив природу й співи. Співи він міг слухати годинами, в якомусь вдячно молитовному настрої. Пісня з дитинства живила його мрії, звучала голосами кирилівських співаків, сумними переборами кобзарів і лірників.

Пісня стала найкращим другом Тараса. Вона була основою творчості та першою книжкою, з якої Т. Г. Шевченко довідувався про історію народу, його думки, почуття.

Т. Г. Шевченко постійно вводив народні пісні, або хоч окремі рядки з них, у чудове мереживо своїх оригінальних творів. Він постійно дбав про збереження українських народних пісень і часто записував їх у свої етнографічні альбоми. Серед таких пісень значне місце посідали історичні думи та пісні. Цінував поет і ліричні пісні, у яких висловлюється почуття автора до героя пісні. Шевченкові дуже подобалися чумацькі пісні, які він чув з самого дитинства від батька. Тарас Шевченко добре знав багатьох народних співаків, кобзарів, лірників, чудово їх описував у своїх літературних творах. Часто оригінальні вірші поета настільки наближалися до народнопісенного варіанту, що досить швидко переходили в народні пісні. Наспівність, мелодійність, музичність Шевченкових поезій, близькість до народнопісенної творчості зумовили їх надзвичайну популярність, стали причиною широкого музичного втілення в народній музиці. Окрім цього, важливо дізнатися про те, що Тарас Григорович мав прегарний драматичний тенор. П. Куліш, визнаючи чудове виконання ним народних пісень, називав поета «наш соловей». А княжна Варвара Репніна, шанувальниця таланту поета, розповідала, що співав поет із щирістю, так, що м'який, сповнений суму голос Кобзаря мимоволі проймав душу. У Тараса Шевченка був широкий спектр смаків, він дуже любив Гайдна, Моцарта і Бетховена, постійно до них звертався. Боготворив Шопена, Мендельсона. Дуже добре знав тодішніх віртуозів: Паганіні, Сервета ін. Все це говорить про те, що Шевченко – інтелігент високого художнього смаку.

Дружба з артистами, співаками, композиторами впливала на світогляд поета, а його природна музикальність перелилася в чудові рядки його поезій. Таке захоплення вплинуло на прозу. У його повістях часто зустрічаються різні музичні символи. У поезії він, звичайно, більше іде від народної пісні, духовної української пісні. Ми вважаємо, що саме українське поетичне слово його спровокувало на національні інтонації.

Шевченко належить до числа правдиво музичних поетів. Більшість своїх віршів він творив як пісні. У своїх творах Т. Шевченко, як ніхто інший, дав відбиток до болю гострих виявів переживань свого народу, передав найтонші нюанси його життя, показав найменші його духові порухи і тремтіння душі.

Багатогранність вірша Шевченка, його своєрідний ритм, мінливість настроїв і широчінь думки – приманливі для музикантів. Його твори манили і манять до себе митців. Вірші з «Кобзаря» – це справжні пісні. Мелодійні, співучі, вони одразу знайшли дорогу до серця простих людей. З часом читати «Кобзар» народ став по-своєму: він почав його співати. І справді, важко назвати іншого поета, який би викликав своїми поезіями такий глибокий резонанс у творчості народу. Авторами пісень на Шевченкові вірші ставали музиканти, невідомі лірники й кобзарі. Поширеними ще за життя поета були в народі пісні на його вірші «Тяжко, важко в світі жити», «Нащо мені чорні брови» тощо. Імена авторів деяких пісень, що з'явилися в перші двадцять років після смерті поета, на жаль, не дійшли до нас. Немає такого українського композитора, який би не звертався до творчості Шевченка. На творчість Шевченка відгукнулося понад 120 композиторів, кількість творів на слова його творів сягає понад півтисячі. Найбільше чуття до музи Шевченка мав батько модерної української музики Микола Лисенко. Творчість великого Кобзаря є справжнім джерелом натхнення і для сучасних композиторів. Багато пісень на слова полум'яного Кобзаря дійшли до нашого часу, які звучать цікаво і в сучасній обробці, їх ми з приємністю слухаємо і тепер.

Отже, Тарас Григорович Шевченко – постать велична й унікальна. Серед світових геніїв важко назвати ім'я поета, вірші якого перелилися б таким широким потоком у музичні твори й охопили майже всі музичні жанри: пісні й романси, хорові мініатюри й розгорнуті хори, монументальні кантати, інструментальні п'єси, симфонічні поеми, опери, ораторії, балети.

Дослідження творчості Т. Г. Шевченка доводять, що інтерпретація його поезії в музиці розпочалася ще за життя поета й триває

в наші дні. Досить нагадати, що на початку ХХ століття 227 поезій «Кобзаря» було втілено у 1500 музичних творах.

Живе й могутнє слово Тараса Григоровича надихає до творчості багатьох композиторів у різних країнах – в Україні, Канаді, Росії, Америці, Франції. Але кожен із митців знаходить такі поетичні рядки, які найбільше торкаються саме його серця й збуджують невтомну думку. Народна пісня, любов до якої поет проніс через усе життя, стала матір'ю Шевченкової поезії. Пісні на слова Т. Г. Шевченка мали значний вплив на українську народнопоетичну творчість. Вони внесли в народні пісні свіжі мотиви, ідеї, збагатили їх новим змістом, розширили мелодійне звучання. Ці пісні будуть приєднувати душі молоді до свого роду, навчати любити своїх батьків, свою історію. Творчість великого Кобзаря належить до вічно живих явищ, які не спиняються на тій точці, на якій застала їх смерть, але далі розвиваються вже в свідомості суспільства.

Список використаних джерел

1. Мовчун А. Грані таланту великого кобзаря Т. Г. Шевченка / А. Мовчун // Почат. школа. – 2008. – № 3. – С. 1–7.
2. Ярустовский Б. М. И. Чайковский. Жизнь и творчество / Б. М. Ярустовский. – М., 1940. – С. 47–48.

УДК.372.882

Корній Ірина

*МОЗ «Бендерська гімназія № 3
ім. І. П. Котляревського»*

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА У ШКОЛІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті досліджуються сучасні методи та прийоми даної технології на прикладі конкретного уроку.

Ключові слова: критичне мислення, стадія виклику, стадія осмислення, стадія рефлексії, індивідуальна, парна та групова форми, взаємне навчання, інсерт, синквейн.

A STUDY OF T. G. SHEVCHENKO'S WORKS IN SECONDARY SCHOOL AT THE MODERN STAGE

The article examines current methods and techniques of the technology on the example of a specific lesson.

Keywords: *critical thinking, stage call, stage reflection stage of the reflection, individual, pair and group forms, mutual learning, insert, sinquan.*

«Фундаментальна мета сучасної освіти полягає не в наданні учням інформації, а в тому, щоб розвивати в них критичний спосіб мислення»

Дж. Дьюї

Сучасне життя при швидкій зміні ситуацій, інформаційних потоків вимагає від молодих людей не тільки такого ж швидкого реагування, але й осмисленого, критичного відношення, адже сучасний школяр повинен отримати не тільки знання, а й вміння застосувати їх на практиці, орієнтуватися в нестандартних умовах. На уроках літератури учень повинен вміти працювати з текстом, а для цього необхідні творчий підхід до вирішення проблем, вміння як ставити запитання, так і узагальнювати отриману інформацію.

Дані завдання якраз і дозволяє вирішити технологія розвитку критичного мислення через читання та письмо (РКМЧП), яка дозволяє створити на уроці невимушену атмосферу партнерства, спільного пошуку і неординарного вирішення проблем. Розвиток критичного мислення важливий для людини в сучасному світі, оскільки нове століття вимагає творчої діяльності.

Критичне мислення, в свою чергу, є мислення соціальне. Будь-яка думка перевіряється і відточується, коли нею діляться з іншими. Коли ми читаємо, дискутуємо, обговорюємо, заперечуємо і обмінюємося думками з іншими людьми, ми уточнюємо і поглиблюємо свою власну позицію. Тому педагоги, які працюють в руслі критичного мислення, завжди намагаються використовувати на своїх заняттях всілякі види парної і групової роботи, включаючи проведення дебатів і дискусій.

Сьогоднішній стан насиченості навчальних кабінетів технічними засобами дає змогу не відставати від світу. Застосовувати в навчальному процесі найрізноманітніші методи та прийоми. І робити це на всіх стадіях уроку.

По-перше, це, звичайно, початок уроку, де нам і виступає в допомогу добрий друг – комп'ютер.

... Кількість людей на Землі складає вже більше 7 мільярдів. Всі вони – різні, й, хоча й доведено, що існують абсолютно чужі між собою, але схожі особи, в цілому кожна людина – інша, неповторна. Але є між ними не просто своєрідні, а настільки багатогранні, що їх життя, їх творчість можна розглядати знову й знову, кожного разу по-різному, і кожного разу це буде щось нове.

Україна напрочуд багата на митців – поетів і письменників, які не лише створили талановиті твори, але й були неординарними особистостями, їх життя було багатим на яскраві вчинки. Найперше це стосується, звичайно, Т. Г. Шевченка: людини, поета, письменника, етнографа, художника. І на початку уроку доречно, нагадавши, ким був Т. Г. Шевченко: для всього світу – борець і символ боротьби за волю як народів, так і кожної людини, а насамперед – для українського народу, наголосивши на надзвичайній пісенності його творів, дати прослухати одну з пісень на слова Т. Шевченка. Це може бути й «Реве та стогне Дніпр широкий...» з поеми «Причинна» – неофіційний гімн України, або чистий та прозорий «Садок вишневий коло хати»; ніжна лірична «Така її доля» з тієї ж поеми, «Заповіт». Але, мабуть, все-таки найдоречніше почати (й скінчити!) піснею «Шлях до Тараса» у вражаючому виконанні Народного артиста України Василя Зінкевича.

Мотивація як для вчителя: що вибрати? Які прийоми? Які пісні послухати (з якої почнеш – так і муситимеш почати пояснення)? – так і для учнів – для чого: мета (просто згадати біографію? Виявити нові факти? А може – поговорити на основі прожитого життя про його сенс? Конкретного життя конкретної людини – Тараса Шевченка? Чи виконана місія життя людини?)

Отже, на першій стадії уроку – стадії виклику – доречні короткі питання – «покопаємося в пам'яті» – перерахування учнями всього, що відомо з попередніх класів (маємо на увазі середні-старші класи, які майже кожного року так чи інакше працюють за темою «Т. Шевченко» і непогано орієнтуються в біографії та творчості). На цій стадії можлива як індивідуальна, так і парна, а також групова форми роботи. Парна мозкова атака дуже допомагає учням, для яких складно висловити свою думку перед великою аудиторією. Обмінявшись думкою з товаришем, такий учень легше виходить на контакт з усією групою.

Можна вже попрацювати в групах. При груповій дискусії учням пропонується поділитися один з одним знаннями, міркуваннями, доказами. Форма групової дискусії сприяє розвитку діалогічності спілкування, становленню самостійності мислення.

Можна й «Мозковий штурм» застосувати, швидко задаючи питання почергово кожній з груп.

На наступній стадії – «Осмислення», коли учні згадали основні віхи, можна «погратись» в «Неправильний ланцюжок» – «переплутати» дати життя чи написання творів Т. Шевченка, і діти з радістю «виправлятимуть» їх: їм завжди подобається знайти «помилку», особливо зроблену вчителем!

Можна попрацювати й в парах: питання-відповідь (учні, читаючи текст, по черзі задають питання один одному і відповідають на них); взаємне навчання (робота в групах, кожна група узагальнює прочитане, ставить запитання учням іншої групи, прояснюють що неясно, підказують).

Знайшовши відповіді на основні питання, можна подивитись 5-хвилинний ролик з циклу «Обличчя української історії» «Тарас Шевченко».

Передивляючись ролик, учні працюють, застосовуючи прийом «Інсерт», маркуючи почуте, позначають значками:

- V «галочкою» те, що вже відомо учням;
- знаком «мінус» позначається те, що суперечить їх уявленням;
- + знаком «плюс» позначається те, що є для них цікавим і несподіваним;
- ? «Знак питання» ставиться, якщо щось незрозуміло, виникло бажання дізнатися більше.

На наступному етапі можна скористатись дуже цікавим прийомом «Планета та її супутники». Для цього посередині чистого аркуша (класної дошки) написати ключове слово або речення, яке є «серцем» ідеї, теми. Навколо «накидати» слова або речення, що виражають ідеї, факти, образи, відповідні для даної теми. У міру запису слова, що з'явилися, з'єднуються прямими лініями з ключовим поняттям. У кожного із «супутників», у свою чергу, теж з'являються «супутники», встановлюються нові логічні зв'язки. І отут надзвичайно важливо зупинитись – підкреслити оцей взаємозв'язок світу: людей, явищ, подій.

... Кожна людина «випускає» свої «вусики» у світ: вона живе, знайомиться з все більшою кількістю людей; ті – з іншими, в свою чергу, це коло постійно розширюється: люди «пересікаються», зустрічаються, тим чи іншим чином впливають на життя один одного.

Встановивши ці ланцюжки (Тарас – батьки – сестри; Тарас – пан Енгельгардт («свиня в торжковських пантофлях») – погане – кріпацтво, неволя, збиткування; гарне – світ дитинства – краса навколишнього світу – сльози – Оксаночка Коваленко – втіха – щирий дитячий поцілунок; Енгельгардт – поїздка до Вільно – малювання, кохання; Енгельгардт – С.-Петербург; С.-Петербург – Літній сад – малювання – Іван Сошенко; Іван Сошенко – Карл Брюллов – Василь Жуковський – Енгельгардт; самодержавство – кріпацтво; Карл Брюллов – викуп з неволі; Карл Брюллов – Академія Мистецтв; роки: $47=24$ (неволя) + 10 (заслання) + 13 років волі.

Дані, що записуються на дошці, ілюструються:

картина І. С. Їжакевича «Тарас-пастух»; П.Ф. Борисенко «Зустріч Шевченка з Сошенком в Літньому саду в Петербурзі»; автопортрети Т. Шевченка різних років; картини, написані Т. Шевченком протягом життя (знаменита «Катерина», «Смерть Олега, князя древлянського»; «Зустріч Тараса Бульби з синами»; «Король Лір»; «Сліпий (Невольник)»; Вдовина хата на Україні»; «Портрет Ганни Закревської»; «Церква Всіх святих у Києво-Печерській лаврі»; «Аскольдова могила»; «Почаївська лавра з півдня» та ін. Для цього дуже доречно задати на попередньому уроці упереджуюче завдання: підготувати проект «Т. Шевченко – живописець».

На третій стадії – «Рефлексія» – можна вжити прийоми:

- перехресна дискусія (учні діляться в пари і висловлюють свою думку, потім пари об'єднуються в групи і полеміка триває);
- загальнокласна полеміка (продовження перехресної полеміки);
- десятихвилинний твір (конспективний запис по темі) – знаю – хочу знати –учусь (знову звертаються до цього прийому, щоб вирішити, що їм дав урок, деякі питання могли залишитися без відповіді, могли виникнути нові).

Також – застосувати такий прекрасний творчий прийом, як синквейн (від фр. «sing» – п'ять): вірш, що складається з п'яти рядків.

1. Перший рядок – тема вірша, виражена ОДНИМ словом, зазвичай іменником;

2. Другий рядок – опис теми в ДВОХ словах, як правило, прикметниками;

3. Третій рядок – опис дії в рамках цієї теми трьома словами, зазвичай дієсловами;

4. Четвертий рядок – фраза з ЧОТИРЬОХ слів, що виражає ставлення автора до даної теми;

5. П'ятий рядок – ОДНЕ слово – синонім до першого, на емоційно-образному або філософсько-узагальненому рівні повторює суть теми. Використовується як спосіб синтезу матеріалу. Лаконічність форми розвиває здатність резюмувати інформацію, висловлювати думку в декількох значущих словах, емних і коротких виразах.

Наприклад:

Шевченко
 Прекрасний талановитий
 Віршував боровся любив
 Віддав життя своєму народові
 Геній

На наступний урок, крім звичайного конспекту огляду життя та творчості поета, учні теж можуть підготувати синквейни, а також проект «Вірші Т. Шевченка, що стали піснями».

... Підсумовуючи, можна сказати, що життя Т. Г. Шевченка настільки насичене, наповнене болем за свій народ, безконечною працею, його творчість настільки багатогранна (немає теми, яку б він не перепустив через своє гаряче несамовите серце!), що їх можна розглядати, застосовуючи будь-які методи. Головне – не загубити його, живого, великого поета й просто Людину!

Список використаних джерел

1. Бикова В. Б. Розвиток критичного мислення на уроках літератури в 5–6 класах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://infourok.ru/user/bikova-vera-borisovna>. – Назва з екрану.

2. Шуляр В. І. Сучасний урок літератури: технологічні моделі: науково-методичний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis. – Назва з екрану.

3. Крученова В. М. Із досвіду роботи. Використання ІКТ на уроках світової літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kruchenova.wordpress.com/2011/08/21>. – Назва з екрану.

4. Інноваційні технології навчання в сучасній школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.social-science.com.ua/journal_content/263/cd3fb6ced694e820d6628f476500181b. – Назва з екрану.

УДК.821.161.2.09

Кравцова Наталія

*МОЗ «Тираспольська середня школа № 3
ім. А. П. Чехова»*

СЛОВО КОБЗАРЯ – ДЖЕРЕЛО НЕВМИРУЩОГО ДУХУ

У статті ставиться завдання розглянути велич і безперечність геніальності великого українського Кобзаря, який зробив неоціненний внесок у духовну скарбницю людства, створив ґрунт для формування сучасної літературної мови.

Ключові слова: українська культура, народний поет, літературна мова.

THE WORD POET – SOURCE OF THE IMMORTAL SPIRIT

The article seeks to examine the greatness and undisputed genius of the great Ukrainian Kobzar, who made an invaluable contribution to the spiritual Treasury of humanity, paved the way for the formation of the modern literary language.

Keywords: *Ukrainian culture, the national poet, a literary language.*

Змінюються покоління, змінюються соціальні ідеї, але у наш час слово великого Кобзаря живе серед нас. Про геніального письменника, талановитого художника та обдарованого гравера Т. Г. Шевченка так багато сказано та написано, що створюється враження, що ми все знаємо його біографію, все розуміємо в його творчому доробку. Але це лише ілюзія. Немає на світі українця, який би не знав напам'ять хоча б декількох рядків з поезії безсмертного генія українського народу, який зробив неоціненний внесок у розвиток і становлення української літератури.

Творчість великого Кобзаря пройнята безмежною любов'ю до рідного краю та лютою ненавистю до гнобителів і ворогів українського народу.

Кобзар одним з перших в українській літературі виступив як грізний суддя всього кріпосницького ладу, як ворог царизму та поміщиків. У його творах репрезентується новий позитивний герой – борець проти несправедливості, проти поміщицького ладу, борець за волю та щастя українського народу.

Творчість видатного народного поета збагатила рідну літературу розмаїттям нових тем і жанрів, долучила її до кращих досягнень світової літератури. Т. Г. Шевченко синтезував структуру української літературної мови, яка стала міцним ґрунтом сучасної мови, стала нормою та зразком для всіх письменників того часу.

Уявити Україну без Кобзаря не може жодний українець. У своїх віршах він випромінював на скривджених та знедолених всю силу безмежної батьківської любові, цілий океан ніжності та доброти, а трагедію сироти чи вдови підносив до рівня світової трагедії. Його вірші, думи, пісні, його полум'яний гнів та боротьба за кращу долю трудового народу були гнівом і боротьбою мільйонів.

Великий Кобзар став для України національним героєм. Він розіп'ятий був за свою Вітчизну та народ і воскрес через них. Творча спадщина письменника – це не «суха» історія літератури, а перш за все моральні настанови, звернення до серця, душі, розуму та сумління кожної людини.

Творчість Т. Г. Шевченка має світове значення. Твори безсмертного сина України перекладені багатьма мовами світу, у різних країнах на його честь установлені пам'ятники.

Кажуть, геніальні люди геніальні у всьому. Т. Г. Шевченко не тільки видатний український поет, а ще й прозаїк, драматург, художник, гравер, політичний та громадський діяч. Кобзар був людиною універсальних талантів та інтересів. Усе його життя присвячене українському народові. Він мріяв про ті часи, коли Україна стане незалежною, коли буде поважатися українська мова, історія рідного народу, коли всі люди стануть щасливими.

Т. Г. Шевченко – явище унікальне для всієї культури людства. Парадоксально, але в одному імені вся історія нашого народу, його буття та найпотаємніші мрії. «Тарас» у перекладі з грецької мови означає бунтар. Бунтарство, і справді, є невід'ємним провідним мотивом неспокійного, штормового моря всієї шевченківської поезії. Він – справжня вершина нашої нації, виразник і хранитель народного духу.

Постать Т. Г. Шевченка є центральною не лише в історії української літератури, а й в усьому культурному житті України. Кобзар й зараз є глибоко сучасний. Він близький нам своїм безсмертним словом, оскільки саме слово звеличує красу боротьби та перемоги, виховує найкращі людські почуття, закликає народи світу до дружби і творчої співпраці.

Значення й актуальність творчості Тараса Григоровича Шевченка – це передусім значення його «Кобзаря», який збагатив українське та світове письменство новаторськими темами, яскравими образами, жанрами, а також ритмами та численними стилістичними фігурами. У цій книзі минуле й сучасне українського народу, його історія та географія, побут та мораль, а найголовніше – його душа... Без «Кобзаря» ми були б немислимі як народ.

Славетний поет любив і знав Біблію, рясно її цитував, осмислював біблійні сюжети. «Кобзар» сповнений біблійною мудрістю та силою.

Ось чому Т. Г. Шевченко завжди сучасний. До нього треба доростати усім життям. І сьогодні він необхідніший, ніж будь-коли. Необхідні його справедливість, пристрась та невиситима жага свободи.

Так, Т. Г. Шевченка можна розуміти по-різному, але незаперечним фактом є те, що твори, написані Великим Кобзарем, хвилюють, навчають, тривожать розуми та душі українців не одне століття, що його, самоучку-кріпака, не здатні повністю осягнути люди з вищою освітою та науковими ступенями.

Молодому поколінню українців хочеться побажати, щоб кожний відкрив Тараса Шевченка для себе не для оцінки, з позиції критиків, а по-своєму, адже у кожної людини є своя мікрогалактика, у якій – свій неповторний набір пріоритетів і шкала цінностей.

А ще, аналізуючи постать Т. Г. Шевченка не треба забувати, що він – звичайна людина, як і ми з вами. Однак, геній тим і вирізняється серед усіх, що він схожий на всіх, а на нього – ніхто! Значимість творчості Тараса Шевченка для становлення та подальшого розвитку усієї української культури важко переоцінити. Його творчість відкрила новий етап у розвитку як соціального, так і естетичного мислення, стверджуючи ідеали гуманізму, волелюбства та людської гідності.

Таким чином, якщо ми хочемо, щоб нас вважали людьми, щоб не соромно було перед Шевченковою пам'яттю, ми повинні любити свій народ, свою Батьківщину, знати власну історію, шанувати своїх предків, щодня та щомиті бути готовими до боротьби за щасливе майбутнє своїх дітей.

Безмежна сила таланту Кобзаря, глибина його думок, мужність і ніжність його лірики, гострота та жагучість його слова, щира та самовіддана любов до України, до свого народу освітлюватиме шлях до саморозвитку та зігріватиме серце кожного українця крізь століття.

Список використаних джерел

1. Вічний як народ: Сторінки до біографії Т. Г. Шевченка. – К.: Либідь, 1998. – 272 с.
2. В сім'ї вольній, новій: Шевченківський збірник. – Вип. 2. – К.: Рад. письменник, 1985. – 292 с.
3. Грабович Г. Шевченко, якого ми не знаємо (з проблематики символічної автобіографії та суспільної рецепції поета). – К., 2000. – С. 145–146.
4. Дзюба І. Тарас Шевченко. – К., 2005. – 655 с.
5. Жулинський М. Шевченкознавство: стан і перспективи // Тарас Шевченко і народна культура. – Кн. 1. – С. 15–25.
6. Зайцев Б. Життя Тараса Шевченка. – К.: Обереги, 1994. – 456 с.
7. Красицький Д. Тарасові світанки. – К.: Веселка, 1979. – 371 с.
8. Луцький Ю. Між Гоголем і Шевченком. – К., 1998. – 178 с.
9. Наливайко Д. Історія і міфологія у Шевченка (у контексті європейського романтизму) // Тарас Шевченко і європейська культура. – К.: Черкаси, 2000. – С. 20–24.
10. Чуб Д. Живий Шевченко. – К.: Веселка, 1994. – 140 с.
11. Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 12 т. – Т. 1. – К., 1989. – 329 с.

УДК.81'246.2:821.161.2

Кривошапова Наталья

Приднестровский государственный университет им. Т. Г. Шевченко

БИЛИНГВИЗМ Т. Г. ШЕВЧЕНКО

Автор статьи обращает внимание, что билингвизм поэтического гения еще больше отразился в его письмах того времени. Причем, и это важно для понимания авторского сознания, билингв Т. Шевченко становится все более русскомыслящим писателем.

Ключевые слова: билингвизм, украинизмы, русизмы, прецедентный, панславянство.

BILINGUALISM OF T. SHEVCHENKO

The author points out that bilingualism of poetic genius reflected in his letters of the time. Moreover, and this is important for the understanding of the author's consciousness, bilingual Shevchenko is a more Russian mentioned writer.

Keywords: bilingualism, Ukrainisms, Russianisms, precedent, panslavyanstvo.

Об этом свидетельствуют его письма, написанные в 40-е годы на русском и украинском языках.

«Дневник» Т. Г. Шевченко – уникальное произведение, написанное на русском языке, с поэтическими произведениями на украинском языке в качестве иллюстраций к сказанному. Шевченко вёл дневник с 12 июня 1857 г. по 13 июля 1858 г. (по юлианскому календарю). Он описал свою жизнь от ссылки в Новопетровском укреплении (п-в Мангышлак, Каспийское море) до возвращения в Петербург.

В его русских письмах практически нет украинизмов, а вот в украинских письмах русизмы встречаются довольно часто. При этом грамматические ошибки и употребление русских префиксов при письме свидетельствуют о русскоязычном мышлении их автора.

Например, в письмах Бодянскому 1842 г.:

«А за таке время багато води у море утекло» – вместо: «а за такий час багато води в море утече». «Отдайте» вместо «віддайте», «спасибі» вместо «дякую». «Хочь лікар и говорить, що ничего, одначе так ківне головою, що сумно дивиться» (правильней было бы: не «ничего», а «нічого», не дивиться, а «дивитися») [1]. «Сьогодні оце трош-

ки легше стало, можна хоч перо в руках удержати» (вместо «в руці утримати»); *щоб поміг мені / щоб допоміг мені* [1].

В 1849 году Бодянскому он писал: *«буду посилать до Вас усе, що зроблю вартого послать»* (а надо, по идее, – «посилати» и «послати»). *«А мене на адресі не упоминай, цур йому» – надо «не згадуй»* [1]. *«Подякуйте и ви за мене Ілію Івановича за його благородную щедроту»* (следовало бы – «благородну щедрість») [1].

Хотелось бы обратить внимание на то, что в письмах 1850-х годов присутствуют уже целые русскоязычные блоки, как, например, в письме от 14 апреля 1854 г. Козачковскому: *«Христос воскрес! Друже мій єдиний! Вчора тільки привезла пошта из Гурьєва твоє письмо, написанне тобою 14 генваря. Видишь ли в чем дело...»* [1]. Далее следует абзац по-русски, потом снова по-украински с русскоязычными вкраплениями: *«Спасибі тобі, друже мій єдиний, за твої десять рублей, чи, як ти пишеш, якогось нашого общезнакового нашого, і йому, і паче тобі спасибі...»* и т.д. [1].

А вот в письме к Б. Залесскому от 6 июня 1854 года на украинском языке написана лишь преамбула, а все письмо – по-русски: *«Вітаю тебе, друже мій, Богу милій. Вітаю тебе на лоне девственной, торжественно прекрасной природы! Много бы и много молитв сердечных послал бы я к престолу Живого Бога за один час, проведенный с тобою в дремучем сосновом лесу...»* и т.д. [1].

В дальнейшем доминируют письма на русском языке и лишь отдельные – на украинском.

Можно найти довольно простое объяснение этим фактам. С 30 мая 1847 года Шевченко находился в ссылке в Оренбургской губернии, а потом в Орске и Новопетровске. 11 лет он был снова оторван от украиноязычной среды. Языковая практика оставалась лишь только в письмах к Лизогубу, Честаховскому, Галагану, Щепкину и др. Но это был уже язык общения, но не язык творчества.

Языком творчества в это время для Шевченко становится русский язык. Именно в 50-е годы, с 1853-го по 1857-ой, он пишет все известные нам повести на русском языке. «Наймичка» – один из первых прозаических опытов Шевченко – написана в октябре 1853 года в Новопетровском укреплении. В то же время была написана повесть «Варнак» о народном мстителе, который напоминает Кармелюка. В Новопетровском форте написана и повесть «Княгиня», которую Шевченко отослал издателю «Отечественных записок» А. О. Краевскому. Впрочем, повесть так и не появилась в журнале.

Именно тем фактом, что некоторые русскоязычные повести Шевченко не дошли до читателя в свое время, и можно объяснить,

во-первых, их малую известность публике, а, во-вторых, выпадение их из всего богатого литературного процесса России второй половины XIX века.

Они не получили столь широкой известности и признания читателей, как произведения Гоголя, Достоевского, Тургенева и Толстого, а потому и не удосужились внимания литературоведов, занимавшихся и занимающихся этим периодом.

Повесть «Музыкант» написана между ноябрем 1854-го и январем 1855-го под впечатлением от пребывания на Украине в начале сороковых годов и повествует о талантливом крепостном, ставшим жертвой пана. В ней чувствуется нечто биографическое. Завершив «Музыканта», он тут же садится за повесть «Несчастный», а затем работает над повестью «Капитанша» и «Близнецы». Продуктивность писателя поражает! Такое ощущение, что он пытается наверстать упущенное время и каждый месяц создает новую вещь.

Затем, почти весь следующий год, в том же Новопетровском форте Шевченко работает над «Художником», над автобиографическим произведением, повествующем об истории его собственного выкупа за 2500 рублей из крепостничества, учебе в Петербургской Академии художеств, дружбе с К. Брюлловым и др. И, наконец, в ноябре 1856 года вчерне закончена работа над «Прогулкой с удовольствием и без морали».

Обе последние повести подводят к заключительному, можно даже сказать, итоговому сочинению Тараса Шевченко – «Дневнику» (1857–1858 гг.), начатому в последний год службы и завершеному по получении отставки и свободы.

Дневниковый жанр предполагает сокровенный смысл записей, дневники не рассчитаны на широкого читателя и пишутся большей частью для себя.

В таком случае, сокровенные мысли, что вполне логично, должны писаться на родном, более близком человеку, языке, тем более, если они делаются еще и в тайне. Нельзя сказать, что Шевченко запрещалось писать на украинском. Его письма этого времени написаны на двух языках, и украинским языком он по-прежнему владеет. Другое дело, что, судя по этим его письмам, им мало-помалу утрачиваются навыки украинской речи: «украинские письма» становятся двуязычными, а языком своих тайных «книжек» он сознательно выбирает русский язык. Это – язык его мышления. На нём он и высказывает суждения по всем трепещущим вопросам жизни.

В этом его «Дневник» весьма схож с «Дневником писателя» Ф. М. Достоевского, как и похожа сама судьба двух писателей, которых постигла ссылка.

«Дневник» Т. Шевченко носит прецедентный характер. Ощущая себя в лучах русской классической литературы, украинский писатель и поэт часто упоминает в своих дневниковых записях русских авторов, произведения, которые затронули его сердце и душу в несколько интерпретированном виде.

«Милое уединение! Ничего не может быть в жизни слаще, очаровательнее уединения, особенно перед лицом улыбающей[ся], цветущей красавицы матери Природы. Под ее сладким волшебным обаянием человек невольно погружается сам в себя и видит Бога на земле, как говорит поэт» [2]. Это неточная цитата из стихотворения М. Ю. Лермонтова «Когда волнуется желтеющая нива...». У Лермонтова: «И в небесах я вижу Бога...».

«В великороссийском человеке есть врожденная антипатия к зелени, к этой живой блестящей ризе улыбающейся матери природы. Великороссийская деревня – это, как выразился Гоголь, наваленные кучи серых бревен с черными отверстиями вместо окон, вечная грязь, вечная зима! Нигде прутика зеленого не увидишь» [2]. Имеется в виду изображение деревень, в частности Манилова и Плюшкина, в «Мёртвых душах» Н. В. Гоголя:

«У подошвы этого возвышения, и частию по самому скату, темнели вдоль и поперек серенькие бревенчатые избы [...] нигде между ними растущего деревца или какой-нибудь зелени; везде глядело только одного бревно»; «бревно в избах было темно и старо; многие крыши сквозили, как решето; на иных оставался только конек вверху да жерди по сторонам в виде ребер» [2].

Еще пример: *«И глядя на освещенную луной тоже каменистую дорогу, и еще раз прочитал:*

*Выхожу один я на дорогу,
Предо мной кремнистый путь блестит.
Ночь тиха, пустыня внемлет Богу,
[И] звезда с звездою говорит»* [2].

Неточная цитата из стихотворения М. Ю. Лермонтова «Выхожу один я на дорогу...».

Наибольшим вкладом в мировую культуру стали, конечно, стихи Тараса Шевченко. Истоки лучших его стихов в украинском фольклоре. Причём он так гармонично использует образы народного творчества, что порой трудно понять, где используются цитаты из фольклора, а где начинается чисто авторский текст. Есть мне-

ние, что русские критики не очень-то поощряли увлечение Шевченко «мужицким малороссийским диалектом». И вообще не приветствовали зарождение украинской литературы. Однако отзывы знаменитого критика Виссариона Белинского о первых сборниках поэта «Кобзарь» и «Ластовка» были весьма благожелательными. «Кобзарь» стал самой знаменитой книгой Шевченко. Только при его жизни он переиздавался 4 раза. А в советское время общий тираж «Кобзаря» перевалил за 8 миллионов. Стихи из этого сборника переведены более чем на 100 языков мира. В городе Черкассы в 1989 году открылся единственный в мире музей, посвящённый одной книге. И книгой этой стал «Кобзарь».

Т. Г. Шевченко, будучи приверженцем панславянства, мечтал, что Украина, как и другие славянские государства, получит некий автономный статус в «славянской федерации». И допускал, что именно Киев, а не Москва станет столицей этого многонационального государства. Подобные идеи он высказывал, будучи членом Кирилло-Мефодиевского общества.

В послесловии к поэме «Гайдамаки» он писал: *«Нехай житом-пшеницею, як золотом покрита, не розмежованою останеться навіки од моря і до моря слов'янська земля»* [2].

Список использованных источников

1. Ужанков А. Шевченко – русский писатель? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.stoletie.ru/kultura/shevchenko_russkiy_pisatel_2009-02-11.htm. – Название с экрана.
2. Дневник украинского художника и поэта Тараса Шевченко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.wikiquote.org/wiki>. – Название с экрана.

УДК.821.161.2.09

Крижанівська Галина

МОЗ «Рибницька російська гімназія № 1»

ТАРАС ГРИГОРОВИЧ ШЕВЧЕНКО ЯК МІФОТВОРЕЦЬ

У статті зроблено спробу розкрити унікальність Т. Г. Шевченка як міфотворця, з'ясувати природу його міфопоетичного мислення, виявити своєрідність і суть Шевченкового міфотворення.

Ключові слова: міфотворення, міфопоетичне мислення, архетип, художньо-мовна творчість Т. Г. Шевченка.

TARAS SHEVCHENKO AS THE CREATOR OF MYTHS

The article attempts to reveal the uniqueness of Shevchenko as the creator of the myths, find the mythical nature of his poetic thought, to identify the identity and nature of Shevchenko.

Keywords: *mythmaking, mythical and poetical thinking, archetype, art and language work of Shevchenko.*

Великий Кобзар був відданим і вірним сином українського народу, він щиро оспівував рідний край. Завдяки високохудожній майстерності поет словом зобразив душу народу, невтомне прагнення українців до волі, світ поетичних мрій, потяг до всього піднесеного, величного, прекрасного. Шевченко Тарас Григорович щиро вболівав за свій народ, гостро відчував його біль, радів разом з ним, жив його інтересами, разом з ним боровся проти неправди та зла. І він мав право заявити про себе: «Історія мого життя складає частину історії моєї батьківщини».

Для таланту Тараса Григоровича характерне органічне поєднання реалістичного ставлення до дійсності з романтичним сприйманням світу.

На думку Г. Грабовича, міф, втілений у поезії Шевченка, – «індивідуальний витвір», а самого поета він вважає «одночасно носієм міфу та міфотворцем», «учасником» витвореної ним «міфологічної будови». У цій особистій участі автора у виведених ним міфологічних діях дослідник убачає «унікальність Шевченка» [1; 112].

На відміну від Г. Грабовича, Т. Мейзерська, з'ясовуючи природу міфо-поетичного мислення Шевченка, відводить йому роль своєрідного міфомедіума, «який формувався під впливом національних міфів, засвоював їх і, будучи неспроможним звільнитися від їхніх архетипів та міфологем, – відтворював: «Шевченко не творить міфу – він перебуває всередині його, і міф діє через нього, через стихію його індивідуального поетичного натхнення»; «ні в історії, ні в релігії Шевченко міфу не творить, залишаючись продуктом і носієм не свого, а національно-культурного міфу, яким дихала прогресивна українська інтелігенція його часу» [3; 35].

Вартість митця слова романтик усно-народного спрямування вбачає у поєднанні з духом і словом народу й у вираженні його; свою ж реакційну роль він занижує, зате підносить загальнонаціональну гідність власного художнього слова. Врешті-решт, такий підхід – не що інше, як складова в загальному ланцюжку романтичного міфотворення. Насправді український романтик творив

індивідуальний авторський міф, складовою якого було поетове іпостасування себе (власне, містифікація) як творця, який вищує нове слово зі слова давнього й священного, даного Богом народові України. Відтак дослідниця Н. Слухай виокремлює в міфопоетичному світі Шевченка категоріальні архетипи антропоцентричності («з помітним бажанням розмістити у центрі всесвіту молоду жінку/дівчину як уособлення України»), космологізованості, аніматичності (з «акцентованим прагненням наділити життям і душею явища природи»), хронотипу (вертикального й горизонтально-циклічного) і наголошує на цьому. Про матріархічність міфопоетичного Шевченкового світу свідчить яскрава роль у ньому жінки, а саме: у ситуації марення, сну, божевілля або стани між світами потрапляють здебільшого жінки (від злої реальності божевілля захищається Лукія («Відьма»), Марина («Слепая») – усі вони опиняються у граничній зоні між аномальним і звичайним станами психічного буття).

Отже, семантично-образний аналіз, виконаний Н. Слухай, підтверджує Грабовичеве припущення про матріархічність міфопоетичного Шевченкового світу, про надання ним переваги материнському праву над батьківським. Однак якщо Г. Грабович пояснює її передусім індивідуальним міфомисленням Шевченка (для Шевченка колективна пам'ять про материнський лад, як би сильно не передалася вона усною народною творчістю, залишається вторинною, а от первинність матері й формування навколо неї сім'ї стає для нього більш глибокою психологічною потребою та орієнтацією), то Н. Слухай – насамперед народним менталітетом і саме в такій проекції – висновками класичного психоаналізу. До цього слід додати, що примирення між жіночим і чоловічим світами в поезії Шевченка досягається не тільки усуненням дорослої чоловічої постаті (батька, мужчини) з міфопоетичного образу сім'ї, як це подає Г. Грабович, указуючи на вірші «Сон» («На панщині пшеницю жала...»), «Сестра», а особливо на ідилійне зображення України в «Садку вишневому...»: *«Психологічно це рішення нагадує повернення до стану немовляти, коли стосунки дитини й матері цілком самодостатні й закриті»* [1].

У Шевченка бачимо приклади архетипної ідилійної родини й у повному складі: «сім'я весела» – сивоголовий батько, мати й дівчина наприкінці вірша «Не для людей, тієї слави...» (1848), опoетизована сім'я в такому ж складі в за-

вершальній строфі ідилійного вірша «Тече вода з-під явора...» (1860): *«Прийшло дівча воду брати, Брало, заспівало. Вийшли з*

хати батько й мати В садок погуляти, Порадитись, кого б то їм Своїм зятем звати?» [4; 409]. У дещо іншому складі, зате теж із присутністю дорослої чоловічої постаті подано ідилійну родину в образку «І досі сниться: під горою...» (1850): «сивий дід», «маленькеє внуча», «веселая мати».

В оригінальному кодуванні міфопоезія Шевченка виявляє архетипи різного позасвідомого: «індивідуального», «етнічного» та «колективного» (загальнолюдського).

Сам Шевченко чимало здивувався би й обурився, звісно, якби його за життя назвали «міфотворцем», – для його просвітительсько-романтичної свідомості це все одно що «брехун». Адже уявно поет ототожнював міфологію з брехнею. У своїй естетичній свідомості Тарас Шевченко сприймав власну поезію не як творення міфів (чи міфовідтворення), а як вираження історичної, народної, національної, вселюдської та особистісної правди, хоча й усвідомлював художньо-умовний характер своїх історичних образів. Шевченко розумів, що між його художніми образами, створеними на підґрунті народних переказів, та їх реальними історичними прототипами (тобто значенням цих образів) може бути певна відмінність: «Тонта і Залізник, отамани того кровавого діла, може, виведені в мене не так, як вони були... Дід мій коли зачина розказувать що-небудь таке, що не сам бачив, а чув, то спершу скаже: «Коли старі люди брешуть, то й я з ними», – застерігав він у «Передмові» до «Гайдамаків» [4; 34]. Це той варіант міфоцентризму, коли письменник мимохіть звертається до освоєння міфологічної спадщини, несвідомо творить нові міфи, послуговуючись елементами міфів християнської, національної та античної культур.

Приписуваний Шевченкові такий «архаїчний стан свідомості» не міг бути цілком притаманний йому як творчій індивідуальності середини ХІХ століття, хоч ознаки міфологічної архаїки функціонували-таки в його новочасному художньому мисленні.

Безумовно, загадку Шевченкового феномена треба шукати в його подвійності: поет і творить, і відтворює міф, завдяки чому в його мистецькому світі виникають два потоки – індивідуальний та загальний (біблійний, фольклорний). При цьому загальнонародну, загальнонаціональну й вселюдську інформацію Шевченкової міфотворчості (її міфологеми й архетипи) помітити все-таки легше, ніж інформацію індивідуальну – у формі авторської версії міфу, яка потребує значно віртуознішого розкодування.

Отже, своєрідність і суть Шевченкового міфотворення треба шукати передусім у його поезії, а не поза нею. Тексти можуть про-

яснити найбільше, позатекстові ж реалії та чинники – лише кинути додаткове світло.

У процесі романтичного наближення української літератури до народу поетичне мислення Шевченка, особливо раннього, і взаємодіяло з фольклорним спрямуванням до архетипного перетворення історичних явищ і під його впливом набувало міфоцентричного характеру. Тобто, якщо ми сприймаємо будь-який художній текст як засіб пізнання дійсності, то мислення наше не міфічне; якщо ж уявляємо в ньому джерело пізнання реальності – то наше мислення міфічне (передусім сприймання «Кобзаря» як джерела пізнання дійсності й формування серед української спільноти міфу про Шевченка як батька нації; інша основа цього міфу – мученицький, апостольський шлях поета). Ранній Шевченко багато невірогідних фактів із літописних, фольклорних та художньо-історичних джерел подавав як дійсно історичні – тим-то його мислення в цьому разі було міфічним.

З іншого боку, Шевченко уже жив у епоху, збурену матеріально-технічним проривом XVIII століття, соціологічною та філософською думкою Просвітництва. Пропаговані Шевченком революційні й реформаторські ідеї – ідеї активного втручання в історію, зміни та творення її, – означали вже саме вихід поета за межі застарілого типу мислення і сприйняття історичного мислення, адже врешті сучасна людина, яка приймає історію або вдає, що приймає її, могла б закинути архаїчній людині, бранцеві міфічного рівня архетипів і повторень, її творче безсилля або її нездатність прийняти ризик, пов'язаний з будь-якою творчістю. Оскільки Шевченко пристрасно й рішуче бере на себе такий ризик – тобто визнає за сучасною людиною свободу творити історію в бажаному напрямі, то він тим самим виявляє прикметну рису новочасної (історичної) свідомості.

Щодо творчого життєпису Шевченка, то найважливішим наслідком його заслання стало те, що до його міфотворчого опису світової та національної історії долучився особистісно-сповідальний, лірико-автобіографічний струмінь. Той факт, що в поезії Шевченка періоду заслання та після нього поряд з міфологізованими творами на історичну, політичну, біблійну, побутово-історичну тематику з'явилася особистісно-психологічна лірика, означало, що в його мисленні історична свідомість опанувала місце поряд із архаїчною.

Шевченко-поет не лише виражав найдавніші, дохристиянські міфологеми, що перегукуються із архетипами матриархичності, аніматичності й космологізованості, хронотипу, біблійно-

християнські міфи, а і козацький і народно-патріархальний міфи, зафіксовані в українському героїчному епосі, історичних та родинно-побутових піснях, і національно-культурний міф козацької України, створений українськими поетами-романтиками. Він по-своєму видозмінював, достворював і навіть перестворював кожний із цих міфічних блоків власними версіями та варіантами (взьмімо хоча б послання «І мертвим, і живим», «Гайдамаки», «Марію» та вірш «І Архімед, і Галілей», в ідеалі якого маємо «специфічно шевченківське утвердження утробного зв'язку матері й дитини, який перебуває в абсолютній опозиції до жорстоких законів авторитарного, ієрархічного, побудованого за принципами батьківського права суспільства») [1; 153]. Він це робив переважно за законами міфопоетики, чуттєво користуючись підходами та прийомами.

Отже, Т. Г. Шевченко здійснював «українізацію» християнського міфу.

Список використаних джерел

1. Грабович Г. Шевченко як міфотворець: семантика символів у творчості поета. – К., 1991. – 186 с.
2. Кониський О. Тарас Шевченко – Грушевський: Хроніка його життя. – К., 1991. – 702 с.
3. Мейзерська Т. С. Проблеми індивідуальної міфології: Міфотворчість Шевченка. – Одеса, 1997. – 144 с.
4. Шевченко в художній літературі: Збірник. – К., 1964. – 512 с.

УДК.821.161.2:008

Лозан Тетяна

Рибницька філія

Придністровського державного університету ім. Т. Г. Шевченка,

МОЗ «Рибницька українська СЗШ № 1 з г/кл. ім. Лесі Українки»

МІСЦЕ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У СВІТОВІЙ КУЛЬТУРІ

У статті порушено актуальну багатоаспектну проблему взаємозв'язку творчості Тараса Шевченка з іншими світовими культурами. Охарактеризовано процес світового визнання українського поета, обізнаності з його творчістю в різних країнах і регіонах.

Ключові слова: *Тарас Шевченко, світова культура, творчість, поезія, мова, література.*

THE PLACE OF TARAS SHEVCHENKO IN THE WORLD CULTURE

The article discusses the multidimensional problem of the relationship of Taras Shevchenko's works with other world cultures. The process of international recognition of the Ukrainian poet, the awareness of his work in some countries and regions is described.

Keywords: *Taras Shevchenko, world culture, creativity, poetry, language, literature.*

Українська література завжди захоплювала дослідників світової літератури. Найбільший вклад для формування тісних взаємозв'язків української літератури з культурами інших народів внесла творчість Тараса Шевченка.

Тема «Місце Тараса Шевченка в світовій культурі» широка й різнопланова, вона охоплює багато проблем. Це проблеми обізнаності Шевченка з іншими літературами, пов'язані із їхнім впливом на його творчість та її розвиток; типологічних сходжень і відповідностей, аналогій й зіставлень між творчістю поета й літературними явищами в різних культурах; усвідомлення його як особистості, як громадянина, осмислення творчої спадщини Шевченка народами всього світу; перекладу, сприймання та інтерпретація його творів у різних країнах.

Метою статті є спроба проаналізувати проблеми процесу світового визнання Тараса Шевченка, обізнаності з його творчістю в різних країнах і регіонах, входження його творчості в культуру народів світу.

На тему шевченкознавства видані численні дослідження, їх діапазон зростає і охоплює вже не тільки країни колишнього Радянського союзу й Європу, а й регіони арабського світу, Індію, Далекий Схід і Латинську Америку. У різні часи вивченням творчості Т. Шевченка займалися такі вчені як: Г. Вервес, І. Дзюба, Л. Єнсен, З. Неєдлі, Я. Славутич, Т. Масенко, К.-Е. Француз, Г. Честахівський, М. Шагінян, М. Якубець та ін.

Друга половина XIX ст. принесла українському поетові популярність не лише у слов'янських, а й в неслов'янських європейських країнах. Творчість Тараса Шевченка досліджувалась і продовжує досліджуватись, насамперед, у країнах ближнього зарубіжжя.

У прогресивної інтелігенції Росії Шевченко досяг визнання ще за життя. Високу оцінку його творчості і заслуг перед народом дали три Миколи – Чернишевський, Добролюбов і Некрасов. Зо-

крема, М. Чернишевський писав: «Имея теперь такого поэта, как Шевченко, малорусская литература ... не нуждается ни в чьей благосклонности» [6]. Відома сучасна російська й вірменська письменниця та літературознавець, яка є популяризатором творчості українського поета, в своїй монографії «Тарас Шевченко» розкриває живий образ Шевченка – творця і мислителя, реаліста [10].

На початку ХХ століття ім'я Тараса Шевченка набуло популярності в Азербайджані. У 1934 році вперше було видано «Кобзар» Шевченка азербайджанською мовою. До нього ввійшли поеми «Наймичка», «Кавказ» та вірші «Заповіт», «Лічу в неволі дні і ночі», «Молитва», «Якби ви знали, паничі» та інші (перекладачі – А. Джавад та М. Мушфік). Пізніше видання творів українського поета виходило в 1951 й 1961 роках, у 1964 році, на ознаменування 150-річчя з дня народження Шевченка був опублікований «Кобзар» азербайджанською мовою з передмовою А. Агаєва «Великий поет українського народу». Пізніше видаються цікаві монографії про творчість Шевченка Г. Рафілла, М. Джафарова та інших.

Поезія Тараса Шевченка є близькою й зрозумілою для білоруського народу. Один із відомих білоруських поетів і перекладачів М. Богданович стверджує: *«В особі Шевченка світова література має поета з віршем мелодійним і витонченим, поета, який красу своїх творів будував не на ефектних засобах поетичного впливу», його поезія зовні проста, скромна, повна внутрішньої, прихованої, не всякому погляду приступної краси»* [9; 120].

Видатний грузинський поет, письменник і просвітителі А. Цетелі, що був знайомий з Шевченком і був шанувальником та популяризатором його творчості, написав багато спогадів про нього, проголошував про нього доповідь на честь 100-річчя з дня народження.

Народним поетом Узбекистану, академіком Гафуром Гулямом виразно оцінена світова велич Шевченка. Відомий поет стверджував: *«Вірний і геніальний син українського народу – безсмертний, він належить усім народам, незалежно від того, якою мовою вони говорять і в якій частині земної кулі вони живуть, бо він оспівував і боровся за такі високі, благородні, справді людські ідеали, які безсмертні і які виражають кращі думи, мрії й прагнення всіх народів»* [7].

В українському літературознавстві проблема функціонування творчості Т. Шевченка в Молдові ґрунтовно не досліджувалася. Намагались зрозуміти це явище в інонаціональній культурі і дати тому певне роз'яснення в окремих працях молдавські вчені, такі

як: К. Доброджану-Гері, Е. Петіке, М. Костенко, М. Богайчук, Г. Батизату, К. Попович, С. Пинзару, С. Чиботару.

Свято бережуть ім'я Тараса Шевченка і у нас, в Придністров'ї. У березні 1939 року з нагоди 125-річчя з дня народження великого українського поета та художника Тараса Шевченка Придністровському державному університету присвоєно його ім'я. Проте в Придністров'ї відсутні наукові розвідки про Шевченка, крім окремих статей і доповідей. За традицією, в першій половині березня в Придністров'ї проходять Шевченківські дні. Колишній Посол України в Молдові Сергій Пирожков, відзначив: *«Знайомство з особою Тараса Шевченка має принципове значення для розуміння усієї української культури, оскільки саме ця людина зробила найбільший внесок у її розвиток, вчинивши винятковий вплив на формування національної самосвідомості. Відношення до Шевченка – це ставлення до самої України, символом якої він є»* [5; 55].

Почесний президент Придністровського державного університету ім. Т. Г. Шевченка С. Берил про українського поета зазначає: *«Тарас Шевченко – людина, яка залишила великий слід в історії. Віддати шану всій його творчості – наш обов'язок. Його життя було коротким, але дуже яскравим. В ПДУ глибоко вивчається творчість поета, у виші функціонує центр української культури, відкриваються нові сторінки його непростой, драматичної біографії. Молодь долучається до його великих творів, все це має величезне значення для збереження тих ідеалів, того рівня, до якого у своїх творах Тарас Шевченко підняв людину»* [3].

Твори поета перекладались різними мовами, насамперед всіма слов'янськими, а також мовами перекладу були грузинська, вірменська, казахська, узбецька, німецька, англійська, французька, датська, новогрецька, іспанська, хінді, японська, в'єтнамська, корейська, румунська, італійська, угорська, малайська, бенгальська та багато інших мов (понад 100 мов). Грузинський перекладач Р. Чілачава в своїй книзі «Велика трійця: Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка» стверджує: *«Тарас Шевченко – поет універсальний. Він задовольняє смаки найвишуканішого естета й простого селянина, прихильників сюжетних, розлогих оповідей і сконденсованих, емоційно напружених ліричних поезій...»* [2; 13].

Творче надбання поета стало відоме за кордоном ще за його життя і згодом стало там поширюватися. Вперше відгуки про Шевченкові твори були написані польськими й чеськими критиками вже в 40-х роках XIX століття. Але широкого й цілеспрямованого інтересу серед слов'ян його поезія досягла у кінці 50-60-х років, коли

стали з'являтися присвячені йому статті й перекладатися його твори польською, чеською і болгарською мовами (Л. Совінського, А. Гожалчинського, І. В. Фріча, Р. Жинзіфова та інших діячів).

Поляки детально вивчали творчість Шевченка й дали їй заслужену оцінку. Польський поет Леонардо Севінський ще в 1861 році в своїй праці про Шевченка підкреслював: *«Велика це людина – Тарас Шевченко, велика вже сама собою, ще вища величчю дум мільйонів, що знайшли свій вияв у натхненній його пісні...»* [9; 119]. *Найяскравіше висловився про Кобзаря один з польських літературознавців, член Польської академії наук, професор Вроцлавського університету Мар'ян Якубець. У своїй роботі «Шевченко і польська література» він стверджував: «Небагато було на світі поетів, які відіграли б у житті власних народів більшу роль, ніж Тарас Шевченко в Україні»* [9; 119].

У цей же час з'являються ґрунтовні статті про творчість Т. Шевченка чеських авторів, зокрема Е. Ваври, В. Дундера, І. Первольфа, М. Яріша. Так М. Яріш назвав твори Тараса Шевченка найближчими для чеського народу. Видатний шведський славіст, Альфред Енсен, знаючи добре українську мову, опублікував дві книжки про творчість Тараса Шевченка, де висловився: *«Велика сила прийшла з України, справжній обновитель української літератури... В історії всесвітньої літератури мало таких прикладів, щоб 26-літній поет виступив з такими зрілими творами перед народом, як Шевченко... В історії світової літератури він поставив собі пам'ятник, сильніший від бронзи»* [9; 118].

На шляху, який пройшла поезія Шевченка до народів Західної Європи, значну роль відігравали німецька мова й німецька література. Як в ніякій іншій, в німецькій літературі найбільше перекладалися твори поета, з'явилося найбільше статей і досліджень. У Німеччині поетеса Юлія Віргінія зазначала, що досягнення Шевченка не мало собі рівних в історії літератури. Відома сучасна німецька шевченкознавець Є. Альварт, на переконання якої *«Тарас Шевченко – це одна з небагатьох історичних постатей України, яку хоча й сприймають та зображають по-різному, однак майже завжди та у всіх регіонах країни оцінюють як позитивну»* [1].

Для Франції Тарас Шевченко став відомий з преси ще в 1847 році. Але найбільший вклад в ознайомлення французів з Шевченком вніс французький культурний діяч Еміль Дюран. Він назвав Шевченка найбільш народним поетом, бо всі українці пам'ятають його вірші й виконують їх разом з батьківськими піснями. Дюран стверджував, що Шевченко – такий великий поет, що він має всі

дані для того, «щоб слава його перейшла кордони батьківщини і поширилась по Європі» [9; 118].

Професор Пекінського університету Тань Де Лінь зазначила, що в Китаї широко відомі поезії Шевченка, що твори поета там перекладаються починаючи з 20-х років. Перший перекладач Шевченкових творів – відомий письменник і громадський діяч Мао Дунь. На сьогодні «Кобзар» китайською мовою містить понад 80 творів. Поважають Шевченка й у В'єтнамі. В'єтнамський поет Ву Куан Фуонг відзначав, що поезія Шевченка близька і зрозуміла всім волелюбним народам світу.

Сучасний шевченкознавець із США Г. Грабович в своїй книзі «Шевченко, якого ми не знаємо» досліджує тему кохання в житті Тараса Григоровича, що є певною спробою відкриття складної і своєрідної душі поета [4].

До 200-річчя з дня народження Великого Кобзаря вийшла книга, яка охоплює багатогранну його творчість, а також пошанування його як генія українського народу не лише в Україні, а й в усьому світі [8].

Таким чином, творчість Тараса Шевченка проклала шлях до читачів усього світу, збагачуючи водночас українську літературу. Послугуючись світовим досвідом, українська література залишається національною, серед якої чільне місце належить творчості геніального поета. Кожний, хто глибоко вивчає творчість Тараса Шевченка, неминуче переконується, що має вона світове значення.

Список використаних джерел

1. Альварт Є. Тарас Шевченко у культурі пам'яті та політиці історії сучасної України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.historians.in.ua/index.php/istoriya-i-pamyat-vazhkipitannya/240-yenni- Alvart-taras-shevchenko-u-kulturi-pamiati-ta-politytsi-istorii-suchasnoi-ukrainy>. – Назва з екрану.
2. Велика Трійця: Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка / пер. з груз., упоряд., вступ. тексти Р. Чілачави. – К.: Етнос, 2005. – 336 с.
3. В Приднестровском государственном университете сегодня вспоминали Тараса Шевченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://NovostiPMR.com>. – Назва з екрану.
4. Грабович Г. Шевченко, якого не знаємо. – Київ: Критика, 2000. – 304 с.
5. Димченко М. В. Культура українців в поліетнічному просторі Придністров'я: історико-культурологічний аспект // Вісник

Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: Наук. журнал. – К.: Міленіум, 2011. – № 3. – С. 55.

6. Дудко В. Публікації про Тараса Шевченка в російській пресі 1856-1861 рр.: недосліджені аспекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vuzlsb.com.>content/view/1523/43/>. – Назва з екрану.

7. Літературний вісник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yerky-school.edukit.ck.ua>. – Назва з екрану.

8. Філь Є. В. Тарас Шевченко у пам'яті поколінь. – Тернопіль: ПП «Лідер», 2014. – 300 с.

9. Чуб Д. В. Живий Шевченко: Біограф. та літературозн. оповіді. – К.: Веселка, 1994. – 141 с.

10. Шагінян М. Тарас Шевченко: монографія / М. Шагінян; переклад з російської мови В. Іванисенка. – Рівне: ПП ДМ, 2013. – 262 с.

УДК.821.161.2.09

Морараш Лариса

МОЗ «Бендерська гімназія № 3
ім. І. П. Котляревського»

ТАРАС ШЕВЧЕНКО У КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті висвітлено значимість творчості Т. Шевченка у контексті світової культури; розкривається роль літератури та мистецтва в житті і творчості поета; співвідношення між спадщиною Т. Шевченка й мистецькими явищами в різних національних культурах; переклади, критичне сприйняття, творче освоєння мистецького доробку поета і живописця поза національними кордонами.

Ключові слова: світова культура, громадянин світу, переклади «Кобзаря».

TARAS SHEVCHENKO IN THE CONTEXT OF WORLD LITERATURE

The article reflects the significance of the works of T. Shevchenko in the context of world culture; the role of literature and art in the life and work of the poet; the ratio between the heritage of T. Shevchenko and artistic phenomena in different national cultures; translations, critical perception, creative exploration of the artistic heritage of the poet and the painter beyond national borders.

Keywords: *world culture, a citizen of the world, translations of «Kobzar».*

Значне місце в творчості Т. Шевченка посідає світова література – від античних часів до тогочасності. Біблія, давньогрецька та давньоримська історія, міфологічні мотиви та сюжети – яскраві сторінки в художній спадщині поета. У повісті «Художник» оповідач зізнається: *«Нині тільки я достатньо збагнув, як необхідно вивчення антиків і взагалі життя та мистецтва давніх греків»* [1; 153].

Тарас Шевченко пізнавав античну культуру під час навчання у російського майстра декоративного розпису В. Ширяєва, маючи змогу читати перекладені книги про Давню Грецію, а також в Академії мистецтв у Петербурзі (1838–1845). У багатьох його творах згадуються античні автори: Овідій, Гомер, Вергілій, Геродот, Гораций, Есхіл, Плутарх, Тит Лівій; політичні діячі – Август, Нерон; філософи – Сократ, Геракліт.

Творчістю Тараса Шевченка часто цікавилися європейські літератори та науковці. З'являлися критичні і науково-інформаційні праці про Шевченка і його поезію в Австрії, Німеччині, в Англії та англомовних країнах, у Румунії, та інших країнах.

На початку ХХ ст. Америка та Західна Європа мали можливість ширше ознайомитися із творчістю автора «Кобзаря». У зв'язку з відзначенням у 1911 і 1914 рр. його ювілеїв з'являються ґрунтовні та змістовні праці про творчість та життєвий шлях поета, західноєвропейськими мовами виходять перші високохудожні переклади його незрівняних творів, зокрема німецькою мовою (збірка Ю. Віргінії, 1911р.) і англійською мовою (збірка Е. Л. Войнич, 1911р.), активно схвалюють та пропагують його творчість зарубіжні видання.

У 20–80-ті роки ХХ ст. географічний діапазон обізнаності з Шевченковою спадщиною розширюється. Зростає кількість публікацій про поета та переклади його творів у Польщі, Чехословаччині, Болгарії, Німеччині, Англії, Франції, Італії, США, Канаді. Виявився інтерес до творчості Шевченка в країнах Азії (зокрема Японії, Китаї, Кореї) та Латинської Америки, Африки та Австралії. Твори Т. Шевченка перекладені більш як 130 іноземними мовами.

Наш великий Кобзар посідає друге місце за кількістю установлених йому пам'яток у світі. Шевченка шанують, люблять, пам'ятники йому відкриті в Петербурзі, Москві, Вашингтоні, Нью-Йорку, Парижі, Буенос-Айресі, Тулузі, Палермо, Братиславі, Варшаві, Ашгабаті – власне на всіх материках.

Творчість Шевченка постає чи не найвидатнішим, найяскравішим всеєвропейським і світовим явищем. Були окремі літературні спроби, але настільки несміливі й наслідувальні стосовно панівної культури, що ставали панською іграшкою, а не грандіозним мистецьким явищем і національно-соціальним викликом, яким була творчість великого Кобзаря. Саме Шевченко вперше в історії порушив багатолітню німоту соціальних низів. Тому «Кобзар» і має планетарне значення, бо щирим українським словом вперше заговорили невідомі досі для елітарної культури світи, речником яких став українець, що своєю творчістю демократизував європейську та світову літературу.

Перелік імен, які згадує Шевченко у власній творчості, засвідчує не тільки його глибокі знання світової літератури, а й неабияке зацікавлення найрізноманітнішими галузями мистецтва, науки, культури, філософії. Часто він посилається на імена філософів усіх часів. Так, у творах «Капітанша», «Художник», «N. N.», «О, думи мої» неодноразово згадано давньогрецького мудреця Сократа, німецького філософа Канта («Тризна», «Прогулка с удовольствием и не без морали»), вченого Галілея («Тризна», «І Архімед, і Галілей...»), німецького географа, природознавця О. Гумбольдта [2; 173].

У різних творах Шевченка часто зустрічаються імена митців, з якими він був знайомий або захоплювався їхнім високим мистецтвом. Це, зокрема, видатні композитори: О. Даргомижський, М. Балакірев, К. Вільбуа, В. Стасов, М. Мусоргський. Товаришував Т. Шевченко з С. Гулаком-Артемівським, Й. Петровим, зустрічався з М. Глінкою, слухав опери західноєвропейських композиторів Росіні, Мейєрбера, Обера, високо цінував творчу та виконавську майстерність В. Белліні, Дж. Верді, В.-А. Моцарта, Н. Паганіні, Ф. Шопена, Ф. Шуберта.

Повість «Музикант» засвідчує не лише глибоку обізнаність Т. Шевченка зі світовою музичною культурою, але й його високу оцінку творчості видатних митців. «Божественною» називав Шевченко музику австрійського композитора К.-М. фон Вебера, про яку згадує у повістях «Музыканти», «Несчастный» та у «Щоденнику».

Крізь призму сприйняття Т. Шевченком надбань світової музики можна простежити та збагнути ритмомелодичку та музикальність його поетичної спадщини. Водночас його ліричні, народнопісенні й прозові твори є цінним набутком для дослідників тогочасного музичного життя та мистецтва. Будучи музично обдарованим, Шевченко дбав про мелодійність, пісенність власної віршової мови.

У повістях і «Щоденнику» Тарас Шевченко звертається до образотворчого мистецтва, з якого розпочав свій шлях митця, худож-

ника, талановито поєднуючи пензель та перо, барви і слово. Для ширшого пізнання історії світового живопису бере в Петербурзі приватні уроки з французької мови, якою були написані багатотомні праці зі стилістики художників різних епох. Це дало йому змогу читати багато творів в оригіналі [4; 214].

У Вільні та Петербурзі поет вивчав техніку гравюру, малюнка, естампів західноєвропейських класиків – Корреджо, Н. Пуссена та ін. Близькою Т. Шевченку була творчість С. Рафаеля. У роки навчання в Петербурзькій Академії мистецтв зацікавився творами голландського художника Рембрандта, з оригінальних творів якого після повернення із заслання виконав технікою штрихового офорта кілька малюнків: гравюри «Смерть Марії» («Священик», «Читець», «Лікар»). Саме за виконання офорта з живописного твору Рембрандта «Притча про робітників на винограднику» у 1860 р. Академія мистецтв присвоїла Т. Шевченку звання академіка гравюри.

В автобіографічних повістях «Художник» (1856) та «Музикант» (1855), присвячених трагічній долі інтелігента-кріпака, втілено естетичні погляди митця. Мемуарно-епістолярний жанр твору, поєднаний із документальним нарисом і повістю, побудований на художньому домислі, засвідчив його глибоку обізнаність зі світовим образотворчим мистецтвом, творчою спадщиною численних його представників. У них згадуються Рубенс, Ван Дейк. Найчастіше Шевченко посилається на представників італійського мистецтва, які зберегли й продовжили традиції античних митців: Вазарі, Корреджо, Дж. Вольпато, А. Канова, поета Мікеланджело. У повісті «Художник» автор звертається до національних шкіл мистецтва, що впливали на формування світової культури.

Отже, аналіз творчого шляху Шевченка свідчить, що це була дуже талановита та геніальна людина. Творчість Шевченка за широтою охоплення життя свого народу і загальнонаціональною значущістю була художнім феноменом, який відповідав рівню поезії, скажімо, Пушкіна в російській, Міцкевича в польській або Петефі в угорській літературі. Зокрема, ще П. Куліш, відзначаючи світове значення Шевченка, називав його ім'я поруч із Шекспіром, Шіллером, Міцкевичем, Пушкіним і Гоголем. Світова велич Т. Шевченка визначається його місцем у світовому літературному процесі, внеском у загальнолюдську скарбницю світової культури.

Список використаних джерел

1. Афанасьєв-Чужбинський О. Спомини про Т. Г. Шевченка // Спогади про Тараса Шевченка. – К.: Дніпро, 1982. – 230 с.

2. Беліна-Кенджицький Ю. У Шевченка в Києві. 1846 р. // Спогади про Тараса Шевченка. – К.: Дніпро, 1982. – 267 с.

3. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів: НТШ, 1991. – С. 87–107.

4. Одарченко П. Видатні українські діячі. Статті, нариси. – К.: Смолоскип, 1999. – 320 с.

УДК.37.01:821.161.2

Мошняга Інна

МОЗ «Рибницька українська
СЗШ № 1 з г/кл. ім. Л. Українки»

ПАРАДИГМА ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

У статті аналізуються ідеї тогочасного навчання і виховання молоді у процесі вивчення творчості Т. Г. Шевченка на засадах національної педагогічної та культурної традиції народу.

Ключові слова: виховання, навчання, народні традиції, педагогічні погляди, повість.

THE PARADIGM OF EDUCATION AND TRAINING IN WORKS OF T. G. SHEVCHENKO

The article analyzes the ideas of contemporary learning and education of youth in the process of studying of works of T. G. Shevchenko according to national pedagogical principles and cultural traditions of the people.

Keywords: education, training, national traditions, pedagogical views, the story.

*Учіться, брати мої,
Думайте, читайте,
І чужому научайтесь,
І свого не цурайтесь.
Тарас Шевченко
«І мертвим, і живим...»*

Т. Г. Шевченко – наша гордість, наша слава, наш моральний авторитет. Для нас він завжди геній і світило, великий і невмирущий. Погляди поета на навчання та виховання дітей сьогодні так само актуальні, як і багато років тому.

Метою нашої статті є проаналізувати твори Т. Г. Шевченка та виявити його педагогічні ідеї.

Незважаючи на те, що Шевченко не вчителював й не мав творів, у яких би спеціально розглядалися педагогічні проблеми, у нього склалася певна система педагогічних поглядів. У драмах, повістях, віршах Т. Г. Шевченка є чимало цінних думок про освіту і виховання, які не втратили актуальності і сьогодні.

Зі спогадів Л. Жемчужникова вимальовується відвертий образ українського поета, яким він був в останні роки свого життя. Найбільше вражав його глибокий демократизм, людяність, ненависть до будь-якої несправедливості. Шевченко поважав свій народ і з особливою любов'ю ставився до дітей. Він не мав досвіду спілкування з власними дітьми, але знаходив спільну мову з ними. Він дуже страждав, коли помер його друг, комендант Новопетрівської фортеці, І. О. Усков. Побувавши в гостях у друга він подружився з його дітьми – Наталею, Надією та Митьком. Це розкрито у листах Т. Г. Шевченка до І. О. Ускова від 17 лютого 1858 року: *«Сердечно радуюсь благополучию вашему, Агафьи Емельяновны и здоровью моих милых и малых друзей Наташеньки и Наденьки. Наденька, я думаю, уже бегают? А моя умница, красавица Наташенька вспоминает ли своего друга дядю Тараса Горича?»* [1].

Піддаючи критиці систему навчання і виховання, Шевченко одночасно мріяв про справжню народну школу, яка б давала учням міцні, глибокі знання і виховувала в душі любові до рідної мови. Він був упевнений у тому, що навчання та виховання дітей має спиратись на рідну материнську мову, фольклор, народні традиції. Кобзар мріяв про таку народну школу, яка б давала не тільки міцні знання, а й розвивала б дітей розумово і фізично. Він вважав, що вчитель повинен бути добрим і мудрим наставником для підростаючого покоління. Він постійно висловлював своє зацікавлення народною педагогікою, вихованням молоді, ролі матері в сім'ї, жіночою освітою, виступав за освіту жінки нарівні з чоловіком.

Ведучи наполегливу боротьбу за народну освіту, Т. Г. Шевченко не обминув вчителя, впливу виховання на формування його особистості. Показовою в цьому плані вважається повість «Близнецы», в якій багато теплих слів сказано про педагогів.

Головну роль у правильному вихованні людини Тарас Григорович відводив сім'ї. Багато його творів пройнято повагою до матері-трудівниці («Катерина», «Наймичка», «Сова»). На сторінках творів великого поета зображені сім'ї, в яких виховувались ледарі, егоїсти. У сатиричному плані показані батьки, які будь-якими засобами намагалися ввести своїх дітей у «вищий» світ. Так, у п'єсі «Назар Стодоля» він висміює сотника, котрий намагався віддати

свою дочку Галю за старого, але багатого полковника. Гнівно писав Шевченко і про тих матерів-аристократок, які безвідповідально ставились до виховання своїх дітей [3; 300].

Надзвичайно велику увагу Т. Г. Шевченко надавав трудовому вихованню. Він вважав, що тільки в праці людина може знайти справжнє задоволення, і тому праця повинна посідати важливе місце в житті кожної людини. У повісті «Капитанша» митець зазначає: *«Человек трудолюбивый, – по-моему, самый счастливый человек на свете... Завидую и всегда буду завидовать тебе, счастливый благородный труженик»* [3; 163]. Проте він розрізняв працю, яка задовольняє потреби працьовитих людей, і працю, що виснажує і від якої стогнуть сотні знедолених.

У своїх віршах, повістях, драмах, епістолярній спадщині Шевченко висловив багато цікавих думок про освіту і виховання, про роль сім'ї в становленні підростаючого покоління. Він боровся за розробку такого ладу, в якому всі діти на рівних правах здобували б освіту і виховувались у вільній, творчій праці, у справедливій, людяній і щасливій державі.

Отже, ми можемо впевнено сказати, що Т. Г. Шевченко у своїх віршах, повістях, драмах висловив багато думок про освіту і виховання. Він поклав своє життя на вітар боротьби за краще майбутнє свого народу, за створення такого ладу, в якому всі діти здобували б освіту і виховувались у вільній, творчій праці.

Список використаних джерел

1. Листи до Тараса Шевченка від 7 січня 1858 року. – С. 100–101.
2. Шевченко Т. Г. Кобзарь. – К.: «Радянська школа», 1987. – С. 300–301.
3. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів у 12-и томах. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 163–164.

удк.821.161.2.09

Новикова Надія

МОЗ «Бендерська середня школа № 11
ім. Ю. О. Гагаріна»

ТРАДИЦІЇ Т. Г. ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті простежується дотримання шевченківських традицій в українській літературі.

Ключові слова: *новаторство, загальнолюдські цінності, естафета традицій, революційні традиції, функціонування мови, етноконсолідувальна сила.*

TRADITIONS OF T. G. SHEVCHENKO IN THE UKRAINIAN LITERATURE

The article focuses on the adherence of Shevchenko's traditions in the Ukrainian literature.

Keywords: *innovation, human values, relay tradition, the revolutionary tradition, the functioning of language, ethnocentricity power.*

Тарас Шевченко – центральна постать українського літературного процесу ХІХ століття. У своїй поезії Шевченко звернувся до тем, проблем та ідей (соціальних, політичних, філософських, історичних, художніх), які до нього ще не порушувалися в українській літературі або порушувалися надто несміливо й соціально обмежено. Збагачуючи українську літературу новими життєвими темами й ідеями, Шевченко став новатором і в пошуках нових художніх форм та засобів. *«Шевченківське слово, – писав Г. Клочек, – наділене здатністю щоразу оновлюватись, наповнюватись новим змістом. Кожне покоління відкриватиме в творчості Шевченка щось нове. Тому його слово вічне»* [1; 327].

Про живучість шевченківського слова свідчить велика кількість статей, присвячених 200-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка, в яких автори визначають, що Шевченко справив величезний вплив на еволюцію духовного розвитку свого народу, спрямованість національної культури в наступні десятиліття. Його творчість утвердила в українській літературі загальнолюдські демократичні цінності та піднесла її до рівня передових літератур світу. *«...Його творчість завжди там, де живуть українці»,* – відзначає О. Неживий [2]. *«Вечное слово великого Кобзаря проистекає, прежде всего, из его национального самосознания, национально-культурной идентичности, из его глубочайшей сыновней любви к своей родине»,* – пише Борис Колодиж [3; 11].

У літературі, як і в будь-якій іншій царині людської діяльності, надзвичайно важливою є спадковість. Мета нашої статті – простежити передачу естафети від одного покоління до іншого, а разом із цією естафетою певних традицій і пам'яті.

Найголовніша традиція (її підхопили Куліш, Вовчок, Нечуй-Левицький, Мирний, Франко, Коцюбинський, Українка, Стефаник

і десятки інших талановитих авторів) – це традиція писати українською мовою. При чому кожний наступний автор відзначався все більш довершеним стилем і знаходив все більше визнання. З'являлися нові можливості для реалізації їх літературних амбіцій і збільшення кількості публікацій, з'являлись перші періодичні літературні альманахи та видання.

Продовжувачі Шевченкових традицій, палкі прихильники українського слова, повсякчас боролись за вільне функціонування рідної мови, вважаючи, що українська мова повинна відігравати виняткову роль у житті суспільства, в розвитку науки, культури й освіти.

Героями світової літератури першої половини XIX століття були люди світського походження, інтелігенція. Вперше головними героями творів Тараса Шевченка стали представники селянства, козаки – герої, життя яких автор описував, вживаючи в своїх творах народну мову, фольклор. Читач з подивом побачив, що прості селяни мають найвищі духовні риси: гідність, героїзм, самопожертву, гостре почуття справедливості та товариства, ніжність у коханні, повагу до батьків, безмежну любов до рідної землі – ставлення до неї, як до живої істоти, рідної матері. Традицію співчутливого зображення долі селян, возвеличення людини-трударя підхопили й інші україномовні автори: Марко Вовчок, Нечуй-Левицький, Панас Мирний, Франко, Тесленко, Васильченко. Гуманістичні мотиви зазвучали у творах сучасників Шевченка: в байках Л. Глібова і співомовках С. Руданського, викривальний пафос проймав лірику Ю. Федьковича, М. Шашкевича, патріотичні ідеї висловлював у своїх поезіях П. Куліш. Ці послідовники творчості Т. Г. Шевченка 50-60-их років збагатили красне письменство новими темами, образами, жанрами.

«Художні традиції, – зазначав О. Бушмін, – які беруть початок у творчості окремих письменників, перебувають у постійній взаємодії, схрещуванні, у процесі оновлення і збагачення» [4; 118].

«Зі смертю Кобзаря закінчився один період нашої літератури, вичерпалася ціла окрема манера поетичної творчості», – писав І. Франко [5; 303].

Павло Грабовський, Іван Франко, Леся Українка – вірні продовжувачі революційних традицій Шевченка в українській літературі кінця XIX початку XX століття. Вони своєю соціальною лірикою представляють в українській поезії ту кращу революційну демократію, яка своїм поетичним словом боролась проти царського деспотизму, сваволі, соціального і національного гноблен-

ня. Прозаїчні твори цього періоду, представлені україномовними авторами І. Нечуєм-Левицьким, М. Коцюбинським, В. Стефаником, Панасом Мирним, які возвеличували людину-трударя, показуючи її напружене духовне життя, болісні пошуки істини буття, незбориме бажання вирватись за рамки обмеженого буденного існування.

Традиції україномовних авторів романтичного та реалістичного напрямку кінця ХІХ–початку ХХ століття підхопила українська модерна література 20–30-х років ХХ століття, яка відповідала найсучаснішим напрямкам і течіям європейської літератури. Це феномен, коли водночас з'являються такий ряд сильних і талановитих митців, як Тичина, Зеров, Драй-Хмара, Рильський, Косинка, Яновський, Вишня, Куліш, Довженко та інші, які за своїм потенціалом сумірні зі своїми згаданими попередниками в Україні та іноземними сучасниками.

На руїнах «розстріляного відродження» 20–30-х років ХХ століття постає нова соцреалістична українська література (1937–1987), найяскравішими представниками якої були шістдесятники. Шістдесятники переглянули Шевченка, і знайшли у нього відповіді на актуальні проблеми свого часу – русифікацію, національне приниження, екзистенцію тощо. Вони відновили традиції класичної дореволюційної інтелігенції, якій були притаманні прагнення до духовної незалежності, ідеали громадянського суспільства та служіння народові.

Навіть закута у певні рамки «соцреалізму» та «залізної завіси», українська література періоду 30–80-тих років ХХ століття зуміла дати цілу низку самобутніх авторів, які власне і були «новим поколінням» продовжувачів шевченківських традицій – Гончара, Костенко, Загребельного, Мушкетика, Шевчука, Стуса та інших.

Творче молоде угруповання шістдесятих років минулого століття надавало великого значення утвердженню національно-патріотичної ідеї. Теми їхніх поезій допомагали українцям краще розуміти історію своєї країни, становище нації та людини.

Якщо говорити про сучасних українських авторів, то треба сказати, що Андрухович, Жадан, Дереш, Винничук, Прохасько, Забужко зуміли створити українську елітарну літературу високого рівня. Свідченням цього є визнання українських літераторів за кордоном. Інша річ – повна відсутність української масової літератури. Це проблема, яка очікує свого вирішення на сучасному етапі розвитку літератури.

У сьогочасному мінливому світі, в умовах стрімкої та незворотної глобалізації, що нестримно розмиває кордони й руйнує національну самобутність, творчість Тараса Шевченка є тим живодайним джерелом, яке уберігає від асиміляції, захищає від розчинення у вселюдському морі. Саме тому повернення первинного смислу багатьом ідеям і концептам Шевченка, а також актуалізація почуттів соціальної та національної справедливості, відданості Правді й Свободі можуть суттєво допомогти у виконанні цих завдань.

Підсумовуючи значення творчості Т. Шевченка для української й світової культури, використовуємо висновок, зроблений І. Франком у «Присвяті»: *«Він був сином мужика – і став володарем у царстві духу. Він був кріпаком – і став велетнем у царстві людської культури»* [5; 311]. Творчість великого народного поета внесла в нашу літературу незнане багатство тем і жанрів, прилучила її до кращих досягнень світової літератури. Духовна спадщина поета мала і нині має велику етноконсолідуючу силу, позитивно впливала і впливає на формування психології соборності української нації. Можна з упевненістю стверджувати, що печать Шевченкового духу лежала і лежить на всіх ділах і діях, на всіх сторонах суспільного і культурного розвитку українського народу.

Список використаних джерел

1. Клочек Г. Д. Енергія художнього слова [Текст]: збірник статей / Григорій Дмитрович Клочек – Кіровоград: Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка, 2007. – 448 с.
2. Неживий О. «Великий кобзар і Луганщина». – «Слово Просвіти». – 2013. – № 39 (728).
3. Колодич Б. «Слово о великом Кобзарі»: к 200-летию со дня рождения Тараса Григорьевича Шевченко. – «Содружество культур». – № 13. – Ярославль: Ассамблея народов России, 2014.
4. Бушмин О. С. Співак свободи: До 100-річчя з дня смерті Тараса Григоровича Шевченка. – М.: Наука, 1984. – С. 116–124.
5. Франко І. Поза межами можливого. Будівничий української державності. Хрестоматія політологічних статей І. Франка / упоряд. Д. Павличко. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – С. 301–312.

УДК.37.01:821.161.2

Ошколуп Світлана

*МОЗ «Рибницька українська
СЗШ № 1 з г/кл. ім. Лесі Українки»*

ЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА У РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ УЧНІВ

У статті обґрунтовано значення творчості Т. Г. Шевченка для розвитку в учнів загальноосвітніх навчальних закладів національних та загальнолюдських цінностей.

Ключові слова: *культура, цінності, виховання, розвиток.*

THE VALUE OF T. G. SHEVCHENKO'S WORKS IN THE DEVELOPMENT OF HUMAN AND NATIONAL VALUES OF PUPILS

This article considers the importance of T. G. Shevchenko's works for the development of national and universal values of the pupils.

Keywords: *culture, values, education, development.*

На сучасному етапі функціонування педагогічної науки важливого значення в розвитку національних і загальнолюдських цінностей школярів відіграє система виховання, основним завданням якої є морально-етичний розвиток особистості. Потреба морального виховання сама по собі є очевидною, адже воно надає дитині усвідомлення таких національних цінностей як почуття гордості за свою державу і відповідальність за неї; відчуття національної гідності; історична пам'ять; пошана до національних символів, до національної культури, мови, звичаїв і разом з тим формує в дитини розуміння цінностей притаманних всьому людству.

Розвивати морально-етичні цінності в учнів важливо й у процесі навчання. Особливо значимим у цьому плані будуть гуманітарні дисципліни, зокрема уроки української літератури. На таких уроках школярі мають можливість поринути в чарівний світ рідного слова, що є духовною цінністю нашого народу, а також ознайомитися з ціннісними орієнтаціями українських письменників.

У даній статті ми зупинимося на ролі творчості Т. Г. Шевченка в розвитку морально-етичних цінностей школярів. На жаль, межі статті не надають можливості здійснити аналіз усіх творів митця, тому зупинимося на окремих його поезіях.

Творчість Т. Г. Шевченка сама по собі є цінністю для української й світової культури. Його постать цікавить багатьох дослідників шевченкознавства. А доробок видатного поета, просвітника, художника й нині активно вивчається й переосмислюється багатьма науковцями.

Більша частина творів Тараса Григоровича пронизана національною ідеєю, показом духовної культури українського народу. З цього приводу О. М. Рудакевич зазначає: *«Центральною постаттю українства, його духовним символом, епіцентром національної честі став Т. Шевченко. Його творчість, як у ХІХ ст., так і сьогодні, працює на об'єднання української нації. Поет став серцевиною українського національного духу. В його особі зосереджені Розум, Добро, Дух українства. Він жив і творив для України. Ця ідея проходить лейтмотивом майже в усіх його творах»* [3; 16].

Система цінностей визначає сутність як людини, так і певної спільноти, спрямованість їхніх дій і вчинків. Тому поет наголошував у своїх творах, що кожному українцеві й українському народові потрібна національна гідність і єдність для того, щоб вибороти омріяну волю. Його заклик у творі «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє» – *«Розкуйтеся, братайтеся!»* [4] – сприятиме усвідомленню школярами важливості цінності дружби і братерства заради свободи.

«Т. Шевченко дав українському народові повне розуміння нації як духовно-ідейної спільноти «живих, мертвих і ненароджених» – минулого, сучасного і майбутнього, однієї великої родини. Соціально-кріпацька свідомість поета зумовлена його походженням, перероджується в міру його духовного зростання в свідомість вищу і ширшу, у свідомість національно-державну», – вважає О. М. Рудакевич [3; 16].

Т. В. Даренська робить акцент на тому, що поетична творчість Т. Шевченка не просто несе в собі потенціал певних смислів, цінностей, цілей тощо, але й транслює специфічний спосіб світобачення й відповідний національний образ світу, що складає їхнє підґрунтя. Саме специфічність національного образу світу є головною передумовою спадкоємності в національній культурі, можливості сприйняття й відновлення традиції, а тим самим і одну з головних передумов національної ідентичності й життєвих сил народу [1].

Якщо зробити аналіз збірки поезій «Кобзар», то можна упевнитися в тому, що практично в усіх творах – громадянських та інтимних, ліричних та епічних, романтичних чи героїчних – окреслено низку національних і загальнолюдських цінностей, які має

наслідувати сучасна особистість. Ця збірка має сакральне значення для української нації. У ній виразно зображено минуле й сучасне українського народу, його історію, побут та мораль. Разом з тим, у багатьох поезіях знайшли відбиток загальнолюдські категорії щастя, совісті, відповідальності. Тому варто ще раз підкреслити, що творчість поета дає можливість виховувати у школярів ще й такі загальнолюдські моральні цінності – повагу до жінки-матері, здатність до співчуття, людську гідність, честь.

У творчості Т. Шевченка спостерігається домінуюча роль жінки та образ української сім'ї, пов'язаний з нею. Пояснення цьому може бути таким: адже Кобзар зростав на народному фольклорі, вивчав самобутню історію свого народу з народних пісень, з переказів старших людей, які звучали в кожній людській душі від народження і до кінця віку, з дум та ліричних балад, з народних звичаїв та традицій, то й мотиви його творчості не могли не відображати всіх цих реалій. Разом з цим, культура українського народу свідчить про домінування у сімейному укладі саме жінки-матері, берегині домашнього вогнища, бо чоловік-батько повинен був завжди тримати при собі зброю, щоб захищати свою родину, батьківщину. Поет вважав, що саме в сім'ї зберігається і примножується мудрість, життєвий досвід, які передаються з покоління в покоління. Яскраво простежується образ сім'ї й матері у поезії «Поставлю хату і кімнату»:

*Поставлю хату і кімнату,
Садок-райочок насажу.
Посіюжу я і похожу
В своїй маленькій благодаті
Та в одині-самотині
В садочку буду спочивати,
Присняться діточки мені,
Веселая присниться мати... [4].*

Тема материнської долі дуже актуальна в творчості Кобзаря. Адже мати – це духовна основа людського життя. Прикладом цього є рядки:

*У наших раї на землі
Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим... [4].*

Найпривабливіше те, що Шевченко не ридав над долею понівечених жінок, він підніс жінку-матір на найвищий п'єдестал чистоти, глибини і вірності почуттів, моральної краси і материнської величі. Він бачив у жінці, передусім, духовну красу, обожнював материнство,

усправляв вірність і щирість. Народити дитину – це ще не означає стати матір'ю в повному розумінні цього слова. Дитину треба виростити, виховати і дати їй все для того, щоб вона була щасливою.

Унікальність творчої спадщини поета полягає у тому, що в його доробку – чито поетичному, чито мистецькому, чито громадському – простежується баланс національного, соціального і загальнолюдського. Одним із прикладів цього є творчість Т. Г. Шевченка періоду «трьох літ», де автор порушує національні проблеми, зокрема питання національної гідності, гордості та самосвідомості. У творах цього періоду, разом з мотивом боротьби за власну свободу український народ, за словами великого Кобзаря, з такою ж симпатією ставився до національно-визвольної боротьби інших народів, зокрема, чехів («Єретик») чи кавказьких горців («Кавказ»). «*Борітеся – поборете, Вам Бог помагає!*» – у цих словах не лише схвалення справедливої визвольної війни сусідів, надія на перемогу, а й проголошення важливих критеріїв співжиття українців у загальнолюдській родині, адже вільним будь-який народ може почувати себе тільки поруч з вільними сусідами. Тому у історичній поемі «Єретик» він накреслює широку програму демократичного слов'янського єднання:

*Щоб усі слов'яне стали
Добрими братами,
І синами сонця правди... [4].*

Тому ми впевнено можемо стверджувати, що твори цього періоду є носіями як національних, так і загальнолюдських моральних цінностей.

«...*Учітесь, читайте, і чужому научайтесь й свого не цурайтесь...*» [4]. Ця знаменита на увесь світ фраза великого Кобзаря, будучи такою лаконічною, увібрала в себе цінності людей, які мають через національну культуру пізнавати світову. Свого часу Тарас Григорович мріяв, щоб увесь український народ досяг світового рівня культури й освіти, бо був переконаний, що справжній інтелегент – це людина всебічних знань. Разом з цим його непокоїла тогочасна зневага людей до всього українського, відсутність національної свідомості, національної гордості, коли українці не вважали себе народом, гідним поваги, тому і робить акцент: «*Свого не цурайтесь*» [4].

У своїй особі Т. Шевченко змалював український народ як такий, що розумівся на філософії, етиці, праві, всесвітній історії і за своєю інтелектуальною висотою почувався рівним у світовій родині і представив українців як націю з державними намірами та

інтересами. Однак, виявивши національні ідеали, охарактеризувавши позитивні риси свого народу, Т. Шевченко не ідеалізує його, не підносить над іншими народами, а говорить і про те негативне, що заважає українцям у їхньому розвитку [2].

Таким чином, творча спадщина великого Кобзаря сприяє формуванню національної свідомості учнів, любові до рідної землі, готовності до праці в ім'я своєї Батьківщини і разом з тим дає можливість школярам пізнати цінності, що мають бути притаманні кожній людині, яка існує на планеті, незалежно від місця проживання і національної приналежності.

Список використаних джерел

1. Даренська Т. В. Український образ світу в ключових символах поетичної творчості Тараса Шевченка: Дис... канд. філос. наук: 09.00.12 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка: Центр українознавства. – К., 2002. – 194 с.

2. Культ народу в творчості Т. Шевченка [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.parta.com.ua/ukr/composition/view/600/>. – Назва з екрану.

3. Рудакевич О. М. Ідея нації та націоналізму у творчості Тараса Шевченка та Івана Франка // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури. – 2004. – № 40. – С.14–21.

4. Шевченко Т. Г. Кобзар [Електронний ресурс] // Режим доступу <http://oursong.narod.ru/kobzar/>. – Назва з екрану.

УДК.811.161.2-5

Пазіна Наталія

*Придністровський державний
університет ім. Т. Г. Шевченка*

ДЕМІНУТИВНІ УТВОРЕННЯ ЯК ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕКСПРЕСИВНОСТІ В ЛІРИЧНИХ ТВОРАХ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Стаття присвячена дослідженню демінутивних утворень як одних із засобів вираження експресивності в ліричних творах Т. Г. Шевченка. Виділено тематичні групи демінутивів, а також засоби творення зменшувально-пестливих слів.

Ключові слова: демінутивні утворення, зменшувально-пестливі суфікси, експресивність.

DIMINUTIVE WORDS AS A MEANS OF EXPRESSION IN LYRICAL WORKS OF T. G. SHEVCHENKO

The article is devoted to demoting formations as one of the means of expressiveness in the lyrical works of Taras Shevchenko. Some thematic group demotiv are dedicated, as well as tools to create diminutive words.

Keywords: *diminutive words, diminutive suffixes, expressivity.*

Загальна суть проблеми. Мову справедливо можна вважати основним засобом людського спілкування, яка виконує дві функції – комунікативну та емоційну чи експресивну. Емоції та почуття людини є неможливо передати без мови, тому тільки вона надає найбільше можливостей розкрити їх для інших людей, вплинути силою своїх переконань чи почуттів.

Українська мова багата на засоби емоційного вираження. Одними з основних є оцінні назви – іменники, прикметники, прислівники, значно рідше займенники, числівники, дієслова, що передають позитивну чи негативну оцінку якості предметів, ознак дії або стану. Отже, категорія демінутивності є загальною ознакою повнозначних частин мови.

Аналіз останніх досліджень. Категорії демінутивності присвятили свої наукові праці відомі лінгвісти, зокрема В. Виноградов, К. Городенська, Г. Іжакевич, А. Коваль, Л. Масенко, В. Перебийніс, Л. Булаховський, О. Потебня, В. Чернецький, М. Кравченко, О. Шахматов.

Академічний тлумачний словник української мови до поняття *здрібнілості* зараховує особливу групу суфіксів, що, власне, не утворюють нових понять, а лише надають тому чи іншому слову відтінку здрібнілості. Тоді як у Великому тлумачному словнику сучасної української мови за редакцією В. Бусела *здрібнілість* визначено як абстрактний іменник до здрібнілий, який означає зменшений розмір предмета або менший ступінь якості [3; 96].

Формулювання мети статті. Метою наукової розвідки є аналіз словотвірних засобів демінутивних одиниць як найважливіших засобів вираження експресії в ліричних творах Т. Г. Шевченка «Катерина» та «Наймичка». Актуальність статті зумовлена потребою виявлення експресивного функціонування демінутивних утворень у ліричних творах великого Кобзаря. Об'єктами дослідження слугували ліричні твори «Причинна», «Катерина» та «Наймичка».

Виклад основного матеріалу. Тарас Григорович Шевченко в ліричних творах вдається до використання складної гами демінутивних

тивних утворень у складі лексем як засобів вираження експресії. Розглянемо демінутивні утворення за тематичними групами. Найбільшою є група на позначення **назв осіб** як жіночої так і чоловічої статі: *русалонька, козаченько, дівчинонька, вороженьки, москалик, друженька, жіночка, батечко, чумаченько, братик, донька, синочок, янгелятко, діточки, бабуся, внучата, онучок, внучка, молодиця*. Автор майстерно вживає зменшувально-пестливі назви осіб, які надають творові образно-емоційного змісту: *Може, вийшла русалонька // Матері шукати, // А може, жде козаченька, // Щоб залоскотати* [4; 5].

Зменшено-пестливі найменування осіб автор найчастіше вживає, використовуючи ці лексеми у ролі звертань чи описів персонажів: *«Прости мені, мій батечку, // Що я наробила! // Прости мені, мій голубе, // Мій соколе милий!»* [4; 27].

Для **назв частин тіла** характерні такі назви: *серденько, рученьки, ручиці, ручки, очиці, оченята, личко, голівонька, слізоньки, бровенята*, наприклад: *Зайде сонце – Катерина // По садочку ходить. // На рученьках носить сина // Очиці поводить...* [4; 22].

Назви взуття, одягу та тканин представлені такими номенами: *святиночка, хустиночка, китаєчка, черевички*, наприклад: *У латаній святиночці, // На плечах торбина, // В руці ціпок, а на другій // Заснула дитина.* [4; 27].

Назви тварин та птахів репрезентуються такими субстантивами: *голубонька, зозуленька, соловейко, коник, пташечка, голубчик, ягнята, лебедик*, наприклад: *Ще малечку удвох ягнята пасли, // А потім побралися, // Худоби діждалися, – // Придбали хутір, став і млин.* [4; 127]. Вже просте поєднання кількох зменшувально-пестливих суфіксів у словосполученні посилює його експресивне значення: *Не журиться Катерина // І гадки не має – // У новенькій хустиночці // В вікно виглядає* [4; 21].

Назви рослин, дерев та лісних масивів представляють такі демінутивні утворення: *ягідка, квіточка, садок, садочок*: *Подивилась на дитину: // Умите сльозою, // Червоніє, як квіточка // Вранці під росою* [4; 35]. У ролі звертання автор іноді вдається до використання флори та фауни: *Москалики! голубчики! // Возьміть за собою; // Не цурайтесь, лебедики: // Воно сиротина...* [4; 39].

Найменування явищ природи автор репрезентує лише декількома субстантивами: *місяченько, зіроньки, туманочко*: *Місяченьку! // Наш голубоньку! // Ходи до нас вечеряти...* [4; 130].

Назви предметів найбільше представлено у ліричному творі «Наймичка»: *торбинка, свічечка, клуночок, хрестик, дукачик, разочок, образочок, ціпок*, наприклад: *Так щось тяжко стало! – // І влучатам із клуночка // Гостинці виймала – // І хрестики, й дукачики, // Й намиста разочок // Яриночці, і червоний // З фольги образочок...* [4; 156].

Нечисельною є група на позначення **часових відрізків та одиниць виміру**: *годинонька, нічка, часточка: Проклятий час-годинонька, // Що ти народилась!* [4; 24].

Найменше демінутивних утворень засвідчено серед **назв їжі**. Ця група представлена лише однією лексемою: *півбубличка*, наприклад: *– А ось ще осталося // Півбубличка! – Й по шматочку // Дітям розділила* [4; 156].

Назви грошових одиниць репрезентують також поодинокі назви: *шажок: Хто йде, іде не минає: // Хто бублик, хто гроші // Хто старому, а дівчата // Шажок міхонюші.* [4; 41].

Як відзначає мовознавець Г. Іжакевич, специфічною рисою стилістично позначених здрібнених утворень в системі української мови, по-перше, є те, що вони утворюють іноді цілі ряди здрібнених форм. Це яскраво відтворено в ліричних творах великого Кобзаря: *ручки – рученьки – рученята – ручиці: Вранці Марко до наймички // Ручки простягає // І мамою невсипушу // Ганну величає...* [4; 130]; *А сердешне // Неначе благає: // Випручало рученята // Й до їх простягає // Манюсінькі...* [4; 144]; по-друге, вони мають здатність творення не тільки від іменників і прикметників, а від прислівників (*рано – раненько, гарно – гарненько*) та інших частин мови: *Попідтинню ночувала, // Раненько вставала, // Поспішала в Московщину; // Аж гульк – зима впала* [4; 34].

Слід відзначити, що для прикметникових демінутивних утворень найбільш продуктивними є демінутивні суфікси **-еньк-**: *молоденька, вороненький, зелененький*, наприклад: *Пошли ж ти їй долю, – вона молоденька, // Бо люде чужії її засміють* [4; 6].

Рідше автор використовує прикметникові демінутивні утворення з використанням суфіксів **-ісіньк-**: *темнісінька: Кого – щастя, кого – сльози, // Все нічка покрила. // Всіх покрила темнісінька...* [4; 30].

Зустрічаються поодинокі демінутивні утворення з суфіксом **-юсіньк-**: *манюсінький*, наприклад: *А сердешне // Неначе благає: // Випручало рученята // Й до їх простягає // Манюсінькі...* [135] та **-есеньк-**: *Ти, жовтесенький пісок, // Нагодуй моїх діток!* [4; 128].

Для іменникових демінутивних утворень найбільш характерний словотвірний тип суфіксів **-ок** та **-очок**: *садок, садочок*, наприклад: *Полюбила молодого, // В садочок ходила, // Поки себе, свою долю // Там занастила* [4; 20].

Найвищий ступінь емоційного насаження мають суфікси **-очк-** та **-ечк-**: *пташечка, свічечка, сорочечка, діточки*. В ліричному творі «Катерина» читаємо: *Як ягодку, як пташечку, // Кохала, рос-тила // На лишенько...* [4; 25].

Значну продуктивність в утворенні іменників виявляють словотвірні типи з суфіксами **-еньк-** та **-оньк-**, які, поєднуючись із твірною основою надають похідному відтінок позитивної зменшеності, ніжності, ласкавого ставлення з боку мовця: *серденько, пісенька, лишенько, неділенька, громадонька*, наприклад: *Та пісеньку заспіваймо: Ух! ух! Солом'яний дух, дух!* [4; 8].

Суфікс **-ус-** найбільш продуктивний для власних імен серед яких зустрічаємо тільки жіночі імена: *Катруся: Так далеко чорнобривий, // Не чує, не бачить, // Як вороги сміються їй, // Як Катруся плаче* [4; 23].

Зустрічається в ліричному творі «Катерина» поодинокий випадок субстантивації демінутивного утворення: *Утомився воро-ненький, // Іде, спотикнеться, — // Коло серця козацького // Як гадина в'ється*. [4; 11].

Малопродуктивним є суфікс **-к-**. Він несе у собі зменшено-пестливе значення, утворюючи всього кілька суфіксальних оцінних лексем, наприклад *личко, пташка: Не китайкою покрились // Козацькі очі, // Не вимили біле личко // Слізоньки дівочі* [4; 20].

Демінутивні суфікси як ефективний засіб вираження експресивності створюють не тільки емоційно-експресивні форми іменників та прикметників, а й прислівників за допомогою суфіксів, **-іс-іньк-**, **-есеньк-**, **-еньк-**: *тихесенько, раненько, гарненько, швиденько*, наприклад: *Пішла полем, ридаючи, // В тумані ховалась // Та крізь сльози тихесенько // Про вдову співала....* [4; 138].

Висновки. За допомогою аналізованих демінутивних утворень покращується якість сприймання твору, опис зовнішності та характерів героїв та загальний колорит роману. Отже, мова поезій Т. Г. Шевченка багата зменшувально-пестливими суфіксами, за допомогою яких автор передає найтонші відтінки почуттів, переживань, ставлення до зображуваного, оцінку. Демінутивні суфікси – це яскраві виражальні засоби, завдяки яким поет творить неповторний світ поезії. Вони, не видозмінюючи реального значення слова, несуть досить суттєву емоційну інформацію і максимально

повно реалізують свій семантичний потенціал, увиразнюючи мову твору.

Список використаних джерел

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія / Навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 368 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: ВТФ Перун, 2007. – 1736 с.
3. Гардецька Руслана. Проблеми визначення категорії демінутивності в науковій та повсякденній свідомості. Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови – Львів: 2013. – Вип. 21. – С. 95–100.
4. Шевченко Т. Г. Золоті вірші великого Кобзаря з коментарями. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 416 с.

УДК.821.161.2:008

Погорелая Екатерина

*Приднестровский государственный университет
им. Т. Г. Шевченко*

ФЕНОМЕН Т. Г. ШЕВЧЕНКО В СЛАВЯНСКОЙ И МИРОВОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЕ

В статье предпринята попытка вписать поэтическое наследие Т. Г. Шевченко в современный контекст развития украинской, славянской и мировой художественной культуры.

Ключевые слова: гуманист, мыслитель, гражданин, творец, художник.

T. G. SHEVCHENKO'S PHENOMENON IN SLAVIC AND WORLD ART CULTURE

It is made the attempt to enter poetic heritage of T. G. Shevchenko in a modern context of development of the Ukrainian, Slavic and World art culture.

Keywords: humanist, thinker, citizen, creator, artist.

*Доборолась Україна
До самого краю.*

*Гірше ляха свої діти
Її розпинають.*
Т. Г. Шевченко

Как созвучны эти глубоко личные чувства великого Гуманиста, Творца, Художника, Гражданина миллионам украинцев, проживающих в различных странах мира; как больно отзываются в сердцах представителей всего славянского мира, искренне взволнованных событиями последних лет в Украине; как трепетно относятся к ним представители всего Русского мира, охватившего свыше 300 миллионов представителей разных этнических групп во всём мире; как заинтересованы представители различных течений, партий, общественных организаций в установлении мира на этой земле! В чём же магическая притягательность этой Великой Личности не только для украинского народа, но для всего цивилизованного мира? В чём его феномен? В чём удивительная, не ослабевающая со временем сила влияния на миллионы сердец в художественном мировом пространстве культуры? Где черпал этот великий сын украинского народа энергию, чтобы поистине стать евразийцем, стать человеком мира?! Ведь это о нём сказано, что *«его гений разросся, протянув, как дерево крону над веками»* (Г. Камиллар, Румыния).

Пространство и время – это основные категории измерения Вечности, поэтому именно они и стали отправной точкой в наших размышлениях о феномене Т. Г. Шевченко. Если в этом философском аспекте рассматривать фигуру великого Кобзаря, то необходимо подчеркнуть, что более чем 200-летний период неослабевающего внимания к поэтическому наследию и к самой его личности свидетельствует о том, что Время не властно над Гениями, чьё творчество не просто вызывает интерес, а приковывает внимание миллионов людей, сквозь века читающих в строках и между строк великую Правду о времени, о себе и о мире. Глубина погружения в природу человеческой натуры ведёт этого знатока человеческих душ, человека-гуманиста к такому уровню её осознания, что читатель чувствует, как ход истории у него соединяется не только с отдельной судьбой, и даже не столько с судьбой своего народа, сколько с судьбами всего человечества. Мировоззренческие ориентиры Т. Г. Шевченко как художника слова настолько ярко проявляются в эстетике его художественного текстового пространства, что и в контексте перемен нового времени заставляют понимать природу его нравственных исканий как результат эффективного социального самоопределения личности, когда и на весах Времени его голос остаётся единственно верным и соответствующем духу своей эпохи.

Обращаясь ко второй философской категории – Пространству, следует ответить на важнейший для себя вопрос, почему имя этого творца Слова и Кисти и сегодня остаётся нравственным ориентиром для всех участников современного мирового культурно-художественного процесса?! Природа этого явления может быть оценена только в таких концептах, как «гуманизм, и вселенская совесть». Эти концепты проливают объективный свет и определяют истинное величие фигуры Т. Г. Шевченко как мыслителя-гуманиста, в художественном творчестве которого идея всемирной озабоченности сохранением прав и свобод личности была и продолжает оставаться актуальной. Его художественные тексты, отвечавшие духу эпохи формирования национального самосознания украинского народа в период освободительной борьбы середины XIX века, продолжают сохранять свою актуальность сегодня, сквозь время и пространство; ведь в условиях растущих процессов глобализации вопросы сохранения этнокультурной самобытности народов мира встают особенно остро и приобретают новые оттенки в условиях противостояния Востока и Запада. Таким образом, уникальность феномена Т. Г. Шевченко – борца, гражданина, поэта и художника – кроется в той глубине измерения вечных вопросов, ответы на которые продолжают искать не только в Украине, но и в Европе, и в мире.

Теперь обратимся к другому аспекту наших рассуждений, попытаюсь понять, какова роль великого сына украинского народа в сохранении национальной самобытности и неповторимости украинской художественной культуры, которая выступает неотъемлемой частью мирового культурного процесса. Если в этом контексте рассматривать ценность художественного слова Т. Г. Шевченко, то можно смело утверждать, что этот поэт – один из немногих, кто стоял у истоков формирования литературного украинского языка, умело ограняя алмаз национального языка в бриллианты литературной нормы; он на века определил вектор развития художественного пространства духовной культуры своего народа. Чрезвычайное языковое чутьё позволило ему найти точный баланс между верностью традиции и пониманием перспективы развития литературной нормы языка. В русле этих размышлений необходимо хотя бы кратко прокомментировать сущность двух важнейших критериев, опираясь на которые можно понять всю глубину преобразований в украинской национальной языковой культуре. В этом плане следует акцентировать внимание на таких двух существенных моментах:

во-первых, в какой степени украинский литературный язык унаследовал книжную традицию старославянского литературного языка, единого для всех славянских народов с XI по XVII вв.?!

во-вторых, насколько разговорный украинский язык в форме простой мовы, следуя за лучшими образцами фольклорно-поэтического творчества, закрепил в себе всё многообразие диалектной речи и стал живительным источником, питающим пышную крону интонационно мелодичного литературного украинского языка?!

Несомненно, что любой национальный язык только тогда будет находиться в зените своей славы, будучи способным к многообразию стилистических и лексико-фразеологических вариантов выражения мысли, когда он будет следовать двум базовым принципам самосохранения – принципам историзма и народности. Ведь преемственность традиции не прерывается только тогда, когда язык сохраняет способность к обогащению своего лексико-фразеологического фонда новыми красками, черпая их прежде всего в устном народном творчестве.

Немыслимо, чтобы любой из славянских языков, включая украинский, мог бы добровольно отказаться от уже готовых, филигранно обработанных грамматических форм и мощного лексического фонда церковнославянского языка, который вплоть до конца XVII в. питал силы национального украинского языка и способствовал его постепенному литературному развитию с учётом особенностей многообразных жанров поэтических текстов устного народного творчества.

Знаток фольклора, отличающийся тонкостью лингвистического вкуса, Т. Г. Шевченко сумел в своих художественных текстах возвысить словарь низовой культуры простой мовы до таких высот, что именно он стал лингвокультурологической карточкой украинского народа, воплотившего в фольклорных текстах своих песен, частушек, былин, пословиц и поговорок такую мелодичность, напевность и красоту, что даже не владеющие украинским языком чувствуют и понимают дух украинской жизни, украинского менталитета, системы украинских народных традиций и ценностей. Это и возвышает тексты Т. Г. Шевченко, превращая их в образцы, близкие по духу и букве не только украинскому, но и всем славянским народам, которые заметно позже сверяли динамику формирования своих языков с учётом литературного опыта украинских поэтов и писателей по обработке устного народного творчества, из родников которого и рождалась удивительная

мелодичность и богатство выразительных средств украинского языка. В этом историческая ценность шевченковского слова и текста, которые стали восприниматься как образцовые и литературно нормированные. Чувство соразмерности и сообразности, смысловой точности и удивительной гармоничности поэтических текстов Т. Г. Шевченко порождают особую эстетику его художественного пространства. И это привлекает переводчиков всего мира к творчеству Великого Кобзаря.

Подчеркнем, что Т. Г. Шевченко до конца своих дней оставался истинным сыном великого украинского народа и настоящим знатоком и ценителем русской языковой культуры. Около двух десятков повестей написал Т. Г. Шевченко на русском языке, но сохранилось немного, лишь девять из них: «Наймичка», «Варнак», «Музыкант», «Близнецы», «Художник», «Несчастный», «Капитанша», «Прогулка с удовольствием и не без морали», поэма «Бесталанний (Тризна)» и пьеса «Назар Стодоля». В стихотворении «Еретик» Т. Г. Шевченко оформил, на наш взгляд, своё завещание потомкам в таких словах *«І потекли в одно море слов'янські ріки! Хочу, щоб усі слов'яни стали добрими братами!»* [2; 116]. А эти слова из поэмы «Гайдамаки» можно считать по-настоящему пророческими: *«Нехай житом-пшеницею, як золотом, покрита, нерозмежованою останеться навіки од моря і до моря – слов'янська земля»* [2; 70].

Истинный гражданин и великий художник слова не мог, к сожалению, не сказать и горьких слов о своей Родине:

*«Минають дні, минає літо,
А Україна, знай, горить;
По селах голі плачуть діти –
Батьків немає. Шелестить
Пожовкле листя по діброві;
Гуляють хмари; сонце спить;
Нігде не чуть людської мови...»* [2; 64].

Нужно ли говорить после таких проникновенных слов Т. Г. Шевченко о Родине, почему П. Кулиш первым назвал в печати Т. Г. Шевченко гением, опубликовав его поэму «Наймичка». Не менее высокую оценку гениальности поэта дали болгарский поэт Л. Каравелов, сербский поэт В. Николич, чешский учёный З. Неedly, шведский исследователь Л. Енсен, французские исследователи Е. Дюран и Л. Леже и многие другие, ведь произведения Т. Г. Шевченко переведены сегодня более чем на 130 языков мира.

Завершая свои размышления о величии феномена Т. Г. Шевченко в украинской, славянской и мировой культуре, приведём

оценку его творчества И. Франко в стихе «Посвящение»: «Он был сыном мужика – и стал властелином в царстве духа. Он был крепостным – и стал великаном в царстве человеческой культуры» [1; 255].

Список использованных источников

1. Франко І. Я. Зібрання творів: В 50-ти т. – Т. 39. / І. Франко. – К., 1983. – 703 с.
2. Шевченко Т. Г. Кобзар / Передм. П. Мовчана; прим. Є. Нахліка. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2003. – 344 с.

УДК.821.161.2-1.09

Пригонюк Ельвіна

МОЗ «Рибницька російська гімназія № 1»

МІФІЧНІ ІСТОТИ У ПОЕМІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА «КНЯЖНА»

У статті порушено проблему аналізу поеми Т. Г. Шевченка «Княжна» через призму міфології слов'ян. Подано тлумачення деяких міфічних істот та з'ясовано підтекст твору.

Ключові слова: ментальність, міфопоетичне надбання, світосприймання, світогляд.

MYTHICAL CREATURES IN THE POEM OF T. G. SHEVCHENKO «PRINCESS»

The problem of analysis of the poem «Princess» by T. G. Shevchenko is revealed through the prism of mythology of slavs. The interpretation of some mythical creatures is given and the the implication of the poem is found out.

Keywords: mentality, mythicsl and poetical property, perception of the world, world view.

Значною мірою натхнення, сюжети та образи творів поет черпав з пісень матері, з казок старшої сестри Катерини, з переказів дідуся про славетні давно минулі подвиги козаків та повстання гайдамаків. Тобто джерелом його творчості була усна народна творчість та вірування і міфологія давніх слов'ян.

Міфологічні образи та міфічні істоти зустрічаються не лише у баладах Шевченка «Тополя», «Утоплена», «Русалка», у містерії «Великий льох», а й у деяких поемах, зокрема «Княжна». Ці образи, на думку К. Г. Юнга, є «... підсумком величезного типового

досвіду незчисленного ряду предків: це, так би мовити, психічний залишок незчисленних переживань того ж самого типу. Безпосередньо відображаючи мільйони індивідуальних переживань, вони дають таким шляхом єдиний образ психічного життя, розчленованого і спроектованого на різні образи міфологічного пандемоніуму» [4; 238]. Таке використання міфопоетичного надбаня народу автором було не випадковим. Воно не лише розкриває багатий внутрішній світ поета та віддзеркалює його життєвий досвід, а й дає змогу більш глибоко та досконало трактувати зміст поеми. За думкою Ю. М. Антоняна використання міфічної істоти у творі та в мовленні героя є *«задзеркальним відображенням у психіці її ж актуальних породжень» [1; 95].* У свою чергу А. Дорошевич зазначає *«... зображені події й персонажі ніби втрачають свою індивідуальність і стають лише одним із варіантів вічно повторюваної, заданої схеми буття, зафіксованої в давніх міфах... письменник вибудовує у своєму творі уявну дійсність не за законами правдоподібності, а за встановленими ним самим правилами, які він вважає законами не лише художньої правди, а й правди взагалі» [2; 123].*

Метою статті є розглянути на матеріалі твору Тараса Шевченка «Княжна» назви істот потойбічного світу, які використовуються автором як символи, що відображають психічне життя народу, особливості його світосприйняття, ментальність та історію.

Чи не найяскравішою поемою у творчості Т. Г. Шевченка під час перебування у засланні є поема «Княжна», що народилася на світ 1847 року в Орській фортеці.

Твір має кільцеву архітектуру, де початок та кінцівка – роздуми та переживання ліричного героя, а сам сюжет розкривається в середині твору. Уже на початку твору ліричний герой, розмовляючи з єдиним другом, зіркою, переносить нас до рідної землі, де уява та фантазія змальовують дивовижні картини рідного краю:

*...Розкажи, як за горою
сонечко сідає,
як у Дніпра веселочка
воду позичає... [3; 248].*

І вже з самого початку вводить у твір міфічних істот, що і є ключем до розуміння самого твору, у якому через трагічну долю скривдженої дівчини розкриває факти трагічної історії України:

*...А над самою водою
верба похилилась, –*

*аж по воді розіслала
зеленії віти,
а на вітах гойдаються
нехрещені діти... [3; 248].*

Перед нами постають чудові дивовижні пейзажі, де органічно поєднані краса природи і міфічні нехрещені діти, вовкулаки, сичі... Одрозумівся якийсь жаль за втраченими дохристиянськими віруваннями.

У цих рядках відчувається не лише милування та сум за рідним краєм, сум за його міфами та легендами, а й біль за те, у якому становищі він опинився. Адже верба є прадеревом життя, символом космосу, родючої сили, пробудження природи. А у поетичній творчості вона є ще й символом засмученої жінки, вдови, батьківщини. А саме цю лінію спостерігаємо у Шевченка: і засмучена батьківщина, і засмучена жінка-княгиня, що не послухала батьків, вийшла заміж за князя «...так ні – за князя! От і князь! От і пишайсь тепер, княгине!». Мати – Запорозька Січ, мати – козаччина, ставши княгинею, померла, була скасована 1756 року. Нехрещені діти, що гойдаються на вербових вітах, ніхто інший, як русалки. Люди вірили, що русалки – це молоді дівчата, що втопилися, або діти, які померли ще до хрещення. Русалки завжди вважались спокусою, небезпекою, яка всюди очікує людину. Відомо, яка небезпека чекала молоду княжну, символ закріпаченої України. Про небезпеку, біду віщували і «вовкулак... і сич в лісі та на стрісі недолю віщує...». Здавня образ вовкулаки символізував безсилля перед надприродними силами. Та і образ сича належав до зловісних птахів. Люди сприймали їх погуки як лиху звістку. Для українців сичі були символом біди. Вважалося, якщо птах з'явиться біля оселі, то хтось обов'язково помре. Померла і княжна, сплюндрована, знівечена, з загубленою молодістю та долею.

Вдруге зустрічаємо ліричного героя наприкінці твору:

*... Блукаючи по Україні,
Прибивсь якимось я в Чигирин
І в монастир отой дівочий...
...отам мені і розказала
Стара черниця новину,
Що в монастир до їх зайшла
Княжна якась із-за Дніпра
Позаторік. Одпочивала
Та й Богу душу оддала... [3; 254].*

Навіть смерть княжни Тарас Григорович переніс до Чигирина, міста на Київщині недалеко від Дніпра, де, починаючи від Богдана Хмельницького, розташовувалася колишня резиденція українських гетьманів, що знову нагадує саме про історію України, а не про долю нещасної княжни. Але і тут є сподівання на майбутнє для рідної землі «...Оце її свята могила!.. Ще не поставили хреста...».

Таким чином, розглянувши тлумачення міфічних істот та проаналізувавши ліро-епічний твір Т. Г. Шевченка, використання поетом образів міфопоетичного світу українського фольклору, бачимо, як таким чином акцентовано увагу на реальних фактах історії України. Саме з цього погляду дано тлумачення назв істот міфічного світу та пов'язані з цим події, описані у творі. Також бачимо, що в існуванні цих істот у поемі відображено і психічні почуття народу, гордість за колишнє минуле, і сум про загиблі мрії про вільне життя.

Список використаних джерел

1. Антонян Ю. М. Виртуальность образа Бога // Философские науки. – 2007. – № 8. – С. 88–97.
2. Дорошкевич А. Миф в литературе XX века // Вопросы литературы. – 1970. – № 2. – С. 122–141.
3. Шевченко Т. Г. Кобзар // Вступна стаття Хвилі А. А. – Харків. – 1934. – С. 248–254.
4. Юнг К. Г. Архетип и символ / Сост. и вступ. ст. А. Руткевича. – М.: Ренессанс, 1991.

удк.821.161.2.09

Третяченко Алла

*Придністровський державний
університет ім. Т. Г. Шевченка*

ШЕВЧЕНКІВСЬКІ ТРАДИЦІЇ У ТВОРЧОСТІ «ТИХИХ ЛІРИКІВ» УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ШІСТДЕСЯТНИЦТВА

Стаття присвячена дослідженню впливу творчості Т. Г. Шевченка на мистецьке становлення представників «тихої лірики» українського літературного шістдесятництва та аналізу національних традицій Великого Кобзаря в їхньому поетичному доробку.

Ключові слова: шістдесятництво, «тиха лірика», поезія, образ, традиція, творче наслідування, ремінісценція.

SHEVCHENKO'S TRADITIONS IN WORKS OF «SILENT POETS» OF UKRAINIAN LITERARY SIXTIES

The article is devoted to the influence of T. Shevchenko's works on artistic formation of representatives of the Ukrainian «silent poetry» of the sixties and the analysis of the national traditions of the Great Kobzar in their poetic work.

Keywords: *sixties, «silent poetry» poetry, image, tradition, creative imitation, reminiscence.*

Тарас Шевченко – та знакова постать, той енергетично сильний репрезентант України, містке поетичне слово якого приваблювало митців різних поколінь. Художній світогляд представників тихої лірики українського літературного шістдесятництва теж формувався під мистецьким впливом Великого Кобзаря.

«Тиха лірика» як художня течія стала істотною ланкою вітчизняного літературного процесу. Її творці були першими, хто на рубежі 1960–1970-х років гостро відчув суспільний дефіцит духовності й витлумачив його як головну загрозливу тенденцію часу. «Тиха поезія» виробила свою особливу поетику, зорієнтовану на пошук глибинних опор духовного існування. Домінуючий принцип її естетичної системи – здатність прозирнути в суще (повсякденному життєвому плині) символи Вічного.

Дослідженню цього мистецького напрямку у вітчизняній літературі присвячені наукові розвідки М. Домчук, М. Ільницького, О. Рарицького, Л. Тарнашинської.

В українській літературі «тиха лірика» як творче явище пов'язана з іменами В. Базилевського, В. Діденка, І. Жиленко, В. Забаштанського, П. Засенка, В. Коржа, В. Лучука, Б. Мамайсура, П. Мовчана, П. Перебийноса, В. Підпалого, П. Скунця, Л. Талалая, В. Яринича та ін.

Перебуваючи на шляху творчого та особистісного становлення, поети-шістдесятники активно шукали для себе духовний орієнтир, дороговказ, рівняючись на який, вони не зіб'ються на манівці. Таким орієнтиром для багатьох із них стала творчість Т. Шевченка, одухотворена народом і безмежною любов'ю до України. Численні філософські та естетичні альянзи та ремінісценції з творів великого поета у літературному доробку тихих ліриків слугують доказом вибору їх творчого шляху.

Маловідомий український літератор Петро Скунць не просто поет-шістдесятник. Занадто різними й не завжди відповідальними перед своїм народом, своєю культурою, своєю традицією були ці безумовно талановиті люди. Петро Скунць (схоже до Л. Костенко, М. Вінграновського, І. Світличного, В. Стуса та ін.) належав до глибокої й масштабної культурної традиції в межах українського духовного всесвіту – він був і є поетом могутнього Шевченкового кореня.

Націоцентричні традиції Т. Шевченка проявляються у Скунця не тільки через рецепцію та інтерпретацію його особистості, але й через поглиблений діалог із ліричною творчістю.

Мова йде не тільки про трансформацію образів матері-України, покритки Катерини, але й про діалог на рівні ідейному, смислово-м. Не випадково Скунць наприкінці 1990-х відзначав, що Т. Шевченко зачіпає всі проблеми нашого сучасного життя, що він – поет, від впливу якого нікуди не дінешся: в любові до України, у намаганні наблизитися до вічного.

Так, наприклад, символічний, один із ключових для Т. Шевченка образ матері розкриває нам низку проблем і мотивів, що стосуються не лише родинного буття, а й отримують значення загальнонаціональне. Для Скунця – людини другої половини ХХ ст. – «матір з малям» теж означає майбутнє народу, і він, як і герой Кобзаря, любить матір тією щирою любов'ю, котра властива тільки справжнім синам, і в нього спостерігаємо часту ідентифікацію «матері» та «України» (як рідної землі чи нації) уже в циклі «Заповнена анкета» (1963).

Глибоко з образом і мотивом Катерини пов'язаний інший драматичний шевченківський образ, що став наскрізним, особливо в часи незалежності, для поезії П. Скунця, – образ і мотив України як «нашої – не своєї землі». У його поезії з'являється образ героя, який «чужий у своєму краї», мотив чужості, окупованості, неприналежності-українцям рідної землі:

*На землі, що між Тисою й Доном,
ніби є ми і ніби – нема.
На Вкраїні ми всі закордоном,
бо Вкраїна й на волі німа.
Я здержу наболілі прокляття,
попрощатись не можу з добром,
хоч зробилось мое Закарпаття
прохідним європейським двором [3; 1].*

Художній світ іще одного тихого лірика – В. Забаштанського – своїми витокami сягає Шевченківської традиції. В. Забаштанський, який є представником другої хвилі «провісників національного відродження», не відразу прийшов до Шевченка.

У поезії митця образ Кобзаря найбільшою мірою реалізується через концепт правди, локалізований в циклі, сформованому автором з поезій різних років, «Всім потроху і собі». Правда в поезії автора – це її носії, національні пророки Шевченко і Стус. Притаманні поетові пошуки правди («Де ти, правдо, правдо, де ти?» [1; 63]) спровоковані відсутністю цієї категорії в суспільстві, в стосунках між людьми, недаремно автор з гіркотою констатує:

*До правди зі своїми правдами
Які нас тільки не вели вожді [1; 57].*

Кордоцентричність лірики В. Забаштанського дає підстави говорити про глибоке долучення митця до Шевченківської традиції в цій світоглядній системі.

Безумовно, постать Кобзаря є важливою духовною домінантою поезії В. Забаштанського, оскільки саме завдяки творчим постулатам його генія формувався мистецький світ поета-шістдесятника. Життєтворча сентенція «Мій Бог – Шевченко!», по суті, є художнім кредо Забаштанського і пояснює його зв'язок з геніальним українським письменником.

Відомий тихий лірик Петро Засенко наголошував на глибокому впливі шевченкового слова на формування свого поетичного світогляду: «*Безмежно трудні Тарасові шляхи-дороги накладалися у моєму естві на уважне й глибоко осмислене прочитання його творів – усе те залишається невід'ємною частиною мого духовного світу*» [2; 1]. У поезіях «Очима Тараса» та «Автопортрет зі свічкою», присвячених генію українського народу, підкреслює надзвичайну силу та велич духу, всеосяжність та невмирущість слова Кобзаря:

Горить мечем Шевченкова свіча [2; 1].

Поетичне мислення поета-шістдесятника Володимира Підпаолого ґрунтується на глибинних філософсько-естетичних кодах й духовних засадах національної самосвідомості Т. Шевченка. Твори поета багаті на літературні та філософські ремінісценції з Кобзаря, звертання до найбільш природних людських почуттів – любові до матері та рідної землі. У поетичній площині автора відчувається відлуння мотивів Кобзаря, співзвучність арсеналу художньо-поетичних засобів.

Важливий струмінь творчості поета, в якому наявний відгомін із Т. Шевченка, – схилення перед жінкою-матір'ю, страдницею,

берегинею. Тема матері – одна з наскрізних і у творчій спадщині В. Підпалого. Поет рано залишився сиротою. Твори, присвячені найдорожчій людині, постають як авторова сповідь перед її пам'яттю:

*Все те, що мав, і те, що в мене є,
що від людей, що від землі святої,
що радістю в рядках моїх встae,
передано в моє життя тобою... [4; 40].*

У поезіях В. Підпалого чітко проглядаються приховані та явні цитати з Кобзаря. Найбільше творче наслідування Т. Шевченка відчувається у патріотичній ліриці поета. У вірші «Тиха елегія» В. Підпалый з хвилюванням і пристрастю пише:

*Коли мене питають: любиш ріки,
річки, і річечки, і потічки? –
відмовчюсь: вони в мені навіки,
а для мого народу – на віки... [4; 164].*

Глибокі патріотичні переживання, що набирають силу впродовж твору, вибухають словами Кобзаря в останніх рядках:

*Коли мене питають: Україну
чи зможеш ти забути на чужині? –
кричу: кладіть мене отут у домовину,
живим!.. «О д н а к о в і с і н ь к о м е н і»... [4; 164].*

Вираз «Однаковісінко мені...» не лише засвідчує глибину синівського почуття, а й є прямою алюзією до Шевченкового «Мені однаково...».

До багатьох своїх поезій В. Підпалый використовує епіграфи з творчості Кобзаря – «Не спалося, – а ніч, як море...» («Осінній сонет»), «Думи мої, думи мої...» («Сонет замість епітафії...»), «А слава – заповідь моя» («Поет»), «Садок вишневий коло хати» («Сад»), що підкреслює спорідненість художнього задуму, співзвучність мистецької традиції.

Отже, літературна спадщина Тараса Шевченка, його висока націоналістична традиція мала помітний вплив на духовно-інтелектуальне та ідейно-естетичне становлення тихих ліриків в українській літературі.

Список використаних джерел

1. Забаштанський В. Свічечкою слова: вірші та балади / В. Забаштанський. – Жмеринка, 2000. – 448 с.
2. Засенко П. Мої шляхи-дороги до Тараса / Петро Засенко. – «Слово Просвіти». – № 51 (791). – 2014.
3. Іванишин П. Петро Скунець – поет традиції Шевченка / Петро Іванишин / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://>

banderivets.org.ua/petro-skunts-poet-tradytsiyi-shevchenka.html – Назва з екрану.

4. Підпалій В. О. Золоті джмелі: вибрані твори / упорядкування та примітки Н. А. Підпалої; худож. оформ. К. І. Сулими. – К.: Твім інтер, 2011. – 560 с.

5. Шевченко Т. Г. Кобзар / Передм. П. Мовчана; Приміт Є. Нахліка. – К: Вид. центр «Просвіта», 2003. – 344 с.
УДК.372.882

Черненко Тетяна

МОЗ «Тираспольська середня школа № 11»

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА У ШКОЛІ

У статті порушено проблеми вивчення творчості Т. Г. Шевченка за допомогою сучасних методів викладання української літератури. З'ясовано проблеми активізуючого навчання, структуру побудови інтегрованого уроку та уроку-дослідження.

Ключові слова: *форми, методи, активізація, диференційований підхід, інтерактивний урок, урок-дослідження.*

MODERN METHODS OF STUDYING TARAS SHEVCHENKO'S WORKS AT SCHOOL

The article touches upon the problems of studying of Taras Shevchenko's works by modern methods of teaching of the Ukrainian literature. We found out the problems of activating training, the structure of the integrated lesson and the lesson-study.

Keywords: *forms, methods, activation, differentiated approach, interactive lesson, the lesson-study.*

Кожне покоління знову відкриває для себе геніального Кобзаря. Сьогодні ми приходимо до прочитання його творів по-новому, до розуміння необхідності відкрити «справжнього» Шевченка. Ми хочемо бачити його не далеким у своїй геніальності, а співрозмовником, сучасником, порадником.

При вивченні творчості Тараса Шевченка у школі намагаємося застосувати інноваційні методи, розробити оригінальні конспекти уроків. Прагнемо, аби в учнів з'явився живий образ поета, щоб зацікавити учнів його творчістю, викликати бажання заново відкривати для себе цього надзвичайного творця.

Але недостатньо тільки уроків літератури для того, щоб учні змогли по-справжньому глибоко осмислити велич Шевченкового слова, щоб їм стала цікавою і зрозумілою його поезія, проза, живописна спадщина. Учителю змушений знаходити різні можливості, щоб розповісти дітям цікаві факти, випадки з життя Кобзаря, захопити їх надзвичайним талантом поета та художника.

Тому у своїй роботі користуємося такими формами і методами, які б пробуджували зацікавлення учнів. Один з них – використання ІКТ. Сучасність вимагає від молоді нестандартного, творчого вміння працювати, аргументувати свої дії та відстоювати свою думку. Завдяки такій роботі зростає зацікавленість предметом вивчення, а учні самі стають творцями та ініціаторами нових ідей. Наприклад, при вивченні творчості Т. Г. Шевченка у старших класах можна запропонувати їм підготувати творчі презентації, віртуальні екскурсії «Шляхами Кобзаря», або організувати конкурс виразного читання творів Шевченка. На уроках рекомендуємо використовувати диски з прочитаними творами Шевченка, переглядати фільми або фрагменти, записи телепередач, а також цікаво буде прослухати твори Кобзаря у виконанні сучасних виконавців.

Намагаємося користуватися новітніми літературознавчими матеріалами про Т. Г. Шевченка. Сучасні шевченкознавці відкрили багато цікавих фактів не тільки в біографії поета, а й по-новому прочитали й проаналізували твори Кобзаря.

Вивчення творчості письменника в школі традиційно починається з вивчення його біографії. Біографія – це ключ до розуміння всієї творчості поета або конкретного твору. У різних класах методика вивчення біографії різниться. У середніх класах не обов'язково дотримуватися хронології життєво-творчого шляху письменника. Можна оглядово схарактеризувати час, в який жив письменник, або висвітлити якийсь епізод, пов'язаний з написанням твору, що вивчається, або автобіографічні відомості. У старших класах завдання повинні ускладнюватися. Учителю потрібно намагатися, щоб учні мали цілісне уявлення про письменника як людину і як творчу особистість, про взаємозв'язок долі митця з долею народу, відображеною в його творчості. Не можна обминути і питання світогляду Т. Г. Шевченка.

Один з найважливіших факторів – диференційований підхід до вибору форм проведення уроку. Для учнів, здатних до науково-дослідницького пошуку, можна провести урок вивчення життєвого і творчого шляху письменника як семінарське заняття.

Така форма занять допомагає виробленню у школярів навичок дослідництва, серйозної наукової роботи, вміння аналізувати факти, аргументувати свої думки. Якщо учні захоплюються музикою, театром, взагалі мистецтвом, можна провести урок у формі літературно-музичної композиції або літературного кафе.

Завчити літературу не можна. Вчитель може запропонувати учням знайти якусь інформацію, може подати інформацію з метою зацікавити, спонукати, допомогти учневі навчитися. Особливо складно викладати літературу у наш час інформаційних технологій, коли знання стають все більш фрагментарними, кількість інформації, яку отримують учні, все більшою, а навчання часто перетворюється на ознайомлення з окремими засадами предмету.

На наших уроках української мови та літератури працюємо над проблемою «Формування творчої особистості з використанням нових форм і методів на уроках мови й літератури». Творча особистість – це людина, яка виявляє творчі здібності, творчі вміння, що забезпечують їй здатність породжувати якісно нові матеріали та духовні цінності, що в більшій чи меншій мірі змінюють на краще життя людини. Для формування творчої особистості використовуємо прийом написання листа поетові, есе, залучаємо до участі в конкурсах, присвячених Т. Шевченку. У молодших класах учні із заохоченням малюють ілюстрації, а також пробують самі писати вірші та виготовляти маленькі книжечки, як це робив Тарас.

Знання дитини про Шевченка формуються ще у початковій школі, де діти вивчають деякі факти біографії та вірші поета. Для цього доцільно використовувати нестандартні форми проведення уроків та позакласних заходів, театралізовані елементи та ігрові епізоди, а також створення проблемної ситуації. Використовуємо такі види роботи, як складання пазлів («Батьківська хата», ілюстрації до віршів) та інтерпретування копії малюнка Т. Шевченка, розгадування кросвордів.

У середній школі намагаємося розширити знання дитини і зразу готувати її до сприйняття всієї творчості Кобзаря у дев'ятому класі.

Хочемо, щоб дитина уже у 5 класі мала розуміння про поета як борця проти несправедливості. Під час читання 5 розділу повісті С. Васильченка «У бур'янах», яку діти попередньо назвали «Малий гайдамака», обговорюємо з дітьми те, чому Тарасик хотів стати гайдамакою. Додаємо: у майбутньому саме розповіді діда

Івана ляжуть в основу написання поеми «Гайдамаки». А під час роботи над шостим розділом четвертої частини визначаємо головну думку твору за допомогою методу «Мікрофон». Діти висловлюють її: прагнення до свободи і велика сила волі малого хлопчика. Домашнє завдання даємо творче – твір-мініатюра «Сила волі малого Тараса».

Крім того, що у 5–7 класах намагаємося, щоб діти вміли формувати думку, висловлювати своє бачення проблеми, використовуємо роботу в парах. Діти вчаться давати повну характеристику герою твору, малюють ілюстрації до творів, знаходять в мережі Інтернет прислів'я про Т. Шевченка, інших поетів про Кобзаря, міркуємо, чому поет актуальний завжди. У цих класах проводимо віртуальну виставку картин Тараса Григоровича, знаходимо зображення поета на автопортретах, після чого учні складають усний опис зовнішності поета за автопортретом.

У 8 класі інтерактивний урок проходить у вигляді подорожі по станціям життєвого та творчого шляху Кобзаря. Учні поділяються на дві команди, які беруть участь у конкурсах на кожній станції.

У 9–х класах доцільно організувати й провести урок-дослідження. Для цього необхідно об'єднати школярів у групи: «біографи», «історики», «літературознавці», «шанувальники творчості», «етнографи» тощо, яким потрібно сформулювати теми досліджень і рекомендувати літературу для самостійного опрацювання.

Головна мета вчителя – показати, що твори Шевченка були і є актуальними, цікавими. Прикметним є прагнення побудувати урок так, щоб учні самостійно здобували знання.

Отже, вчені-методисти та вчителі-практики активно шукають нові шляхи викладання творчості Т. Г. Шевченка та прочитання його творів. Деякі розробки є неглибокими, проте численні публікації, присвячені цій темі, які постійно виходять друком у періодиці, засвідчують активний інтерес до неї.

Список використаних джерел

1. Задорожна С. Тарас Шевченко крізь призму шкільного шевченкознавства / С. Задорожна / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua. – Назва з екрану.
2. Ключек Г. Поезія Т.Г. Шевченка: Сучасна інтерпретація: Посібник для вчителя. – К.: Освіта, 1998. – 288 с.
3. Шуліка Л. Вивчення творчості Тараса Шевченка у школі засобами проектно-методики / Л. В. Шуліка // Матеріали Міжна-

родної науково-практичної конференції «Тарас Шевченко в долі слов'янських народів: діалог через століття і кордони». – Київ: ННДІУВІ, 2014. – С. 317–320.

Чимпоєш ТетянаМОЗ «Бендерська гімназія № 3
ім. І. П. Котляревського»

АКТУАЛЬНІСТЬ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

В статті розкривається актуальність творчої спадщини Тараса Григоровича Шевченка, яка відіграла важливу історичну роль не лише у розвитку літератури, а й у розвитку літературної мови.

Ключові слова: Т. Шевченко, творча спадщина, всенаціональна пошана, увічнена постать.

THE RELEVANCE OF TARAS SHEVCHENKO'S WORK

The article reveals the relevance of the heritage by Taras Shevchenko, which played an important historical role in the development of literature and in the development of the literary language both.

Keywords: T. Shevchenko's heritage, universal respect, immortalized figure.

Тарас Григорович Шевченко... Це почесна і невмируща слава нашого народу. Світлий нетлінний образ Великого Кобзаря безсмертний. Звичайно, сила і безсмертя поета – у його творчості, яка сповнена подихом життя, биттям гарячого людського серця. Безсмертні велич його таланту, проникливість його думки, міцність і ніжність лірики, влучність і геніальність слова, змістовність і мелодійність віршів, вічна любов до свого народу та рідної землі.

Не так багато можна зустріти письменників світової літератури, які б з такою безсумнівною силою прометеївської гідності, з такою майже нелюдською болісною чистотою сконцентрували в собі всенародну думу про горду зневагу до всіляких кайданів і бойових заклик до честі й непримиренності.

За безсмертя свого імені заплатив Тарас Шевченко дуже дорого, адже доля не шкодувала для нього найжорстокіших випробувань і страждань.

Тарас Григорович Шевченко – це величний поет, якого знає і цінує всесвітня література, який є гордістю і славою всього прогресивного людства, бо його могутня поезія чистими потоками влилася в безмежний океан світової культури, коштовними безцінними перлинами збагатила скарбницю людської краси.

У своїй книзі «Тарас Шевченко» видатний науковець І. Дзюба написав, що Тарас Шевченко – явище вічно живе, талант якого невичерпний, нескінченний і незупинний. Поет, пошана до якого

перетворилась у всенаціональну. Поет-громадянин, чиє ім'я ототожнено з Україною.

«Шевченка розуміємо настільки, наскільки розуміємо себе – свій час і Україну в нім. І наша доба, як і кожна попередня, прагне наблизитись до розуміння Шевченка. Та, щоб краще збагнути його як нашого сучасника, треба повніше збагнути його як сучасника людей, проблем, суспільства ХІХ ст. Шевченко сам приходить у наш час. Проте й ми повинні йти в його час. Тільки так між нами і ним глибшатиме взаєморозуміння» [1; 115].

Творча спадщина поета – велика і неосяжна, вона являє собою набуток світової літератури, яка увібрала в себе науку століть і відіграла величезну роль для розвитку національної самосвідомості українського народу. Однією з найважливіших спадщин є відомий у всьому світі «Кобзар»

«Кобзар» – це книга, яка стоїть на першому місці у нашого народу, яка є найціннішою спадщиною і національним скарбом. У «Кобзарі» відображено життя поета, його почуття і переживання, пережиті в його тяжкій долі, які дуже близькі нашому народу. В ній автор відобразив свої орієнтири на передові традиції своїх попередників, що дозволило йому піднести українську літературу на найвищий етап творчого розвитку, поставивши її поряд із літературами розвинутих країн світу. У своїх творах митець відобразив життя народу, його почуття, переживання, прагнення й думки.

Згадуючи постать великого Кобзаря, ми не можемо не згадати його художню спадщину, яка займає чільне місце в історії як української, так і світової культури. За підрахунками дослідників, творча художня спадщина Тараса Шевченка налічує 835 творів, які утворюють життєпис поета, допомагають розкрити нам трагічну і складну його долю, передають складну динаміку його емоційного та інтелектуального життя.

Тарас Шевченко з бігом часу став у нас поетом, пошана до якого перетворилася на всенаціональну. І той, хто глибоко вивчає творчість великого і геніального сина України, переконається, що має вона світове значення. Ось кілька висловлювань з цього приводу: «Тарас Шевченко немає собі рівних у світовій літературі» (Курелла, Німеччина); «Завдяки Шевченкові, скарби української душі повною річкою влилися в загальний потік людської культури» (Луначарський); «Його геній розрісся, як дерево, простягнувши крону над віками» (Камілар, Румунія); «Він був найбільш народним поетом з усіх великих поетів світу. Поезія Шевченка була явищем єдиним і неповторним. Немає для неї відповідника в сві-

товій літературі» (Якубець, Польща); «Поки б'ються серця людей, звучатиме і голос Шевченка» (Хікмет, Туреччина).

Сотні книг написано про Тараса Шевченка – видатну особистість як в українській, так і в світовій літературі. Кожне покоління по-своєму розуміє творчість видатного Кобзаря, розкриваючи його особистість в залежності від часу, в який воно живе, але геніальне слово тому і геніальне, що не піддається впливу часу. До творчості Шевченка звертаються всі, не залежно від статусу і часу.

Творчість Кобзаря актуальна не тільки тому, що він був поетом, який порушував вічні питання і шукав відповіді на них, але й тому, що він був глибоким мислителем, і свої думки часто подавав у коротких, але глибоких і змістовних висловах. Ці вислови стали крилатими, розійшлися по всій Україні і живаються й досі, деякі стали приказками.

Постать Шевченка відіграла важливу історичну роль не лише у розвитку літератури, а й у розвитку літературної мови. Мова Тараса має велике значення, бо власне вона стала наріжним каменем подальшої нашої літературної мови. Сталося це тому, що Шевченко був у нас найсильнішим поетом і його твори захопили всю Україну: їх усі читали, завчали напам'ять і вже тим самим навчалися й мови.

Твори Шевченка перекладаються багатьма мовами світу: російською, болгарською, чеською, хорватською, сербською, французькою, німецькою, англійською ...

Шевченко – приклад правдивого українського громадянина, патріота народу. А зброя його – слово... Палке, живе, яке примушує прислухатися, здригнутися, від якого завмирає серце:

... Ну що б, здавалося, слова...

Слова та голос – більш нічого.

А серце б'ється – ожива,

Як їх почує!.. [6; 404].

Минають віки, тліють книги, руйнуються будівлі, стираються написи на камені, але слово Шевченка – живе і вічне.

Список використаних джерел

1. Дзюба І. М. Тарас Шевченко / Іван Михайлович Дзюба. – К.: Альтернативи, 2005. – 704 с.
2. Огієнко І. Тарас Шевченко. – Київ: Науково-видавничий центр. – 2003. – 430 с.
3. Степаненко М. Подвижництво Петра Ротача на ниві шевченкознавства. Слово Просвіти. – 2011. – 3–9 березня. – Ч. 9 (594). – С. 11.

4. Українські поети про Шевченка: [Л. Костенко, Є. Маланюк, А. Камінчук, Н. Гнатюк, І. Драч] // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2013. – № 6. – С. 39.

5. Федченко П. М. Тарас Григорович Шевченко. – К.: Наук. думка, 1989. – 304 с.

6. Шевченко Т. Г. Кобзар / Вступ. ст. О. Гончара. Приміт. Л. Кодацької. – К.: Дніпро, 1987. – 639 с.

УДК.378.147

Щербина Валентина

*Придністровський державний
університет ім. Т. Г. Шевченка*

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА В ПДУ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА У КОНТЕКСТІ ВИМОГ ФДОС

У статті порушено проблему розробки і застосування в навчальному процесі способів, методів, технологій навчальної діяльності, які мають значно активізувати та інтенсифікувати пізнавальну діяльність студентів під час вивчення творчості Т. Шевченка.

Ключові слова: *інноваційні технології, професійна діяльність, компетенції, освітні стандарти.*

STUDY OF T. SHEVCHENKO'S WORKS IN PRIDNESTROVIAN STATE UNIVERSITY AFTER T. SHEVCHENKO IN THE CONTEXT OF FSES

The article raised the issue of development and use in the methods, techniques, technologies, training activities, which have significantly step up and intensify the cognitive activity of students in the study of the works by Taras Shevchenko.

Keywords: *innovative technologies, professional work, competence, educational standards.*

Тарас Григорович Шевченко – основоположник нової української літератури і родоначальник її революційно-демократичного напрямку. Саме в його творчості повно розвинулися ті начала, які стали провідними для передових українських письменників другої половини XIX – початку XX століть. Шевченко перший в українській літературі виступив як істинно народний

поет, твори якого з усією повнотою відбили почуття й думки трудящих мас.

Тому при вивченні української літератури філологами-україністами в Придністровському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка особлива увага приділяється темам, які стосуються дослідження творчої скарбниці великого сина України. «Історія української літератури» як дисципліна вивчається в Придністровському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка і на денному відділенні, і на заочному. Студенти-бакалаври стаціонару знайомляться з творчим доробком Т. Шевченка у другому семестрі, коли вивчають становлення і розвиток нової української літератури першої половини XIX століття.

Мета статі – встановити види занять, методи та прийоми при вивченні творчої спадщини Т. Шевченка, які повною мірою відповідали б вимогам нового покоління Державного освітнього стандарту.

Слід зазначити, що освіта в ПМР і у всіх пострадянських республіках у кінці XX – на початку XXI ст. зазнала істотних змін. Процеси реформування продовжуються і зараз. У процесі реалізації докорінно змінюється не лише зміст освіти, а й цілі, завдання. З цими процесами пов'язана зміна стандартів, структур навчальних програм, їхнього змісту.

Якщо раніше тих знань, що отримували студенти у вузі, вистачало практично на весь період трудової діяльності, то в умовах, коли швидко змінюються технології, зростає потік інформації, яка необхідна у професійній діяльності, спонукає молодого спеціаліста до постійного опанування новими знаннями. Для цього під час навчання у вищій школі студентові повинні бути створені такі умови й таке навчальне середовище, які забезпечуватимуть загальнопрофесійну підготовку, соціальну адаптацію й саморозвиток [3; 79].

У наш час роботодавці віддають перевагу не просто спеціалістам, що володіють певним запасом знань, умінь і навичок, а спеціалістам, які володіють такими універсальними компетенціями і особистісними якостями, котрі забезпечують успішність входження їх в професійну діяльність. Сучасні спеціалісти повинні добре розбиратись у своїй професійній сфері, володіти іноземною мовою, інформаційними технологіями, мати обізнаність у інших напрямках, володіти навичками командної роботи та гнучке мислення, бути креативним, комунікабельним і цілеспрямованим. Але головне – сучасний спеціаліст повинен бути готовим постійно

вчитись, повинен уміти знаходити і обробляти необхідну інформацію, постійно поповнювати свої знання, займатись самоосвітою та самоудосконаленням уже в процесі професійної діяльності.

Основоположниками методологічних досліджень створення комфортного гуманістично орієнтованого й інноваційного середовища та інноваційного виховання в російській науці є А. М. Анохін, Л. В. Волкова, Б. З. Вульф, Т. І. Семеренко, В. С. Дудченко, В. А. Слассенін, Ю. С. Мануйлов та ін. [3; 79].

У Придністровському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка з 2012 року реалізуються основні освітні програми, котрі відповідають третьому поколінню державних освітніх стандартів Російської Федерації. У 2015 році ПДУ отримав акредитацію Міністерства освіти і науки РФ, що підтверджує високий рівень відповідності освітнього процесу в нашому вузі державним освітнім стандартам Російської Федерації [1; 13].

В умовах переходу головного придністровського вузу на Федеральний державний освітній стандарт третього покоління виникає необхідність трансформації традиційного навчання і оцінювання професійної підготовки студентів. Третє покоління державних освітніх стандартів передбачає створення до кожної дисципліни фонду оцінювальних засобів (ФОЗ). ФОЗ – це комплект методичних і контрольних вимірювальних матеріалів, які передбачені для визначення рівня сформованості компетенцій, оцінювання знань, умінь, навичок на різних стадіях навчання студентів за програмою вищої освіти (ВО), а також випускників на відповідність (чи невідповідність) рівня їх підготовки вимогам відповідного ФДОС ВО по завершенню засвоєння ООП.

Освітні стандарти третього покоління і система формування фондів, що забезпечує їх практичну реалізацію, суттєво змінює підсумкові орієнтири результативності освітнього процесу для всіх її учасників. Фонди оцінювальних засобів повинні поєднувати як традиційні засоби перевірки знань, так і нові, які є придатними для оцінки компетенцій [2; 261].

Перед викладачами Придністровського державного університету і, зокрема, кафедри української філології стоїть задача розробки і застосування в навчальному процесі таких способів, методів, технологій навчальної діяльності, які значно змогли б активізувати та інтенсифікувати пізнавальну діяльність студентів.

Предмет «Історія української літератури» є одним із базових у структурі підготовки бакалаврів-філологів до їх майбутньої про-

фесійної діяльності, а період розвитку української літератури першої половини XIX ст. закладає світоглядні, філософські та ціннісні орієнтири майбутніх учителів.

За навчальними планами на цей період української літератури відведено 50 годин аудиторних, 22 години на самостійне вивчення, форма контролю – іспит. Іспит викладач проводить чи у вигляді тестування, чи за білетами. Можливий варіант, коли ці дві форми контролю доповнюють одна одну: перше питання – тест, інші – письмова чи усна відповідь за білетом.

Під час вивчення творчості Т. Г. Шевченка можна застосовувати різноманітні типи лекцій (пояснення-ілюстрація, лекція проблемного характеру, лекція з помилками) та практичних занять з використанням найбільш ефективних методів навчання: мультимедійні презентації, репродуктивний діалог, метод дослідження, метод мозкового штурму; а також групові дискусії, круглі столи, ділові ігри, екскурсії. На заняттях слід використовувати різноманітні завдання, тестовий матеріал. Наприклад, після вивчення художніх творів студенти готують доповіді, реферати. Тобто дидактичний матеріал повинен базуватися на основі цікавих фактів і забезпечувати організацію творчої роботи студентів. Однак необхідно зазначити, що не слід вилучати із навчальної роботи і традиційні прийоми роботи: усне опитування (групове чи індивідуальне), перевірка виконання письмових домашніх завдань, проведення контрольних робіт.

Специфіка вузівської підготовки полягає в поєднанні і взаємодії аудиторних занять і самостійної роботи студентів, котра планується, контролюється і здійснюється під керівництвом викладача. Теоретична частина дисципліни викладається педагогом на лекціях, закріплюється, уточнюється і поглиблюється під час проведення семінарів і виконання самостійної роботи. Для самостійної роботи студентам пропонується читання творів, передбачених програмою, вивчення напам'ять віршів чи уривків з творів Т. Шевченка, конспектування літературно-критичних статей І. Франка, С. Єфремова, М. Жулинського та ін. Для цього перед заняттям студенти отримують перелік літературних джерел, тематику і завдання для самостійної роботи.

Отже, використання інноваційних методів і технологій під час вивчення творчої спадщини Т. Г. Шевченка в ПДУ значно підвищить ефективність навчання, забезпечить професійну компетентність майбутніх філологів, підготує їх до творчого рішення професійних задач.

Список використаних джерел

1. Берил С. И., Куниченко Н. А. Система высшего профессионального образования Приднестровья в контексте реализации болонских принципов // Педагогический альманах: наука и практика / Приднестровский научный центр. – Тирасполь, 2016. – 160 с.
2. Качурина Г. А. Особенности формирования оценочных средств в рамках реализации стандартов нового поколения// Научный диалог – Выпуск 2012 г. – № 1 – С. 259–264.
3. Машина С. Ф. Роль инновационных технологий обучения в профессиональной подготовке студентов в вузе. // Современные тенденции развития науки и технологий: Периодический научный сборник. По материалам XII Международной научно-практической конференции г. Белгород, 31 марта 2016 г. – 153 с.

РЕЗОЛЮЦІЯ РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

10 березня 2017 року відбулася Республіканська науково-практична конференція «Тарас Шевченко в долі слов'янських народів: діалог через століття та кордони». Організаторами конференції виступила кафедра української філології Філологічного факультету ПДУ ім. Т. Г. Шевченка.

В рамках Республіканської науково-практичної конференції відбулося обговорення наукових доповідей на пленарному та секційному засіданнях. У роботі конференції взяли участь понад 20 учасників, серед яких – 7 представників вищого навчального закладу – ПДУ ім. Т. Г. Шевченка, 13 представників загальноосвітніх закладів ПМР. Під час роботи конференції було проголошено і обговорено близько 20-ти доповідей, присвячених різним аспектам філології, зокрема літературознавчим та мовознавчим галузям знань та методичної діяльності вчителів при вивченні літературної спадщини Т. Г. Шевченка на сучасному етапі розвитку.

Конференція була присвячена обговоренню найактуальніших питань творчості Т. Г. Шевченка та їх реалізації у практичній діяльності загальноосвітніх установ.

З вітальним словом виступили проректор з освітньої політики Л. В. Скитська, декан філологічного факультету О. В. Шукіна, завідувач кафедри російської мови та міжкультурної комунікації К. О. Погорела, ст. викладач кафедри молдавської філології М. О. Чеховська.

Під час пленарного засідання було заслухано доповіді:

Погорелю Катерини Опанасівни – доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри російської мови та міжкультурної комунікації на тему «Феномен Т. Г. Шевченко в славянской и мировой художественной литературе»;

Дружинець Марії Львівни – кандидата філологічних наук, доцента кафедри української філології на тему «Українське усне мовлення за першодруками Т. Г. Шевченка»;

Вінницької Алли Сергіївни – ст. викладача кафедри літератури та журналістики на тему «Т. Г. Шевченко в житни и творчестве И. А. Бунина».

Конференцією відзначено, що в останні роки спостерігається активна взаємодія викладачів, наукових працівників та викладачів закладів освіти у вирішенні питань, які виникають під час їхньої практичної діяльності. Зазначено, що сучасна філологія існує в інформаційному суспільстві, яке активно розвивається під впливом новітніх технологій. Всі учасники конференції, підкреслюючи важливість виявлення, опрацювання творчої спадщини Т. Г. Шевченка та його ролі в освіті, наукових дослідженнях, засвідчили надзвичайну актуальність питань, розглянутих на конференції.

Заслухавши і обговоривши виступи, учасники конференції за результатами своєї роботи прийняли наступні рекомендації:

науковій спільноті посилити увагу до теоретичних питань філології, продовжити практикувати дискусії у форматах круглих столів, семінарів, конференцій та на сторінках періодичних видань;

вважати за доцільне рекомендувати закладам вищої освіти, що здійснюють підготовку філологів, продовжити розширення навчально-методичної бази за рахунок проведення досліджень та написання підручників, посібників;

звернути особливу увагу на розвиток і зміцнення міжнародної співпраці між науковими і навчальними закладами у сфері реалізації спільних проєктів, наукової, дослідницької і освітньої діяльності, обміну науковцями, викладачами і студентами;

вважати за необхідне кафедрі української філології продовжити роботу щодо поглиблення співпраці з науковими установами, закладами вищої освіти та середніми навчальними закладами республіки;

надавати методичну та консультаційну допомогу учителям навчальних закладів у професійній теоретичній, методологічній та практичній підготовці учнів у галузі філології;

взяти до відома інформацію, викладену у доповідях учасників, та рекомендувати заслухані доповіді до друку в електронному збірнику матеріалів конференції.

Результати голосування за Резолюцію: За – 20. Утрималося – 0. Проти – 0. Резолюція Республіканської науково-практичної конференції «Тарас Шевченко в долі слов'янських народів: діалог через століття та кордони» прийнята одногосно.

Відповідальний за проведення конференції
 завідувач кафедри української філології
 ПДУ ім Т. Г. Шевченка,
 кандидат філологічних наук, доцент О. Л. Якимович

<i>Бабой Ольга</i> ВПЛИВ ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО СЛОВА НА ФОРМУВАННЯ МИСЛЕННЯ, УЯВИ, ГОВОРІННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	3
<i>Вартик Олена, Пислар Світлана</i> ПОСТАТЬ Т. ШЕВЧЕНКА В МОЛДАВСЬКІЙ КУЛЬТУРІ	8
<i>Винницкая Алла</i> Т. Г. ШЕВЧЕНКО В ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВЕ И. А. БУНИНА	12
<i>Граненко Олена</i> НЕСТАНДАРТНІ ФОРМИ І МЕТОДИ РОБОТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА У ШКОЛІ ЧЕРЕЗ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ	17
<i>Грудко Катерина</i> ПРОДУКТИВНІ МЕТОДИ І ПРИЙОМИ РОБОТИ ПРИ ВИВЧЕННІ ПОЕТИЧНОЇ СПАДЩИНИ Т. Г. ШЕВЧЕНКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ НА НОС	23
<i>Дружинець Марія</i> УКРАЇНСЬКЕ УСНЕ МОВЛЕННЯ ЗА ПЕРШОДРУКАМИ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	28
<i>Думитрашко Любов</i> ПЕРШІ ЛАУРЕАТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРЕМІЇ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.	34
<i>Калмацуй Оксана</i> НА ШЛЯХУ ПІЗНАННЯ ТАЛАНТУ КОБЗАРЯ	38
<i>Корній Ірина</i> ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА У ШКОЛІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.	42
<i>Кравцова Наталія</i> СЛОВО КОБЗАРЯ – ДЖЕРЕЛО НЕВМИРУЩОГО ДУХУ	47
<i>Кривошапова Наталья</i> БИЛИНГВИЗМ Т. Г. ШЕВЧЕНКО	51
<i>Крижанівська Галина</i> ТАРАС ГРИГОРОВИЧ ШЕВЧЕНКО ЯК МІФОТВОРЕЦЬ	55
<i>Лозан Тетяна</i> МІСЦЕ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У СВІТОВІЙ КУЛЬТУРІ.	60
<i>Морараш Лариса</i> ТАРАС ШЕВЧЕНКО У КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	66
<i>Мошняга Інна</i> ПАРАДИГМА ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	70
<i>Новикова Надія</i> ТРАДИЦІЇ Т. Г. ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ.	72
<i>Ошколуп Світлана</i> ЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА У РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ УЧНІВ	77

<i>Пазіна Наталія</i> ДЕМІНУТИВНІ УТВОРЕННЯ ЯК ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕКСПРЕСИВНОСТІ В ЛІРИЧНИХ ТВОРАХ Т. Г. ШЕВЧЕНКА	81
<i>Погорелая Екатерина</i> ФЕНОМЕН Т. Г. ШЕВЧЕНКО В СЛАВЯНСКОЙ И МИРОВОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЕ.	86
<i>Пригонюк Ельвіна</i> МІФІЧНІ ІСТОТИ У ПОЕМИ Т. Г. ШЕВЧЕНКА «КНЯЖНА»	91
<i>Третьяченко Алла</i> ШЕВЧЕНКІВСЬКІ ТРАДИЦІЇ У ТВОРЧОСТІ «ТИХИХ ЛІРИКІВ» УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ШІСТДЕСЯТНІЦТВА.	94
<i>Черненко Тетяна</i> СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА У ШКОЛІ	99
<i>Чимпоєш Тетяна</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	103
<i>Щербина Валентина</i> ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА В ПДУ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА У КОНТЕКСТІ ВИМОГ ФДОС	106
РЕЗОЛЮЦІЯ РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ	111

Наукове видання

**ТАРАС ШЕВЧЕНКО
В ДОЛІ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ:
ДІАЛОГ ЧЕРЕЗ СТОЛІТТЯ І КОРДОНИ**

***Матеріали
Республіканської науково-практичної конференції***

Видається в авторській редакції
Комп'ютерна верстка *Л. В. Савіцька*

ИЛ № 06150. Сер. АЮ от 21.02.02.
Формат 60x90/16. Ум. друк. арк. 7,25.
Підготовлено в Изд-ве Приднестр. ун-та. 3300, г. Тирасполь, вул. Мира, 18.

*Опубліковано
на Освітньому порталі ПДУ ім. Т. Г. Шевченка moodle@spsu.ru*